

Znam, rozumiem, stosuję i monitoruję prawo

Poradnik edukacji prawnej w szkole

Szanowni Państwo!

Wszyscy dobrze pamiętamy, że jednym z głównych zadań szkoły jest – obok rozwoju ucznia – przygotowanie go do życia w społeczeństwie oraz przedsiębiorczości w działalności zawodowej. Nauczyciele i wychowawcy skutecznie skupiają się na wyposażaniu młodych ludzi w niezbędną, określoną podstawą programową wiedzę przedmiotową oraz na kształtowaniu u swoich wychowanków kluczowych kompetencji. Uczniowie ćwiczą się zatem w komunikacji, współpracy; rozwijają zdolności naukowe, matematyczne, artystyczne; coraz bieglej posługują się językami obcymi i nowymi technologiami.

Tymczasem nadal na dość niskim poziomie pozostaje ich wiedza i kultura prawna – trochę dlatego, że nie ma odrębnego przedmiotu poświęconego zagadnieniom prawnym; trochę jednak też dlatego, że mimo wyśtepowania zagadnień prawnych w podstawie programowej różnych przedmiotów (od etyki i religii, poprzez wychowanie fizyczne, informatykę, język polski aż po wiedzę o społeczeństwie i podstawy przedsiębiorczości), nie poświęca się im zbyt wiele uwagi i sprowadza najczęściej do zajęć teoretycznych.

Tymczasem dobra i praktyczna edukacja prawna to niezbędny warunek odpowiedzialnej aktywności obywateli na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim. Jeśli obywatele nie potrafią korzystać z prawa i nie rozumieją zasad, według których działają instytucje publiczne, pozostają bezradni i bierni wobec otaczającej ich rzeczywistości.

Jaka powinna być więc edukacja prawna, by była skuteczna? Musi przede wszystkim obejmować różne szkolne inicjatywy, które podnoszą wiedzę i świadomość prawną oraz umiejętności korzystania z prawa w codziennym życiu: zajęcia lekcyjne, działania projektowe, spotkania z instytucjami publicznymi itp. Ważna jest tu możliwość natychmiastowego zastosowania przez uczniów zdobytej wiedzy oraz samodzielne zdobywanie informacji z wykorzystaniem różnorodnych źródeł oraz rozpoznawanie prawnych aspektów i rozwiązań problemów, które napotykają.

Edukacja prawna powinna być też prowadzona w taki sposób, by obok dostarczania wiedzy i doskonalenia wybranych umiejętności, kształtować odpowiednie postawy (np. wrażliwości na wszelkie przejawy dyskryminacji, niesprawiedliwości, łamania praw człowieka) i stymulować do działania na rzecz praw i wolności człowieka. Tylko taka edukacja daje szansę na aktywizację młodych obywateli i obywateli oraz wyposażenie ich w gotowość korzystania z prawa.

Tak szeroko rozumiana edukacja prawna nie może być wyłącznie zadaniem nauczycieli wiedzy o społeczeństwie, ale powinna stanowić wyzwanie dla całej szkoły: nauczycieli innych przedmiotów, dyrekcji, pracowników administracji, rodziców i wreszcie... samych uczniów.

W ramach programu „STRAŻNICTWO. Profesjonalnie i trwale w służbie publicznej” staramy się oswajać szkołę z praktyczną edukacją prawną: prowadzimy kursy i warsztaty, opracowujemy materiały edukacyjne i publikacje, w których przedstawiamy pomysły na prowadzenie zintegrowanej edukacji prawnej, uwzględniającej różne obszary, różnych adresatów i różne techniki. Temu służy także niniejsza publikacja.

Wierząc w to, że szkoła może być nie tylko szkołą demokracji, ale także szkołą prawa skupiliśmy się w publikacji na tematach i zagadnieniach związanych ze szkołą, jej funkcjonowaniem i społecznością. To oczywiście tylko wybrane propozycje, które mogą być wykorzystane w całości lub służyć jako inspiracja dla własnych, autorskich pomysłów. Część z nich może być realizowana na zajęciach przedmiotowych, godzinie wychowawczej. Niektóre mogą być przydatne w organizacji pracy samorządu uczniowskiego lub szkolnego pedagoga. Przygotowaliśmy też kilka propozycji do pracy z nauczycielami i rodzicami.

Bez względu na to, w jaki sposób będziecie Państwo pracować z tymi materiałami zachęamy do współpracy zarówno w szkole (między nauczycielami), jak i poza nią (z instytucjami publicznymi, prawnikami, aktywistami społecznymi zajmującymi się prawami człowieka itp.). W końcowej części tej publikacji przedstawiamy takich potencjalnych sojuszników oraz prezentujemy wybrane, już istniejące zasoby wspierające edukację prawną wśród młodzieży.

Przyjemnej lektury i owocnej pracy.

SPIS TREŚCI

PRAWO WOKÓŁ NAS.....	6
Scenariusze lekcji	
<i>Prawo jest wokół nas.....</i>	<i>7</i>
<i>Prawo a nasze działanie projektowe.....</i>	<i>13</i>
<i>Czy i jak prawo chroni ważne dla nas wartości.....</i>	<i>19</i>
ZNAM PRAWO.....	24
Ćwiczenia dla uczniów	
<i>Jako uczeń mam prawo do.....</i>	<i>25</i>
<i>Samorząd uczniowski a prawo.....</i>	<i>28</i>
<i>Dostęp do informacji publicznej w szkole – interes grupy czy prawo? .....</i>	<i>30</i>
Warsztaty i spotkanie dla rodziców i nauczycieli	
<i>Prawa rodzica i ucznia w szkole. O czym mówi konstytucja? .....</i>	<i>32</i>
<i>Prawo służy edukacji i szkole.....</i>	<i>35</i>
Materiały dodatkowe	
<i>Hierarchia szkolnego prawa.....</i>	<i>40</i>
ROZUMIEM I STOSUJĘ PRAWO.....	42
Ćwiczenia dla uczniów	
<i>Jaka to umowa.....</i>	<i>43</i>
<i>O utworach i prawie autorskim.....</i>	<i>46</i>
<i>O publikacji zdjęć ze szkolnej wycieczki.....</i>	<i>48</i>
<i>Ściągać czy nie ściągać? .....</i>	<i>51</i>
<i>Etyka i systemy norm.....</i>	<i>53</i>
<i>O cytowaniu dzieł innych.....</i>	<i>54</i>
Warsztaty i spotkanie dla rodziców i nauczycieli	
<i>Skreślenie z listy – interpretujemy prawo.....</i>	<i>55</i>
Materiały dodatkowe	
<i>Schemat interpretacji prawa szkolnego na temat skreślenia z listy uczniów.....</i>	<i>60</i>

<i>Dobra analiza prawa początkiem zmiany.....</i>	<i>64</i>
WSPÓŁTWORZĘ PRAWO	66
Ćwiczenia dla uczniów	
<i>Nasz klasowy kontrakt .....</i>	<i>67</i>
<i>Jesteśmy w samorządzie uczniowskim .....</i>	<i>68</i>
<i>Tworzymy regulamin oceniania zachowania .....</i>	<i>69</i>
Materiały dodatkowe	
<i>Techniki partycypacyjne przydatne przy współtworzeniu prawa .....</i>	<i>71</i>
MONITORUJĘ PRAWO.....	74
Ćwiczenia dla uczniów (i nie tylko)	
<i>Zmiana rozporządzenia .....</i>	<i>75</i>
<i>Tekst jednolity i ujednolicony – czy można między nimi postawić znak równości? .....</i>	<i>77</i>
<i>Nasz samorząd przygotowuje się do monitorowania szkolnego prawa .....</i>	<i>81</i>
<i>Czy prawo szkolne jest zgodne z prawem oświatowym? .....</i>	<i>90</i>
<i>Monitorujemy funkcjonowanie prawa szkolnego .....</i>	<i>91</i>
<i>Czy to jest informacja publiczna? .....</i>	<i>95</i>
<i>Czy to jest zgodne z prawem? .....</i>	<i>97</i>
Materiały dodatkowe	
<i>Co możemy monitorować?.....</i>	<i>101</i>
<i>Uwaga, sprawdzam – propozycja projektu strażniczego.....</i>	<i>102</i>
<i>Propozycje działań, debat, akcji edukacyjnych .....</i>	<i>107</i>
<i>Monitoring – jak to robią profesjonaliści? .....</i>	<i>108</i>
PRAWO W DZIAŁANIU	110
Materiały dodatkowe	
<i>Szkolny kodeks 2.0 .....</i>	<i>111</i>
<i>Samorząd uczniowski szkołą demokracji .....</i>	<i>112</i>
<i>Sąd koleżeński w XLIV w Łodzi w latach 1994-2006.....</i>	<i>112</i>
SOJUSZNICZY EDUKACJI PRAWNEJ	120
<i>Potencjalni sojusznicy.....</i>	<i>121</i>

PRAWO WOKÓŁ NAS

Aby uświadomić uczniom znaczenie edukacji prawnej warto im nieustannie pokazywać, że prawo dotyczy ich życia, codziennych wyborów i decyzji. Można to robić odwołując się do własnych, najlepiej pozytywnych doświadczeń bezpośredniego kontaktu z prawem na lekcjach (podczas omawiania różnych zagadnień, niekoniecznie bezpośrednio dotyczących prawa), przy organizacji spraw zawodowych i szkolnych (np. kontakt z nauczycielami, dostęp do informacji szkolnej, prawa dziecka i ucznia, rekrutacja do szkół, świadectwa itp.) czy przy zajmowaniu się sprawami pozaszkolnymi (np. związanymi z kontaktami z urzędami/institucjami/firmami, od urzędów do zakupów).

W rozdziale „Prawo wokół nas” prezentujemy scenariusze zajęć, które mogą pomóc w uświadamianiu uczniom, że z prawem mają do czynienia niemal każdego dnia i że prawo istnieje po to, by chronić ich wartości.

Autorami materiałów są: Urszula Matek i Janusz Żmijski.

SCENARIUSZ LEKCJI: PRAWO JEST WOKÓŁ NAS¹

CELE

Po zajęciach uczniowie i uczennice:

- znają gałęzie prawa i zastosowanie prawa w różnych dziedzinach życia;
- rozumieją, dlaczego znajomość prawa jest ważna;
- potrafią analizować teksty i współpracować w grupie.

TECHNIKI I METODY

praca w grupach, praca w parach, dyskusja

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dołączone do scenariusza (nr 1 i 2)
- arkusze papieru, flamastry, kredki, dostęp do internetu itp.

CZAS

PRZEBIEG

1. Napisz na tablicy słowo „prawo” i poproś uczniów o skojarzenia. Zbierz ich propozycje i podsumuj, wskazując na najczęściej występujące odpowiedzi. Takiego wprowadzenia możesz też dokonać wybierając dowolny fragment programu telewizyjnego i – podając tytuły filmów, programów – poprosić uczniów o odpowiedź na pytanie: *Jakiej gałęzi prawa dotyczy?*

Uwaga! Najprawdopodobniej uczniowie będą zwracali uwagę przede wszystkim na prawo w rozumieniu prawa karnego; kiedy pojawią się inne dziedziny prawa – w podsumowaniu – zwróć uwagę na różnorodność sfer życia, którymi zajmuje się prawo. W pierwszym przypadku powiedz uczniom, że prawo to nie tylko prawo karne, ale też inne gałęzie prawa.

2. Podziel uczniów na grupy i rozdaj im materiały pomocnicze nr 1 i nr 2, a następnie poproś o wykonanie zadania, czyli odszukanie dziedzin prawa, które regulują podane na schemacie sytuacje. Sprawdź, czy uczniowie rozumieją treść polecenia, a także wyznacz czas pracy. Dodatkowo zaproponuj uczniom skorzystanie z zasobów internetowych w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania. Przypomnij uczniom, że ich zadaniem jest wskazanie gałęzi prawa, a nie głębsza analiza danego przypadku.

Po zakończeniu pracy zespołów poproś poszczególne grupy o prezentację efektów pracy. Prezentację możesz zorganizować na kilka sposobów. I tak jeden z nich to klasyczna rundka, w której uczniowie – przedstawiciele poszczególnych zespołów – prezentują przygotowany materiał. Drugi sposób to

¹ Scenariusz i materiały dodatkowe opracowano z wykorzystaniem: A. Waśkiewicz, T. Merta, W. Klaus, D. Woźniakowska-Fajst, A. Pacewicz, *Przewodnik młodego obywatela*, Wydawnictwo CIVITAS, Warszawa 2009, s. 180 – 181; J. Boratyński, *Kwalifikacja A.68.1 Podręcznik do nauki zawodu technik administracji*, Wydawnictwo WSiP, Warszawa 2013, s. 145 – 146.

tw. gadająca ściana. Uczniowie wykonują zadanie na plakatach; nie mogą się wówczas ograniczyć tylko do notatek na karcie pracy, a po zakończeniu pracy przygotowane – materiały wywieszają. Następnie nauczyciel wyznacza czas na zapoznanie się z efektami pracy poszczególnych zespołów i w podsumowaniu przeprowadza dyskusję: *Z czym się zgadzamy, a z czym nie?*

Uwaga! Uczniowie mogą pracować w grupach – wg zaproponowanego wyżej rozwiązania – i każdy z zespołów pracuje nad wszystkimi obszarami (szkoła, praca, czas wolny, dom); możesz też podzielić uczniów na cztery grupy i każdy z zespołów zajmuje się tylko jednym obszarem. Następnie uczniowie wymieniają się materiałami i analizują swoje propozycje. Tego typu analiza może się odbyć dwa, trzy razy.

3. Po zakończeniu pracy w grupach możesz zaproponować uczniom rozszerzenie schematu (materiał pomocniczy nr 1), zadając pytanie: *Co jeszcze dodalibyście do tego schematu? Jakie czynności?* Następnie zbierz propozycje uczniów i poproś o znalezienie związanych z nimi dziedzin prawa. Tego typu rozszerzenie ćwiczenia może wiązać się z dostosowaniem materiału do grupy odbiorców, z którymi pracujemy.
4. Poproś uczniów, aby połączyli się w dwójki i wybrali jedną z zaproponowanych czynności (np. przeglądanie przez rodziców korespondencji dziecka). Następnie ich zadaniem będzie przygotowanie krótkiej wskazówki dla osoby, która chciałaby dowiedzieć się czegoś więcej na dany temat. Wskazówka powinna zawierać informacje na temat:
  - źródła prawa, czyli gdzie szukać uregulowań prawnych, w jakim kodeksie, czy ustawie;
  - jednozdaniowej informacji, która rozpoczyna się od słów *Masz prawo wiedzieć, że i wiąże się z omawianym przypadkiem.*

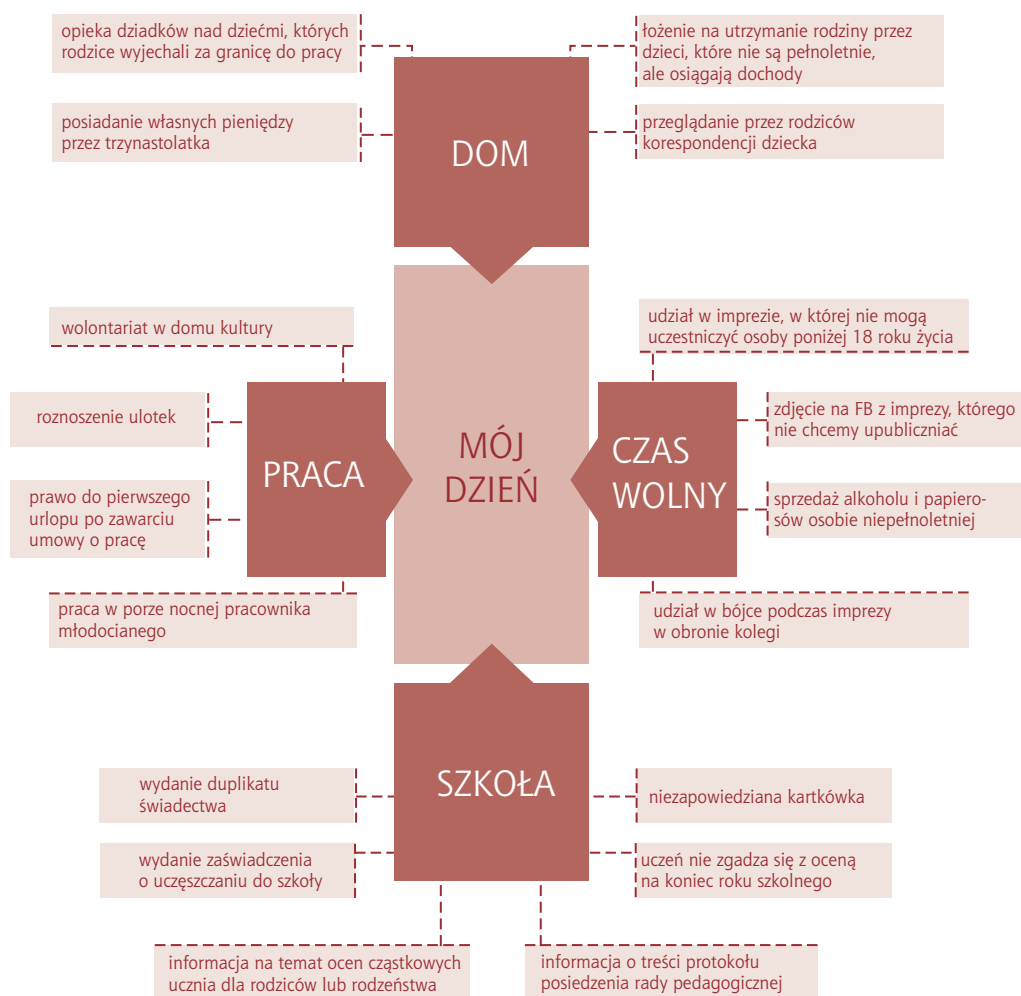
Poszczególne zadania dwójki wykonują na oddzielnych kartkach, tak aby w podsumowaniu aktywności – kiedy poszczególne dwójki będą prezentować efekty swojej pracy – powstał plakat nt. *Mój dzień i moje prawa.*

Tym razem również możesz rozszerzyć ćwiczenie i po zakończeniu pracy dwójek połączyć w zespoły uczniów, którzy zajmowali się tym samym zagadnieniem. Celem pracy grup będzie wymiana doświadczeń i udzielenie sobie informacji zwrotnej.

Uwaga! Dwójki mogą pracować nad czynnościami, które wybiorą samodzielnie, ale możesz też przydzielić poszczególnym parom zakresy tak, aby powstał jak najszerszy katalog praw i dziedzin prawa związanych ze sprawami dnia codziennego. Najlepiej jeśli, wyboru dokonasz w oparciu o możliwości grupy, z którą pracujesz.

5. W podsumowaniu zajęć przeprowadź dyskusję na temat: *Znajomość prawa jest potrzebna na co dzień*; odwołaj się do plakatu, który powstał (*Mój dzień i moje prawa*). Na początek poproś uczestników o rozmowę w parach; daj im 2 minuty, tak aby poszukali argumentów, a następnie poprowadź dyskusję z udziałem wszystkich uczniów.
6. Po zakończeniu ostatniej aktywności wróć do celu zajęć i sprawdź, na ile udało się go osiągnąć; możesz poprosić uczniów o dokończenie zdania: *Po dzisiejszych zajęciach wiem, że prawo...*

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Prawo wokół nas

Znam prawo

Rozumiem i stosuję prawo

Współtworzę prawo

Monitoruję prawo

Prawo w działaniu

Sojusznicy edukacji prawnej

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Gałąź prawa	Przedmiot regulacji	Akt prawny ²
Prawo konstytucyjne	Określa podstawy ustroju politycznego, społecznego i gospodarczego, prawa i wolności obywatelskie oraz obowiązki obywateli, system źródeł prawa, strukturę i kompetencje centralnych organów państwa.	Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm. oraz ustawy około konstytucyjne
Prawo cywilne	Określa przede wszystkim stosunki majątkowe pomiędzy osobami fizycznymi (ludźmi) i prawnymi (firmy, spółki i inne instytucje). Jest to jedna z najobszerniejszych gałęzi prawa, która reguluje m.in.: własność i inne prawa rzeczowe, prawo zobowiązań, prawo spadkowe, prawo na dobrach niematerialnych (prawo autorskie, prawo własności przemysłowej).	Kodeks cywilny Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.
Prawo rodzinne	Zawiera przepisy regulujące stosunki między małżonkami, rodzicami a dziećmi, zawieranie i rozwiązywanie małżeństwa, przysposobienie, sprawy majątkowe w rodzinie.	Kodeks rodzinny i opiekuńczy Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy t.j. Dz.U. z 2012 r. poz. 788 z późn. zm.
Prawo pracy	Reguluje stosunki pomiędzy pracownikiem a pracodawcą, ich wzajemne prawa i obowiązki. Zajmuje się także ubezpieczeniami społecznymi – emerytalnymi, chorobowymi czy wypadkowymi.	Kodeks pracy Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 1502 z późn. zm.
Prawo procesowe cywilne (prawo postępowania cywilnego)	Określa tryb postępowania w sprawach cywilnych, uprawnienia stron, tryb postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego.	Kodeks postępowania cywilnego Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.

² Wszystkie występujące w publikacji odsyłacze do aktów prawnych, cytowane ustawy i rozporządzenia dotyczą aktualnego stanu prawnego (1.07.2015)

Gałąź prawa	Przedmiot regulacji	Akt prawny
Prawo karne	Reguluje odpowiedzialność za popełnienie czynów niezgodnych z prawem, określa czyny będące przestępstwami, zasady odpowiedzialności.	Kodeks karny Ustawa z dnia 6 czerwca 1997r. – Kodeks karny Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 z późn. zm.
Prawo procesowe karne (prawo postępowania karnego)	Określa tryb postępowania w sprawach karnych, uprawnienia stron, postępowanie przygotowawcze, postępowanie wykonawcze.	Kodeks postępowania karnego Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego Dz.U. 1997 nr 89 poz. 555 z późn. zm.
Prawo karne wykonawcze	Określa zasady wykonywania kar, które zapadły w czasie postępowania karnego.	Kodeks karny wykonawczy Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy Dz.U. 1997 nr 90 poz. 557 z późn. zm.
Prawo wykroczeń	Opisuje wykroczenia i system kar oraz ustala reguły ich wymierzania.	Kodeks wykroczeń Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 482 z późn. zm.
Prawo karne skarbowe	Znajdują się w nim przepisy karne dotyczące przestępstw skarbowym np. celnych czy podatkowych.	Kodeks karny skarbowy Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 186 z późn. zm.
Prawo procesowe wykroczeń (prawo postępowania w sprawach o wykroczenia)	Zawiera zasady prowadzenia postępowania w sprawach o wykroczenia.	Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia t. j. Dz. U. z 2013 r. poz. 395 z późn. zm.

Gałąź prawa	Przedmiot regulacji	Akt prawny
Prawo administracyjne	Reguluje uprawnienia i obowiązki organów administracji publicznej, określa ich strukturę i organizację, zadania oraz władczą działalność organów państwa w różnych dziedzinach życia społecznego np. porządek publiczny, bezpieczeństwo, oświata, służba zdrowia, budownictwo, gospodarka, pomoc społeczna.	Gałąź nie jest skodyfikowana.
Prawo postępowania administracyjnego	Zawiera przepisy jak powinny postępować urzędy i inne instytucje rozstrzygające sprawy obywateli.	Kodeks postępowania administracyjnego Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego tj. Dz. U. z 2013 r. poz. 267 z późn. zm.
Prawo finansowe	Określa zasady funkcjonowania finansów publicznych, opisuje budżet, podatki, działalność instytucji finansowych np. banków, zakładów ubezpieczeń.	Gałąź nie jest skodyfikowana, uregulowania zawarte w szeregu aktów prawnych.
Prawo celne	Zawiera zbiór prawa materialnego i procesowego dotyczącego ceł czy kontroli celnej.	Ustawa z dnia 19 marca 2004 r. Prawo celne t.j. Dz.U. z 2013 r. poz. 727 z późn. zm.
Prawo gospodarcze	Określa zasady podejmowania i prowadzenia działalności gospodarczej, formy organizacyjne przedsiębiorców, umowy gospodarcze.	Gałąź nie jest skodyfikowana.
Prawo spółek handlowych	Reguluje powstanie i działalność spółek prawa handlowego.	Kodeks spółek handlowych Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych t.j. Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.

CELE

Po zajęciach uczniowie i uczennice:

- potrafią wskazać korzyści, jakie płyną ze znajomości regulacji prawnych istotnych dla podejmowanych przez nich działań społeczno-obywatelskich;
- potrafią wskazać akty prawne, które regulują wybrane działania obywatelskie podejmowane przez nich poza szkołą.

TECHNIKI I METODY

samodzielne poszukiwanie informacji, praca w zespołach roboczych nad wyznaczonymi zadaniami, burza mózgów, technika „zdań podsumowujących”

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1–3)

UWAGI

Właściwi adresaci zajęć to przede wszystkim uczniowie rozpoczynający grupowe projekty edukacyjne, zwłaszcza te, które mają charakter społeczny oraz aktywności samorządów szkolnych. Wynika to z faktu, że obie grupy podejmują działania społeczno-obywatelskie, usytuowane w różnych, także pozaszkolnych, obszarach życia społecznego: *Działanie społeczno-obywatelskie polega na podjęciu przez grupę uczniów decyzji o zaangażowaniu się w problem dotyczący własnej społeczności, który uznają za własny i możliwy przez nich do rozwiązania, zbadanie go, poszukanie możliwych rozwiązań, a następnie przeprowadzenie działania zmierzającego do jego rozwiązania lub ograniczenia jego dotkliwości.*³

PRZEBIEG

Przed właściwymi zajęciami

1. Przed zajęciami poproś uczniów, by przeanalizowali w grupach zadaniowych realizowane przez siebie projekty/plany/programy i wyodrębnili z nich takie działania społeczno-obywatelskie, które mogą być regulowane przez normy prawa powszechnego. Aby mieli jasność co do treści zadania oraz oczekiwanych rezultatów, wręcz im materiał pomocniczy nr 1 i poleć zapoznanie się z nim.

Poproś o terminowe dostarczenie wyników uczniowskiej analizy. Dokonaj przeglądu list działań społeczno-obywatelskich, planowanych przez uczniów. Sprawdź, które z nich pojawiają się w materiale pomocniczym nr 2. Pamiętaj, aby nie udostępniać tego materiału uczniom. Ewentualnie uzupełnij listę o działania pominięte przez uczniów, jeżeli z twojego oglądu sytuacji wynika, że umknęły ich uwadze jakieś istotne wątki.

Sporządź uporządkowaną listę uczniowskich działań, które mogą podlegać specjalnym regulacjom prawnym i wymagać czyjejs zgody, pozwolenia lub powiadomienia.

2. Przydziel poszczególnym uczniom po jednym działaniu z uporządkowanej listy. Zadbaj o to, by każde działanie niezależnie od siebie analizowało co najmniej dwóch uczniów (np. uczniowie A, B:

³ Jacek Strzemieczny, *Jak zorganizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne*, Warszawa 2009, s. 61–62; <http://www.ceo.org.pl/pl/projekt/news/jak-organizowac-i-prowadzic-gimnazjalne-projekty-edukacyjne-publicacja-j-strzemieczny> [dostęp 27.07.2015]

zbiórka pieniędzy prowadzona przez uczniów w klasach szkolnych; uczniowie D i E: rozwieszanie plakatów informacyjnych na rynku miejskim, itd.). Zleć im przeprowadzenie kwerendy internetowej – mają znaleźć informacje, czy dane działanie jest regulowane przez prawo, a jeśli tak, to w jaki sposób i jaki akt prawny zawiera stosowną regulację oraz jakie powinności nakłada na osoby podejmujące daną aktywność. Do gromadzenia efektów poszukiwań przydatny będzie zestaw pytań, który należy powielić i rozdać podczas przydzielania zadań (materiał pomocniczy nr 3).

Upředź dyrektora szkoły, że wybrana grupa uczniów zjawi się u niego, by uzyskać wyjaśnienia w kwestii działań podejmowanych na terenie szkoły. Poproś o ustalenie terminu tego spotkania.

Podczas właściwych zajęć

3. Przypomnij uczniom, że szkoła i system szkolny posiadają własne odrębne regulacje prawne, wewnętrzne (np. statut, różne regulaminy, w tym dotyczące oceniania, promowania, postępowania w szczególnych przypadkach) oraz zewnętrzne (np. ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. tzw. Karta Nauczyciela; rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych; rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników).

4. Wyjaśnij, że w różnych sytuacjach podejmowane przez uczniów i nauczycieli działania oraz kwestie związane z materialnymi elementami szkoły wkraczają także w przestrzenie regulowane przez rozmaite inne akty prawa powszechnego lub lokalnego, czasem mało lub w ogóle nie kojarzące się z edukacją. Podaj kilka przykładów takich sytuacji lub elementów, ewentualnie poszukaj ich wspólnie z uczniami np.:

- Wiele programów komputerowych zainstalowanych na posiadanych przez szkołę komputerach chronionych jest prawami autorskimi, a zatem szkoła musi respektować te prawa, czyli posiadać aktualne licencje na użytkowane aplikacje (ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83).
- Przygotowany z rozmachem przez szkołę koncert charytatywny w sali gimnastycznej – jeśli będzie w nim uczestniczyło więcej niż 500 osób – spełnia kryteria tak zwanej imprezy masowej, a w związku z tym organizatorzy muszą przestrzegać wymagań przewidzianych w akcie prawnym dotyczącym takich imprez (ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych, Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504).
- W każdej szkolnej klasie najmniejsze dopuszczalne średnie natężenie oświetlenia jest ściśle określone i powinno wynosić 300 luksów (rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie, Dz.U.2002 nr 75 poz. 690).

Wyjaśnij, że uczniowie czy nauczyciele przedmiotowi nie muszą się oczywiście we wszystkich takich regulacjach prawnych orientować, ponieważ w każdej szkole i w jej organizacyjnym otoczeniu znajdują się osoby odpowiedzialne za poszczególne szkolne obszary i działania. Zasygnalizuj, że inaczej się jednak sprawa ma, jeśli sami – w roli uczestników – bierzemy udział w realizacji projektów edukacyjnych, szczególnie tych, które polegają na działaniach społeczno-obywatelskich, często podejmowanych poza terenem klasy, a nawet szkoły. Pojawiają się tam sytuacje, w których znajomość powiązanych z nimi procedur i norm prawnych jest wskazana, a czasem wręcz konieczna. Brak wiedzy w tym zakresie może spowodować na nas kłopoty i utrudnić lub uniemożliwić wykonanie zadania.

5. Przedstaw uczniom paremię *Ignorantia iuris nocet* (*Niezajomość prawa szkodzi*). Poproś, by w parach krótko przedyskutowali, jak należy rozumieć przesłanie tego powiedzenia.
6. Zapowiedz, że stworzycie teraz wspólnie rodzaj autorskiego poradnika prawnego dla uczniów podejmujących działania o charakterze społeczno-obywatelskim. Przedstaw listę działań i sytuacji powiązanych z realizowanymi przez uczestniczących w lekcji uczniów działaniami/projektami, sporządzoną w efekcie działań podjętych wspólnie przed zajęciami. Połącz uczniów, którzy przed zajęciami pracowali nad tymi samymi działaniami w pary/grupy tematyczne. Każda z nich powinna mieć dostęp do komputera połączonygo z siecią. Rozdaj na wszelki wypadek po jednej niewypełnionej tabeli z materiału pomocniczego nr 3 dla każdej z grup. Poproś, aby członkowie grupy przedstawili sobie wypełnione przed zajęciami tabele, porównali je ze sobą, sprawdzili ich zgodność. Jeśli natrafiają na niezgodności, powinni odnaleźć niezbędne informacje w sieci i spróbować ustalić wspólne stanowisko, zapisując je w niewypełnionej tabeli.
7. Poproś, aby każda grupa robocza przedstawiła na forum krótki końcowy raport: czym się zajmowała, jakie są efekty jej pracy, czy zadanie zostało zrealizowane, ewentualnie czego jeszcze potrzebuje, by je dokończyć i w jakim terminie dostarczy swoją część poradnika. Zbierz wypełnione tabele. Podziękuj za wykonanie zadania.
8. Powołaj grupę, która szybko przekształci treści z poszczególnych tabel w poradnik gotowy do użytku dla wszystkich zainteresowanych. Poproś, by wybrała optymalną formę tego poradnika, w zależności od sytuacji, wyposażenia szkoły i umiejętności uczniów może być to np. plakat informacyjny, cyfrowa lub plakato-wa mapa umysłu, prezentacja multimedialna. Możesz skorzystać z programów do tworzenia online wspólnej publikacji.
9. Podkreśl, że warto przyrzeć się również uczniowskim działaniom projektowych wykraczającym poza klasę, ale zlokalizowanym na terenie szkoły, np. po zajęciach lekcyjnych. Zdarza się, że nie jest jasne czy, w jaki sposób i do kogo należy się zwrócić z zapytaniem o możliwość ich podejmowania. Czasem takiej jasności nie mają również nauczyciele. Zaproponuj, że wspólnie, metodą burzy mózgów, stworzycie listę takich działań, z którą następnie, po uporządkowaniu jej, wybrana grupa uczniów uda się do dyrektora, aby przedyskutować z nim, czy, w jaki sposób i do kogo należy się zwrócić z zapytaniem o możliwość ich podejmowania. Moderuj przebieg burzy mózgów. Poproś o wyznaczenie grupy, która uda się do dyrektora. Poleć jej uporządkowanie listy stworzonej w wyniku burzy mózgów.
10. Podsumowując, skieruj uwagę uczniów na pytanie: *Jakie korzyści płyną ze znajomości regulacji prawnych istotnych dla podejmowanych przez nich działań społeczno-obywatelskich?* Poproś, aby porozmawiali w parach na temat a następnie, na forum – poproś każdego z nich o dokończenie zdania: *Znajomość prawa dotyczącego podejmowanych działań społeczno-obywatelskich pomaga w ...*

Po zajęciach właściwych

11. Przejrzyj przekazane przez grupy robocze tabele pod kątem ich zgodności ze stanem faktycznym. Przekaż je grupie, która podjęła się pracy redakcyjnej nad poradnikiem prawnym dla uczniów podejmujących działania o charakterze społeczno-obywatelskim. Obserwuj poczynania grupy, która uda się na spotkanie z dyrektorem szkoły. Przejrzyj i ewentualnie uporządkuj efekty spotkania z dyrektorem. Monitoruj proces przekazania ich grupie pracującej nad poradnikiem. Monitoruj pracę redakcyjną uczniów aż do jej zakończenia i przedstawienia finalnego efektu na kolejnych zajęciach. Zadbaj o to, by powstały poradnik był wykorzystany przez innych uczniów podejmujących działania projektowe.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Przyjrzyjcie się poniższym przykładom⁴ i wyodrębnijcie z listy planowanych przez siebie działań te, które mogą podlegać specjalnym regulacjom prawnym i wymagać czyjejs zgody, pozwolenia lub powiadomienia, ponieważ:

- odbywają się poza klasą ale na terenie szkoły;
- odbywają się poza szkołą w miejscach publicznych lub na czyimś terenie prywatnym;
- angażują ludzi nie związanych z waszą grupą projektową/zespołem zadaniowym;
- polegają na pozyskiwaniu środków rzeczowych lub finansowych;
- obejmują publiczną dystrybucję materiałów informacyjnych lub promocyjnych;
- polegają na organizacji imprez lub zgromadzeń publicznych.

PRZYKŁAD 1

Jak podwyższyć frekwencję wyborczą w naszym obwodzie? (Gimnazjum w Franciszkowie)

Gimnazjaliści włączyli się do akcji Młodzi głosują przed wyborami do Parlamentu RP w 2007 r. Zaczeli od działań na rzecz podwyższenia frekwencji wyborczej w swoim obwodzie – w poprzednich wyborach była poniżej średniej krajowej. Wśród mieszkańców swojej miejscowości przeprowadzili sondę. Niezdecydowanych i niechętnych głosowaniu pytali o powody, a odpowiedzi wykorzystali potem w broszurkach, plakatach i ulotkach zachęcających do głosowania. W badaniu uczestniczyło ponad 800 osób! Finałem projektu były młodzieżowe wybory parlamentarne w gimnazjum, z komisją i kartami do głosowania. Frekwencja wyniosła aż 80%. Uczestnicy przeprowadzili analizę porównawczą wyników wyborów z poprzednimi, a wnioski zamieścili na stronie internetowej szkoły.

Działania projektowe, które mogą podlegać specjalnym regulacjom prawnym i wymagać czyjejs zgody, pozwolenia lub powiadomienia:

- przeprowadzenie sondy wśród mieszkańców Franciszkowa;
- rozpowszechnianie broszurek, plakatów i ulotek zachęcających do głosowania;
- przeprowadzenie młodzieżowych wyborów parlamentarnych w gimnazjum.

PRZYKŁAD 2

Bus potrzebny gimnazjum (Gimnazjum w Praszce)

Gdy wycofano w użytku autobus dowożący uczniów na konkursy i inne wydarzenia pozalekcyjne, w których brali udział, sami postanowili wziąć sprawy w swoje ręce. Zorganizowali kilka imprez, z których dochód przeznaczyli na zakup busa – dyskoteki, kiermasze i zawody sportowe. Uczniowie zainteresowali swoimi działaniami lokalne media, które w serii artykułów opisały problem braku busa i determinację młodzieży. Władze gminy zareagowały na apele i podarowały szkole używany autobus. Uczniowie przeznaczyli zebrane środki na gruntowny remont pojazdu. Sukces gimnazjalistów z Praszki jest przykładem tego, jak działania uczniowskie mogą wpłynąć na decyzje władz.

Działania, które mogą podlegać specjalnym regulacjom prawnym i wymagać czyjejs zgody, pozwolenia lub powiadomienia:

- zorganizowanie imprez (dyskoteki, kiermasze i zawody sportowe).

⁴ Przykłady zaczerpnięte z publikacji: Jacek Strzemieczny, *Jak zorganizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne*, Warszawa 2009, <http://www.ceo.org.pl/projekt/news/jak-organizowac-i-prowadzic-gimnazjalne-projekty-edukacyjne> -publikacja-j-strzemieczny [dostęp 27.08.2015]

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Lista działań, pojawiających się w projektach i działalności samorządu uczniowskiego.

L.p.	RODZAJ DZIAŁANIA	OBOWIĄZUJĄCY AKT PRAWNY	ZGODA, ZEZWOLENIE, POWIADOMIENIE (TAK/NIE)	ORGAN WYDAJĄCY ZGODĘ ZEZWOLENIE LUB WYMAGAJĄCY POWIADOMIENIA
A. POZYSKIWANIE ŚRODKÓW				
1.	organizacja publicznej zbiórki	ustawa z dnia 14 marca 2014 r. o zasadach prowadzenia zbiórek publicznych (Dz.U. 2014 poz. 498.) rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 9 czerwca 2014 r. w sprawie wzorów dokumentów dotyczących zbiórek publicznych (Dz.U. 2014 poz. 833)	tak	wójt, burmistrz (prezydent miasta) – jeżeli zbiórka ma być przeprowadzona na obszarze gminy lub jego części; starosta – jeżeli zbiórka ma być przeprowadzona na obszarze powiatu lub jego części obejmującej więcej niż jedną gminę, marszałek województwa – jeżeli zbiórka ma być przeprowadzona na obszarze województwa lub jego części obejmującej więcej niż jeden powiat, minister właściwy do spraw wewnętrznych – jeżeli zbiórka ma być przeprowadzona na obszarze obejmującym więcej niż jedno województwo
2.	domokrężne zbieranie funduszy	j.w	tak	j.w
3.	zbieranie funduszy poprzez internet	j.w	tak	j.w
4.	zbiórka w lokalach prywatnych wśród znajomych		nie	
5.	zbiórka koleżeńska prowadzona np. w szkole, urzędzie, instytucji		tak	przełożony
6.	zbiórka prowadzona wśród uczniów w lokalach szkolnych		tak	dyrektor szkoły
7.	dobocznyna loteria fantowa/pieniężna	ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o Służbie Celnej (Dz. U. Nr 168, poz. 1323 z późn. zm.) ustawa z dnia 19 listopada 2009 r. o grach hazardowych (Dz. U. Nr 201, poz. 1540, z późn. zm.) ustawa z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy o grach hazardowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011 nr 134 poz. 779)	tak	dyrektor izby celnej, na którego obszarze właściwości miejscowej są urządzone i prowadzona jest loteria lub powiadomienia go; jeśli łączna suma wszystkich nagród jest wyższa od tzw. kwoty bazowej (czyli od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, w drugim kwartale roku poprzedniego, ogłoszonego w obwieszczeniu Prezesa GUS) to należy wysłać zgłoszenie, a jeśli jest wyższa niż kwota bazowa – wystąpić o zezwolenie

Prawo wokół nas

Znam prawo

Rozumiem i stosuję prawo

Współtworzę prawo

Monitoruję prawo

Prawo w działaniu

Sojusznicy edukacji prawnej

L.p.	RODZAJ DZIAŁANIA	OBOWIĄZUJĄCY AKT PRAWNY	ZGODA, ZEZWOLENIE, POWIADOMIENIE (TAK/NIE)	ORGAN WYDAJĄCY ZGODĘ ZEZWOLENIE LUB WYMAGAJĄCY POWIADOMIENIA
B. DYSTRYBUCJA MATERIAŁÓW INFORMACYJNYCH I/LUB PROMOCYJNYCH				
1.	rozwieszanie plakatów w miejscach publicznych i prywatnych	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz.U. 1971 nr 12 poz. 114)	tak	w wyznaczonych miejscach publicznych – zarządzający, na terenie prywatnym: właściciel
2.	rozdawanie ulotek, baloników czy innych materiałów promocyjnych w miejscach publicznych		tak (o ile wręczamy je, a nie umieszczamy w tym miejscu lub wystawiamy na widok publiczny)	
C. ORGANIZACJA IMPREZ (NP. FESTYNÓW, KIERMASZY, PRZEDSTAWIEŃ, PIKNIKÓW, WYDARZEŃ SPORTOWYCH, ZABAW, KONCERTÓW)				
1.	impreza masowa w miejscu publicznym ⁵	ustawa z dnia 20 marca 2009 r. o bezpieczeństwie imprez masowych (Dz.U. 2009 nr 62 poz. 504)	tak	wójt, burmistrz lub prezydent miasta
2.	impreza zwykła ⁶		nie może być jednak potrzebna zgoda właściciela/zarządcy terenu czy budynku	
D. ORGANIZACJA ZGROMADZEŃ PUBLICZNYCH (NP. DEMONSTRACJI, PRZEMARSZÓW, WIECÓW, PIKIET)				
1.	zgromadzenia publiczne ⁷ organizowane na otwartej przestrzeni ogólnie dostępnej	prawo o zgromadzeniach z 5 lipca 1990 r. (Dz.U. Nr 51, poz.297); prawo o ruchu drogowym (Dz.U. 1992, Nr 11, poz.412); rozporządzenie ministra spraw wewnętrznych w sprawie określenia sposobu zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego podczas trwania imprez na drogach, warunków ich odbywania, trybu postępowania i organów właściwych w tych sprawach z dnia 21 lipca 1993 r. (Dz.U. Nr 73, poz.345)	tak	zawiadomienie do organu gminy właściwego ze względu na miejsce zgromadzenia
2.	zgromadzenia publiczne organizowane w miejscach specjalnie wyznaczonych do tego celu		nie	

⁵ Impreza jest masową, jeżeli liczba miejsc dla uczestników wynosi nie mniej niż 1000 na stadionie lub terenie otwartym oraz 500 w hali sportowej lub w innym budynku w przypadku imprezy artystyczno-rozrywkowej i sportowej. Imprezami masowymi nie są imprezy odbywające się w teatrach, operach, operetkach, filharmoniach, kinach, muzeach, bibliotekach, domach kultury i galeriach sztuki, organizowane w placówkach oświatowych, imprezy sportowe z udziałem sportowców niepełnosprawnych, imprezy organizowane w ramach współzawodnictwa sportowego dzieci i młodzieży oraz imprezy rekreacyjne.

⁶ Odbywa się na terenie prywatnym, czyli zamkniętym, nie wiąże się z wykorzystaniem ulicy lub drogi (zajęciem pasa drogowego np. ulicy, chodnika, pobocza) jest skierowana do liczby osób mniejszej niż wskazana w ustawie o imprezach masowych.

⁷ Zgromadzeniem publicznym, jest zgrupowanie co najmniej 15 osób

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Sprawdź, czy dane działanie podlega specjalnym regulacjom prawnym i wymaga czyjejs zgody, pozwolenia lub powiadomienia. Jeśli okaże się, że tak jest, poszukaj niezbędnych informacji i wypełnij tabelę.

PLANOWANE DZIAŁANIE:	
Jaki aktualny akt prawny dotyczy tego działania? Zanotuj jego pełną nazwę.	
Gdzie go można znaleźć? Zapisz adres strony/stron internetowych.	
Które fragmenty regulacji prawnej odnoszą się do planowanego działania? Wskaż/wymień te fragmenty.	
Jakie działania, kiedy i w jaki sposób musi podjąć planujący dane działania?	
Do kogo należy się zwrócić?	
Gdzie w konkretnym przypadku znajduje się instytucja/osoba, do której należy się zwrócić?	
Jaki rodzaj decyzji powinien być podjęty?	
Jakie inne ważne informacje związane z zagadnieniem mogą być dla nas użyteczne?	

SCENARIUSZ LEKCJI: CZY I JAK PRAWO CHRONI WAŻNE DLA NAS WARTOŚCI?

CELE

Po zajęciach uczniowie i uczennice:

- potrafią wyjaśnić, na czym polega ochronna i opiekuńcza funkcja prawa;
- potrafią wskazać wybrane wartości chronione przez prawo, ocenić, jak są chronione przez prawo i uzasadnić swoją ocenę.

TECHNIKI I METODY

dyskusja, burza mózgów, analiza aktów prawnych.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze do analizy aktów prawnych (nr 1–3)

UWAGI

Przed zajęciami przygotuj w odpowiedniej ilości dla par zadaniowych materiały pomocnicze zawierające wyciągi z aktów szkolnego prawa wewnętrznego regulujące działanie szkolnego samorządu (odpowiedni fragment statutu szkolnego, regulamin działania samorządu itp.).

Analizie, według określonej procedury, można poddać także inny niż zaproponowany w scenariuszu obszar funkcjonowania szkoły, istotny z punktu widzenia uczniów (np. ocenianie, kary i nagrody, prawa i obowiązki uczniów).

PRZEBIEG

1. Rozpocznij lekcję, zadając uczniom pytanie tytułowe: *Czy prawo chroni ważne dla nas wartości?* Zapowiedz, że na początku przyjrzyście się przez chwilę różnorodnym funkcjom, wypełnianym przez prawo w społeczeństwie i wobec jednostek. Podziel klasę na trzy duże grupy (np. rządy ławek); w każdej z nich dyskutować będą pary. Zapisz na tablicy/plakacie pytanie do opracowania w parach: *Jakie korzyści z istnienia i funkcjonowania prawa (norm prawnych i instytucji) mają: jednostki* (grupa 1), *społeczeństwo* (grupa 2), *państwo* (grupa 3). Zbierz wyniki pracy w grupach. Propozycje zapisz na tablicy lub plakacie. Podsumuj ćwiczenie, ewentualnie uzupełnij/uporządkuj stworzoną listę, odnosząc się do materiału pomocniczego nr 1.
2. Poproś uczniów o wskazanie, które z podanych funkcji prawa mają szczególne znaczenie dla szkoły (systemu oświatowego, uczniów). Wyjaśnij, że w dalszym toku zajęć będziecie się zajmowali ochronną funkcją prawa, a w sposób szczególny – związaną z nią funkcją opiekuńczą.
3. Podkreśl, że nie należy tracić z oczu najważniejszego celu funkcjonowania prawa: powstało i istnieje ono po to, by chronić ludzką godność i umożliwić realizowanie najistotniejszych potrzeb człowieka, co na różne sposoby wyrażają dwie sławne prawnicze paremie: *Hominum causa omne ius constitutum est* (*Wszelkie prawo powinno być stanowione ze względu na człowieka*) i *Inde datae leges, ne fortior omnia posset* (*Prawa dane są po to, aby silniejszy nie mógł wszystkim*).

Poproś uczniów, by w parach krótko przedyskutowali, jak należy rozumieć przesłanie tego ostatniego powiedzenia w sytuacji szkolnej: *Kto ma w szkole silną pozycję, kto słabszą? Kogo w związku z tym prawo powinno w szczególnie sposób chronić?* Chętni mogą przedstawić wyniki swojej dyskusji na forum. Skomentuj ich wypowiedzi.

4. Przypomnij, że ochrona słabszych w szkole w sporze z silniejszymi nie jest kwestią teoretyczną. Aby udowodnić, że zdarzały się już takie przypadki, możesz posłużyć się samodzielnie dobranym przykładem lub np. omówić decyzję Sądu Najwyższego w sprawie skargi uczniów klasy maturalnej XIV LO we Wrocławiu przeciwko byłemu ministrowi edukacji narodowej prof. Legutce, dotyczącej naruszenia ich dóbr osobistych (materiał pomocniczy nr 2). Poproś uczniów o skomentowanie przedstawionego przypadku, prosząc ich o odpowiedź na pytanie kluczowe: *Czy i jak prawo chroniło ważne dla nas wartości (w omawianym przypadku)?* Możesz także poprosić uczniów o identyfikację tych wartości.
5. Wyjaśnij, że w dalszym toku lekcji, dla przesłedzenia kwestii związanych z ochronną funkcją prawa w sytuacji szkolnej, będziecie badali regulacje związane z działalnością samorządu uczniowskiego. Nawiąż do istoty ochronnej funkcji prawa: ma ono podtrzymywać kluczowe wartości, ważne dla danego społeczeństwa. Wyjaśnij uczniom, że w przypadku samorządu uczniowskiego chodzi przede wszystkim o samorządność, która jest jedną z najważniejszych wartości demokratycznych oraz o respektowanie praw i wolności obywatelskich, do których należy również wolność zrzeszania się.
6. Przeprowadź krótką burzę mózgów: *Jakie warunki muszą być spełnione, aby uczniowski samorząd szkolny w sposób godny i skuteczny reprezentował interesy i potrzeby uczniów?* Wypisz wszystkie zgłoszone przez uczniów propozycje na plakacie/tablicy. Uporządkuj je razem z uczniami, krótko przedyskutuj i skomentuj. Zapowiedz, że następnym krokiem będzie sprawdzenie, w jakim stopniu zapisy prawa oświatowego uwzględniają określone przez uczniów warunki.
7. Wyjaśnij (przypomnij) zwięźle, jakie regulacje wchodzą w zakres szkolnego prawa zewnętrznego (międzynarodowego, krajowego i lokalnego), a także jakie są: zakres i przykłady regulacji prawa wewnętrznego, czyli stanowionego w szkole.

8. Poproś uczniów, by w parach dokonali krótkiej analizy wybranych fragmentów aktów prawa oświatowego regulujących działalność samorządu uczniowskiego, zarówno tych o charakterze zewnętrznym (ustawa o systemie oświaty, art. 55 – znajdziesz go w materiale pomocniczym nr 3), jak i wewnętrznym (odpowiedni fragment statutu szkoły dotyczący samorządu uczniowskiego, regulamin samorządu uczniowskiego – przygotuj odpowiednie artykuły sięgając do szkolnych dokumentów). Zadaniem każdej pary jest ustalenie wspólnej, umotywowanej odpowiedzi na pytanie: *Czy zapisy prawne wystarczająco chronią samorząd uczniowski tak, by godnie i skutecznie reprezentował interesy i potrzeby uczniów?* Zapisz to pytanie na tablicy/plakacie. Aby dokonać takiej oceny, każda para powinna porównać efekty wspólnej burzy mózgow z zapisami prawa oświatowego i wyciągnąć wnioski. Rozdaj każdej parze dwie kolorowe kartki: czerwona będzie sygnalizowała negatywną odpowiedź na zadane pytanie (zapisy nie chronią samorządu w sposób wystarczający), zielona – pozytywną (zapisy zapewniają samorządowi właściwą ochronę). Monitoruj pracę w parach.

W celu uzyskania szybkiego przeglądu rozkładu stanowisk zajętych przez pary ćwiczeniowe, po zakończeniu analizy w parach poproś, aby każda z nich zasygnalizowała swoją ocenę sytuacji za pomocą kartki odpowiedniego koloru podniesionej do góry.

9. Poproś wybranych uczniów o przedstawienie argumentów przemawiających za ustalonym w parach stanowiskiem. Jeśli po przeprowadzeniu ćwiczenia okaże się, że pojawiła się różnica w ocenie badanej sytuacji (pojawily się różne kartki), poproś przedstawicieli każdej z opcji, by zaprezentowali argumenty za swoim stanowiskiem. Podsumuj przebieg ćwiczenia.
10. Możesz też zaproponować uczniom wykonanie dodatkowej pracy domowej. Jeśli doszło do spolaryzowania stanowisk podczas oceniającej analizy aktów prawnych, poleć uczniom wykonanie pracy wariantowej:

- Uczniów, którzy uznali, że aktualne zapisy w kwestii samorządności szkolnej w sposób niewystarczający chronią potrzeby i interesy uczniów, poproś o przygotowanie projektów brakujących ich zdaniem zapisów: *Sformułujcie propozycje zapisów, które powinny zostać wprowadzone do aktów prawa oświatowego wewnętrznego i zewnętrznego, aby samorząd uczniowski mógł sprawnie i niezależnie funkcjonować.*
- Uczniów, którzy uznali, że aktualne zapisy w kwestii samorządności szkolnej w sposób wystarczający chronią uczniowskie potrzeby i interesy, poproś o pisemne określenie, czy same zapisy wystarczą: *Czy poza samymi prawnymi zapisami są jeszcze inne warunki, które muszą zostać w szkole spełnione, aby samorząd uczniowski mógł sprawnie i niezależnie funkcjonować?*

Jeśli oceny uczniowskie były zbieżne, możesz zadać temat dopasowany do stanowiska, które uczniowie zajęli.

11. Na zakończenie raz jeszcze zadaj uczniom pytanie: *Czy i jak prawo chroni ważne dla nas wartości?* Poproś, aby porozmawiali w parach na temat. Chętni mogą przedstawić efekty refleksji na forum klasy.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Funkcje prawa:

kulturotwórcza – prawo integruje ludność zamieszkującą na danym terytorium, w tym tworzy ramy działających zgodnie z prawem samorządów różnego typu i szczebla; pomaga kultywować ważne dla społeczności wartości; decyduje o ciągłości historycznej danego narodu i państwa;

dynamizująca (innowacyjna) – prawo służy do przeobrażenia stosunków społecznych, pozwala zmieniać różne dziedziny i obszary życia;

ochronna – prawo chroni wartości ogólnie przyjęte w danym społeczeństwie i ważne ze społecznego punktu widzenia; funkcja ochronna polega również na ochronie interesów podmiotów słabszych społecznie (funkcja opiekuńcza prawa), np. osób niesprawnych, chorych, dzieci czy młodocianych;

gwarancyjna – prawo wyznacza granice pomiędzy uprawnieniami państwa a wolnościami jednostki;

organizacyjna – prawo określa ramy działania władzy i organizacji oraz instytucji publicznych;

dystrybucyjna – prawo (zwłaszcza cywilne i administracyjne) rozdziela dobra i obciążenia, wynikające z funkcjonowania państwa, np. przez system podatkowy;

represyjna – prawo wymierza kary za dokonanie przestępstwa czy wykroczenia, realizuje zasadę nieuchronności poniesienia kary za dokonane przestępstwo;

wychowawcza – prawo kształtuje pozytywne zachowania wobec przepisów prawnych (prewencyjny charakter funkcji wychowawczej) i/lub sprawia, że osoba ukarana powstrzymuje się przed ponownym pogwałceniem norm prawnych (resocjalizacyjny charakter funkcji wychowawczej);

kontrolna – prawo określa, jakie postępowanie jednostek, grup społecznych, narodu i instytucji państwowych jest zabronione, a jakie nie;

regulowania konfliktów – prawo służy do rozstrzygania sporów między ludźmi, sporów, które pojawiają się w przypadku niezgodności interesów i opinii jednostek i grup ludzkich.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Europoseł PiS Ryszard Legutko musi przeprosić wrocławskich licealistów za to, że w rozmowie na łamach „Gazety Wrocławskiej”⁸ nazwał ich „rozwydrzonymi i rozpuszczonymi przez rodziców smarkaczami”. To ostateczna decyzja Sądu Najwyższego, który oddalił dziś skargę kasacyjną Legutki. A wszystko zaczęło się od petycji, którą w listopadzie 2009 roku ówczesni uczniowie klasy maturalnej XIV LO we Wrocławiu złożyli do dyrektora szkoły. Prosilili o usunięcie symboli religijnych z terenu placówki. W wywiadzie dla Gazety Wrocławskiej europoseł i b. minister edukacji Ryszard Legutko nazwał ich „rozwydrzonymi smarkaczami”, a ich działania „typową szczeniacką zadymą”.

„Wcale nie chodzi ani o krzyż, ani o Jezusa Chrystusa, ani o prawdziwość objawienia, ani nie chodzi o kwestię konstytucyjną. Tak naprawdę chodzi o zadymę. Rozpuszczeni smarkacze czują się kompletnie bezkarni. To jest typowa szczeniacka zadyma. Przy czym za zadymę to człowiek bywa - jak chodzi do szkoły i szkoła jest dobra - karany. Czyli ponosi konsekwencje. Natomiast oni są kompletnie bezkarni, ponieważ cała tzw. postępową opinią publiczną będzie za nimi” - mówił Legutko.

Uczniowie uznali, że doszło do naruszenia ich dóbr osobistych i pozwali Legutkę do sądu. Domagali się przeprosin na łamach prasy oraz wpłaty 5 tys. złotych na cele społeczne. Początkowo europoseł zastrzegał się immunitetem, ale zdaniem sądu jego wypowiedzi nie mieściły się w zakresie sprawowania przez niego funkcji europosała. W efekcie sąd pierwszej instancji uznał, że Legutko ponad wszelką wątpliwość naruszył dobra osobiste powodów; jego wypowiedzi pod ich adresem były nadmierne i nieestosowne, choć z racji wieku, doświadczenia i pozycji powinien był zachować powściągliwość i rozwagę.

⁸ Pełny wywiad znajduje się na stronie Gazety Wrocławskiej <http://www.gazetawroclawska.pl/arttykul/193911,o-szkolne-krzyze-ten-boj.id,t.html> [dostęp 28.08.2015]

Pełnomocnik europośta w apelacji od wyroku podnosił m.in., że uczniowie „mieli swoje 5 minut w debacie publicznej” i na kilka dni stali się osobami publicznymi, zatem wypowiedzi pośta były uprawnione. Sąd Apelacyjny nie podzielił jednak tych argumentów i oddalił apelację. Wyrok ten potwierdził Sąd Najwyższy, oddalając ostatecznie skargę kasacyjną pełnomocnika Legutki. W uzasadnieniu SN wskazał, że bez żadnych wątpliwości doszło tu do naruszenia dóbr osobistych. Podkreślił, że z racji statusu europośta – profesora wyższej uczelni, filozofa, byłego wysokiego funkcjonariusza publicznego, opinie prezeń wygłaszane mogły być uznane za szczególnie krzywdzące. Nie mogły być też traktowane jako wypowiedzi pod adresem osób publicznych. „Powodowie, przez to, że złożyli petycję, nie stali się osobami publicznymi. Poza tym wypowiedzi oceniające mają znacznie szerszy zakres swobody, mogą być nawet niesprawiedliwe, ale nie mogą podważać dobrego imienia ani godności krytykowanego” – powiedziała sędzia Anna Owczarek. Sąd negatywnie odniósł się do opinii pełnomocnika europośta, który wskazywał, że jego głos był wypowiedzią w ramach debaty publicznej. „Tu nie było debaty publicznej, tylko wewnętrzne wystąpienie uczniów do dyrekcji szkoły, które zostało następnie upublicznione i skomentowane w mediach” – powiedziała Owczarek. Wypowiedzi Legutki nie można potraktować jako próby wywołania debaty – dodała. Zdaniem SN to było wręcz żądanie jej zaniechania. Legutko ma zamieścić przeprosiny na łamach „Gazety Wrocławskiej” oraz „Gazety Wyborczej” a także wpłacić 5 tys. zł na cel społeczny.

Źródło: <http://www.gazetawroclawska.pl/arttykul/3304918,prof-legutko-przegral-przed-sadem-najwyzszym-musi-przeprosic-licealistow,id.t.html?cookie=1>

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Art. 55. 1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;

2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;

3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;

4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;

5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem;

6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

6. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia, typy szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego ze względu na konieczność stosowania w szkole lub placówce specjalnej organizacji nauki i metod pracy, a także ze względów wychowawczych, opiekuńczych i resocjalizacyjnych.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty dotyczący samorządu uczniowskiego (Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425).

ZNAM PRAWO

Aktualna podstawa programowa kształcenia ogólnego do szkół ponadgimnazjalnych określa sposób realizacji edukacji prawnej w ramach zajęć wos-u, wzmacniając jej zakres i wagę. Uczeń nie tylko powinien znać zasady prawa, wybrane regulacje czy procedury obowiązujące w instytucjach, ale także oczekuje się, że będzie rozumiał zasady funkcjonowania demokratycznego państwa prawa, mechanizmy ochrony praw człowieka oraz nauczy się używać prawa i procedur do załatwiania własnych spraw oraz rozwiązywania problemów. Mimo tych zmian młodzi ludzie wciąż nie mają dostatecznej wiedzy prawnej oraz umiejętności jej zastosowania w codziennym życiu. Wynika to także z tego, że edukacja prawna traktowana jest jako część przedmiotu, a nie interdyscyplinarne zagadnienie, które może być tematem poruszonym nie tylko na innych zajęciach, ale także ćwiczeniom w szkolnej rzeczywistości.

W rozdziale „Znam prawo” pokazujemy, w jaki sposób można prowadzić ogólnoszkolną edukację prawną, która zwiększa wiedzę prawną uczniów (ale nie tylko – także rodziców, nauczycieli) w obszarze funkcjonowania szkoły i odbywających się w niej procesów edukacyjnych i organizacyjnych.

Autorkami materiałów są: Agnieszka Jakobik, Urszula Małek, Sylwia Żmijewska-Kwiręg.

ĆWICZENIE: JAKO UCZEŃ MAM PRAWO DO ...

CELE

Po zajęciach uczniowie i uczennice:

- potrafią wyszukać prawa ucznia w aktach prawnych;
- potrafią wymienić i opisać swoje prawa;
- znają polskie akty prawne, w których zapisane są prawa ucznia.

TECHNIKI I METODY

burza mózgów, elementy wykładu, praca z tekstem źródłowym

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- teksty źródłowe przygotowane przez nauczyciela – wybrane fragmenty (Konwencja o Prawach Dziecka, Konstytucja RP, ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku, przykładowy statut szkoły) – materiał pomocniczy nr 1
- duże arkusze papieru, flamastry, kolorowe kartki, klej

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś uczniów i uczennice, by w parach porozmawiali chwilę, do czego – ich zdaniem – mają prawo. Na forum poproś o kilka sformułowań. Zapytaj, skąd wiedzą, że mają do tego prawo? Zanotuj na tablicy podawane przez uczniów „źródła” praw dziecka.
2. Przedstaw uczniom najważniejsze dokumenty dotyczące praw dziecka (uzupełniając wypowiedzi) i podkreśl, że prawa dziecka uwzględniają także prawa ucznia.
3. Podziel uczniów na cztery zespoły – każdemu przydziel inny rodzaj tekstu źródłowego. Poproś, by się z nim zapoznali i – na podstawie dokumentu, z którym pracowali – wypisali prawa dziecka/ucznia w nim zawarte. Zadaniem zespołu jest przygotowanie prezentacji tych praw w ciekawej formie graficznej. Po zakończeniu zadania reprezentanci zespołów przedstawiają rezultaty swojej pracy.
4. Na zakończenie porównajcie przygotowane plakaty. Zapytaj uczniów, który z dokumentów zawiera najobszerniejszy i jednocześnie najbardziej konkretny zbiór praw dziecka/ucznia. Zwróć też uwagę na to, że dokumenty te są ze sobą powiązane (przy okazji możesz wyjaśnić zasadę hierarchii aktów prawnych).

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Art. 1. Dla celów niniejszej Konwencji „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność.

Art. 2. pkt 1. Państwa–Strony w granicach swojej jurysdykcji będą respektowały i gwarantowały prawa zawarte w niniejszej Konwencji wobec każdego dziecka, bez jakiegokolwiek dyskryminacji ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne i inne, pochodzenie narodowe, etniczne lub społeczne, status majątkowy, niepełnosprawność, cenzus urodzenia lub jakiegokolwiek inny tego dziecka albo jego rodziców bądź opiekuna prawnego.

2. Państwa–Strony będą podejmowały właściwe kroki dla zapewnienia ochrony dziecka przed wszelkimi formami dyskryminacji lub karania, ze względu na pochodzenie, działalność, wyrażane poglądy lub przekonania religijne rodziców dziecka, opiekunów prawnych lub członków rodziny.

Art. 6. 1. Państwa–Strony uznają, że każde dziecko ma wrodzone prawo do życia.

2. Państwa–Strony zapewniają w możliwie maksymalnym zakresie warunki życia i rozwoju dziecka.

Art. 8. 1. Państwa–Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, a w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.

2. W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa–Strony okażą właściwą pomoc i ochronę celem jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości.

Art. 12, pkt. 1. Państwa–Strony zapewniają dziecku, które jest zdolne do kształtowania swych własnych poglądów, prawo do swobodnego wyrażania własnych poglądów we wszystkich sprawach dotyczących dziecka, przyjmując te poglądy z należytą wagą, stosownie do wieku oraz dojrzałości dziecka.

Art. 13, pkt. 1. Dziecko będzie miało prawo do swobodnej wypowiedzi: prawo to ma zawierać swobodę poszukiwania, otrzymania i przekazywania informacji oraz idei wszelkiego rodzaju, bez względu na granice, w formie ustnej, pisemnej bądź za pomocą druku, w formie artystycznej lub z wykorzystaniem każdego innego środka przekazu według wyboru dziecka.

Art. 14, pkt. 1. Państwa–Strony będą respektowały prawo dziecka do swobody myśli, sumienia i wyznania.

Art. 15, pkt. 1. Państwa–Strony uznają prawa dziecka do swobodnego zrzeczenia się oraz wolności i pokojowych zgromadzeń.

Art. 16, pkt. 1. Żadne dziecko nie będzie podlegało arbitralnej lub bezprawnej ingerencji w sferę życia prywatnego, rodzinnego lub domowego, czy w korespondencję, ani bezprawnym zamachom na jego honor i reputację.

Art. 23, pkt. 1. Państwa–Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach honorujących jego godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.

Art. 27, pkt. 1. Państwa–Strony uznają prawo każdego dziecka do poziomu życia odpowiadającego jego rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, duchowemu, moralnemu i społecznemu.

Art. 28, pkt. 1. Państwa–Strony uznają prawo dziecka do nauki i w celu stopniowego realizowania tego prawa na zasadzie równych szans.

Konwencja o prawach dziecka, Dz. U. 1991 nr 120 poz. 526

Art. 70. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa. Nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa. Zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie.

Art. 72. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, art. 70 i 72, Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483

Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniami zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności.

(...) **Art. 1.** System oświaty zapewnia w szczególności:

1) realizację prawa każdego obywatela Rzeczypospolitej Polskiej do kształcenia się oraz prawa dzieci i młodzieży do wychowania i opieki, odpowiednich do wieku i osiągniętego rozwoju; 2) wspomaganie przez szkołę wychowawczej roli rodziny; 3) możliwość zakładania i prowadzenia szkół i placówek przez różne podmioty; 4) dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej; 5) możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;

Ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991r, Dz. U. nr 95 poz. 425 z późn. zm.

Art. 12. Szkoła realizuje swoje cele i zadania, przyjmując za podstawę uniwersalne zasady etyki, w szczególności: solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności. Szkoła realizuje cele i zadania określone w ustawie o systemie oświaty oraz w przepisach wydanych na jej podstawie, a w szczególności: 1) umożliwia zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych uczniom do uzyskania świadectwa ukończenia szkoły i zdania egzaminu maturalnego oraz egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe, 2) organizuje opiekę nad uczniami niepełnosprawnymi, 3) zapewnia bezpłatne nauczanie w zakresie wyznaczonym przez ramowe plany nauczania, 4) stwarza możliwości indywidualnego rozwoju, 5) rozwija postawy szacunku i tolerancji wobec innych ludzi i ich odmienności, 6) wdraża do samokontroli i samooceny

Szkoła realizuje zadania wynikające z ustawy, a także z wydanych na jej podstawie aktów wykonawczych poprzez stworzenie uczniom optymalnych warunków rozwoju, bezpieczeństwa oraz promocji zdrowia, w szczególności:

1) szanuje przekonania religijne uczniów, 2) kształtuje postawy patriotyczne, 3) kształtuje postawę poszanowania dla innych ludzi w zakresie ich tożsamości narodowej, etnicznej, językowej i światopoglądowej, 4) udziela uczniom i ich rodzicom pomocy pedagogicznej i psychologicznej, 5) umożliwia rozwijanie zainteresowań uczniów poprzez indywidualizację procesu lekcyjnego, realizację autorskich programów nauczania lub toku nauczania oraz współdziałanie z różnymi instytucjami, działającymi na rzecz rozwoju ucznia i całej społeczności szkolnej.

Szkoła realizuje zadania opiekuńcze z uwzględnieniem obowiązujących przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy, a także wynikających z potrzeb środowiska, w szczególności:

Art. 13. W szkole realizuje się program wychowawczy szkoły wypracowany corocznie przez nauczycieli, rodziców i uczniów szkoły. Program wychowawczy uchwała Rada Rodziców. W szkole realizuje się program profilaktyki, który ma przyczynić się do podniesienia stanu zdrowotności uczniów i przeciwdziałać uzależnieniom. Program profilaktyki uchwała Rada Rodziców.

Przykładowy statut szkoły, Rozdział III. Cele i zadania szkoły

<http://www.zsp5.krosno.pl/tekst.php?id=123&pm=12> [dostęp: 27.08.2015]

ĆWICZENIE: SAMORZĄD UCZNIOWSKI A PRAWO

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice będą wiedzieli, w jaki sposób prawo reguluje działalność samorządu uczniowskiego.

TECHNIKI I METODY PRACY

burza mózgów, praca w grupach, studium przypadku, praca ze źródłem

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze (nr 1–3)

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś uczniów o skojarzenia na temat: „samorząd uczniowski” i „regulamin”; przeprowadź burzę mózgów, a po jej zakończeniu zbierz uzyskane informacje i wyjaśnij oba pojęcia, odwołując się do przykładowych sformułowań z aktów prawnych: *Samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie szkoły* – art. 55 ustawy o systemie oświaty; *regulamin to przepisy i rozporządzenia regulujące postępowanie w jakiejś dziedzinie, obowiązujące pracowników jakiejś instytucji, członków organizacji itp.* – <http://sjp.pwn.pl/slownik/2573723/>.
2. Następnie przeprowadź głosowanie – po zadaniu pytania uczniowie, którzy odpowiadają na „tak” podnoszą rękę.
  - *Czy wiesz, że samorząd uczniowski naszej szkoły ma regulamin?*
  - *Czy kiedykolwiek czytałeś zapisy regulaminu samorządu uczniowskiego?*
  - *Czy wiesz, gdzie możesz dostać egzemplarz regulaminu samorządu uczniowskiego?*
  - *Czy regulamin jest potrzebny do funkcjonowania samorządu uczniowskiego?*
  - *Czy wiesz, kto ma wpływ na tworzenie zapisów w regulaminie samorządu uczniowskiego twojej szkoły?*

Możesz zastosować w głosowaniu wszystkie pytania lub wybrać niektóre z nich.

3. Poproś uczestników, aby połączyli się w dwójki i rozdaj im materiały pomocnicze nr 1 i nr 2. Następnie wyjaśnij sposób wykonania zadania. Wyznacz czas pracy, a po jego upływie poproś poszczególne zespoły o odpowiedź; możesz to zrobić w rundce. W podsumowaniu poproś uczniów o refleksje na temat: *Czym zajmuje się samorząd uczniowski?* Pamiętaj o zwróceniu uwagi na rolę ustawy o systemie oświaty, statutu szkoły i regulaminu, a także na hierarchię tych aktów.
4. Połącz uczniów w grupy i do posiadanych już materiałów (szczególnie fragment ustawy o systemie oświaty) dodaj statut szkoły oraz regulamin samorządu uczniowskiego. Następnie poleć, aby sprawdzili, jak w regulaminie samorządu uczniowskiego, a także statucie rozwiązane są kwestie zawarte w art. 55. punkt 5. ustawy o systemie oświaty. Raz jeszcze przypomnij im, że regulamin musi być zgodny ze statutem szkoły.

Możesz zadanie to przeprowadzić na dwa sposoby np. podzielić uczniów na 6 grup i każdej z nich rozdać po jednym z przypadków opisanych w materiale pomocniczym nr 1 w art. 55.5 lub każdemu zespołowi polecić sprawdzenie uregulowania wszystkich punktów. Pierwsza z propozycji skraca czas i w czasie podsumowania uczniowie mają większą motywację do uważnego słuchania, ponieważ są omawiane kolejne, nowe kwestie.

5. W podsumowaniu aktywności zbierz uzyskane informacje, a także – jeśli okaże się, że pewne kwestie określone w ustawie o systemie oświaty są zbyt ogólne lub nie zawiera ich regulamin – zaproponuj uczniom przygotowanie zmian do statutu i zgodnie z analizowanymi aktami prawnymi przedstawienie ich organom szkoły odpowiedzialnym za zmianę prawa. Zwróć uwagę uczniów, że w przypadku regulaminu samorządu uczniowskiego kwestie jego zmiany powinny być w nim uregulowane.

Pamiętaj, aby w podsumowaniu aktywności zwrócić uwagę na to, że:

- Regulamin SU powinien być napisany prostym językiem, tak aby był zrozumiały dla wszystkich uczniów.
  - Regulamin powinien być dostosowany do potrzeb uczniów i typu, specyfiki szkoły.
  - Regulamin samorządu uchwalany jest przez ogół uczniów.
  - Regulamin jest dokumentem ogólnym, dlatego nie może zawierać decyzji: personalnych, sprzecznych z prawem oświatowym, czy też takich, które samorząd uczniowski nie może podjąć.
  - Regulamin może zostać podzielony na rozdziały, a te na paragrafy.
6. Na zakończenie aktywności poproś uczniów, aby w rundce dokończyli zdanie: *Na dzisiaj- szym spotkaniu dowiedziałem/dowiedziałam się, że...*

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Uzupełnij tabelę w oparciu o materiał pomocniczy nr 2.

Przykłady	Czy tymi sprawami zajmuje się samorząd uczniowski? TAK/NIE	Uzasadnienie odpowiedzi w nawiązaniu do zapisów do ustawy o systemie oświaty.
Wybór programu nauczania realizowanego na dowolnym przedmiocie.		
Organizacja życia szkolnego, umożliwiającego zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań.		
Redagowanie gazetki szkolnej.		
Organizowanie imprez szkolonych o charakterze sportowym zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, bez porozumienia z dyrektorem.		
Wybór nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.		

Art. 55.

1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.
2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.
3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.
4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.
5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak: 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami; 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu; 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań; 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej; 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem; 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.
6. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określi, w drodze rozporządzenia, typy szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego ze względu na konieczność stosowania w szkole lub placówce specjalnej organizacji nauki i metod pracy, a także ze względów wychowawczych, opiekuńczych i resocjalizacyjnych.
7. Samorząd w szkole dla dorosłych lub placówce kształcenia ustawicznego, w celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki, może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek i innych źródeł. Zasady wydatkowania tych funduszy określa regulamin, o którym mowa w ust. 3.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

ĆWICZENIE: DOSTĘP DO INFORMACJI W SZKOLE – INTERES GRUP CZY PRAWO?

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- potrafią wyjaśnić, na czym polega prawo do informacji;
- wskazują obszary funkcjonowania szkoły, w których jawność oraz dobry przepływ informacji są kluczowe;
- potrafią uzasadnić, dlaczego niektóre informacje powinny być niejawne;
- potrafią zrozumieć stanowisko poszczególnych środowisk szkolnych w zakresie ujawniania lub nieujawniania informacji;
- znają polskie akty prawne, w których regulowany jest prawo do informacji.

TECHNIKI I METODY

praca w grupach, praca z tekstem źródłowym (online), burza mózgów

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- dostęp do internetu
- duże arkusze papieru, flamastry, kolorowe kartki, klej

CZAS

PRZEBIEG

1. Zapytaj uczniów, skąd czerpią informacje o tym, jak funkcjonuje ich szkoła? Gdzie znajdują się te informacje lub jak je zdobywają? Możecie, jeśli macie chwilę czasu obejrzeć stronę waszej szkoły i sprawdzić, jakie informacje są na niej umieszczone.
2. Przeczytaj uczniom definicję informacji publicznej z ustawy o dostępie do informacji pu-

blicznej i zapytaj, czy ich zdaniem znajdujące się na stronie szkoły informacje są informacją publiczną. Dlaczego tak? Dlaczego nie? Poproś o krótkie wypowiedzi oraz przykłady. Wspólnie zastanówcie się, jakie inne informacje o szkole powinny być ogólnodostępne i jawne.

3. Podziel klasę na cztery grupy. Członkowie każdej z grup będą teraz wcielać się w role różnych osób ze środowiska szkolnego: 1 grupa – administracja szkolna (dyrekcja, sekretariat, organ prowadzący); 2 grupa – nauczyciele; 3 grupa – uczniowie i uczennice; 4 – rodzice uczniów uczących się w szkole i rodzice uczniów np. rekrutujących się do szkoły. Każda z grup metodą burzy mózgów tworzy dwie listy:

- na pierwszej liście umieszcza informacje dotyczące szkoły (jej instytucji, działań), których „przedstawiciele” tej grupy bardzo potrzebują, a które trudno z jakichś powodów w praktyce uzyskać;
- na drugiej liście umieszcza informacje, które z punktu widzenia jej interesów nie powinno się podawać do publicznej wiadomości.

Uczniowie, aby dobrze wykonać to zadanie, powinni móc zapoznać się z podstawowymi regulacjami prawnymi w tym zakresie obowiązującymi w Polsce (konstytucja, ustawa o dostępie do informacji publicznej, karta nauczyciela, ustawa o systemie oświaty), by ewentualnie rozwiązać swoje wątpliwości.

4. Po zakończeniu prac w grupach grupy wymieniają się listami. Każda analizuje listy kolegów i koleżanek w świetle obowiązującego prawa, sprawdzając:

- czy postulowane w niej informacje dotyczące szkoły których bardzo potrzebuje, a które trudno z jakichś powodów w praktyce uzyskać, powinny być dostępne;
- czy informacje, których z punktu widzenia interesów danej grupy nie powinno się podawać do publicznej wiadomości, utajniać itp. powinny faktycznie pozostać niejawne.

Na forum prezentowane są wyniki analizy – interpretacja prawa w świetle konkretnych sytuacji. Jeśli to możliwe zachęcamy do zaproszenia na zajęcia osoby zajmującej się dostępem do informacji publicznej (prawnika, lokalnego watchdoga).

5. Na koniec tego ćwiczenia porozmawiaj wspólnie z uczniami, w jakich przypadkach informacje powinny pozostać nieujawnione? Możesz zacytować ustawę podkreślając, że zdaniem praktyków tych wyjątkowych sytuacji nie ma aż tak wiele. Oznacza to, że większość informacji, także tej produkowanej w szkole powinna być powszechnie dostępna. Podkreśl też, że prawo do informacji ma każdy, bez względu na wiek czy powód. Odczytaj artykuł 61 Konstytucji RP z 1997 roku:

Obywatel ma prawo do uzyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu Państwa.

Prawo do uzyskiwania informacji obejmuje dostęp do dokumentów oraz wstęp na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów, z możliwością rejestracji dźwięku lub obrazu. Ograniczenie prawa, o którym mowa w ust. 1 i 2, może nastąpić wyłącznie ze względu na określone w ustawach ochronę wolności i praw innych osób i podmiotów gospodarczych oraz ochronę porządku publicznego, bezpieczeństwa lub ważnego interesu gospodarczego państwa (...)

SPOTKANIE DLA RODZICÓW: PRAWA RODZICA I UCZNIA W SZKOLE. O CZYM MÓWI KONSTYTUCJA?

CELE

Po spotkaniu rodzice wiedzą się, jakie prawo reguluje ich miejsce i rolę w szkole.

TECHNIKI I METODY

praca z tekstem, dyskusja

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- zbiór aktów prawnych (<http://men.gov.pl/zycie-szkoly/rady-rodzicow/prawa-rodzicow-2.html#KoPD> [dostęp: 30.06.2015]; Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.)
- materiały pomocnicze (nr 1–3)

CZAS

UWAGI

Prowadzenie zajęć z rodzicami jest ważnym i trudnym zadaniem, dlatego warto pamiętać o tym, że propozycje aktywności mają na celu zachęcenie do współpracy ze szkołą i tworzenie dobrej atmosfery wzajemnego uczenia się nie tylko uczniów, ale także rodziców i nauczycieli. Dlatego proponując aktywności należy brać pod uwagę możliwości grupy, z którą pracujemy i jej potrzeby.

PRZEBIEG

1. Rozpocznij spotkanie od krótkiego wprowadzenia, w którym zwrócisz uwagę na znaczenie znajomości prawa we współczesnym państwie. Następnie poproś rodziców o rozwiązanie quizu (materiał pomocniczy nr 1) i wpisanie w pierwszej, szarej części, odpowiedzi TAK lub NIE. Podkreśl, że quiz każdy rozwiązuje dla siebie i nie ma on na celu sprawdzanie wiedzy uczestników spotkania. Pamiętaj, aby podkreślić to wyraźnie, nawet kilka razy. Najprawdopodobniej większość osób zaznaczy odpowiedź TAK, obok każdego pytania i jest to prawidłowe wskazanie. W podsumowaniu postaw pytania: *Skąd wiemy, że takie zasady obowiązują w relacjach: obywatel – państwo, rodzic – szkoła?* Przed rozpoczęciem dyskusji – wokół postawionych pytań – poproś, aby rodzice porozmawiali na ten temat w parach; zastosowanie takiej aktywności może mieć wpływ na zachęcenie rodziców do wypowiedzi na forum.
2. W kolejnej części spotkania zwróć uwagę na hierarchię aktów prawnych i priorytetową rolę konstytucji, z którą muszą być zgodne pozostałe akty prawne. Odwołaj się do pierwszej części materiału pomocniczego nr 2 na temat roli konstytucji w polskim prawie. Następnie poproś rodziców o zwrócenie uwagi na te zapisy konstytucji, które odnoszą się wprost do praw rodziców i ich roli w wychowaniu dzieci. Zwróć uwagę, że w materiale pomocniczym nr 2 (w części drugiej) część artykułów została zamieszczona w ramach wypełnionych kolorem; te artykuły bezpośrednio odnoszą się do praw rodziców. Poproś rodziców o porównanie pytań quizu z zapisami konstytucji (materiał pomocniczy nr 2, część 2). Rodzice mogą ponownie rozwiązać test, a także wpisać w kolumnę MOJE UWAGI własne refleksje.
3. Dodatkowo możesz podzielić rodziców na grupy i wykorzystując materiał pomocniczy nr 2 oraz statut szkoły (część odnoszącą się do rodziców lub część ogólną) odszukać konkretne przykłady odnoszące się do realizacji zapisów podanych w konstytucji. Ponadto możesz

również zaproponować wprowadzenie nowych rozwiązań prawa szkolnego, pamiętaj jednak aby przeanalizować tę część statutu, która pokazuje w jaki sposób można wprowadzać zmiany w prawie szkolnym. Pracę w grupach możesz zastąpić pracą w parach.

4. Poproś rodziców, aby w dwójkach zastanowili się nad czterema opisanymi sytuacjami z materiału pomocniczego nr 3, a następnie zbierz odpowiedzi poszczególnych par. We wprowadzeniu zwróć uwagę na zapisy konstytucji związane z środkami ochrony praw i wolności (pierwsza część materiału pomocniczego nr 3). Pamiętaj, że ta część jest szczególnie ważna ponieważ pokazuje, że możemy dochodzić swoich praw. W podsumowaniu ćwiczenia rozpocznij dyskusję na temat: *Jaką rolę widzą rodzice w swoich relacjach ze szkołą? Co dla nich jest ważne i priorytetowe?*
5. Jeśli w czasie ćwiczenia zostaną wypracowane przez rodziców rozwiązania dotyczące prawa szkolnego i ich relacji w szkole, postaraj się nie zawieść ich zaufania i zachęć rodziców do wprowadzenia ich w życie poprzez radę rodziców. Wspieraj rodziców w tym działaniu, to będzie ważne zarówno dla ciebie, jak i twoich relacji z rodzicami i ich dziećmi.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Przykłady	1	Moje uwagi	2
	Wpisz poniżej odpowiedź TAK lub NIE		Wpisz poniżej odpowiedź TAK lub NIE
Czy prawo ma za zadanie chronić prywatność każdego obywatela i gwarantować mu prawo do niezależności?			
Czy polskie prawo respektuje i uznaje nadrzędną rolę rodziców w wychowaniu ich dzieci?			
Czy rodzice mają prawo do przekazania dziecku systemu wartości zgodnego z ich własnym sumieniem?			
Czy rodzice mają prawo do wyboru szkoły dla swojego dziecka, która ich zdaniem najlepiej sprostą potrzebom ich dzieci?			
Czy każdy, bez względu na swoją sytuację zdrowotną, rodzinną, finansową czy też inne czynniki, ma prawo do wykształcenia, a Państwo zapewnia ku temu dogodne warunki przez odpowiednią organizację systemów wsparcia, w tym także pomoc finansową?			
Czy rodziny będące w trudnej sytuacji materialnej i społecznej mają prawo oczekiwać od Państwa szczególnego wsparcia i pomocy?			
Czy każdy ma prawo do żądań od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją?			

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2⁹

Część 1. Rola konstytucji w polskim prawie

Art. 8., pkt. 1. Konstytucja jest najwyższym prawem Rzeczypospolitej Polskiej (...)

Art. 87. 1. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są: Konstytucja, ustawy, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz rozporządzenia.

2. Źródłami powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej są na obszarze działania organów, które je ustanowiły, akty prawa miejscowego (...)

Część 2. Konstytucja o prawach rodziców i rodzinie

Art. 47. Każdy ma prawo do ochrony prawnej życia prywatnego, rodzinnego, czci i dobrego imienia oraz do decydowania o swoim życiu osobistym.

Art. 48. 1 Rodzice mają prawo do wychowania swoich dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Wychowanie to powinno uwzględniać stopień dojrzałości dziecka, a także wolność jego sumienia i wyznania oraz jego przekonania.

2. Ograniczenie lub pozbawienie praw rodzicielskich może nastąpić tylko w przypadkach określonych w ustawie i tylko na podstawie prawomocnego orzeczenia sądu. [...]

Art. 53. 3. Rodzice mają prawo do zapewnienia dzieciom wychowania i nauczania moralnego i religijnego zgodnie ze swoimi przekonaniami. Przepis art. 48 ust. 1 stosuje się odpowiednio. [...]

Art. 70. 3. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych [...].

5. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów (...)

Art. 71. 1. Państwo w swojej polityce społecznej i gospodarczej uwzględnia dobro rodziny. Rodziny znajdujące się w trudnej sytuacji materialnej i społecznej, zwłaszcza wielodzietne i niepełne, mają prawo do szczególnej pomocy ze strony władz publicznych.

2. Matka przed i po urodzeniu dziecka ma prawo do szczególnej pomocy władz publicznych, której zakres określa ustawa.

Art. 72. 1. Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka. Każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzyskiem i demoralizacją.

2. Dziecko pozbawione opieki rodzicielskiej ma prawo do opieki i pomocy władz publicznych.

3. W toku ustalania praw dziecka organy władzy publicznej oraz osoby odpowiedzialne za dziecko są obowiązane do wysłuchania i w miarę możliwości uwzględnienia zdania dziecka.

4. Ustawa określa kompetencje i sposób powoływania Rzecznika Praw Dziecka

Art. 61. 1. Obywatel ma prawo do pozyskiwania informacji o działalności organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne. Prawo to obejmuje również uzyskiwanie informacji o działalności organów samorządu gospodarczego i zawodowego a także innych osób oraz jednostek organizacyjnych w zakresie, w jakim wykonują one zadania władzy publicznej i gospodarują mieniem komunalnym lub majątkiem Skarbu państwa.

2. Prawo do uzyskiwania informacji obejmuje dostęp do dokumentów oraz wstęp na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z powszechnych wyborów, z możliwością rejestracji dźwięku lub obrazu.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Art. 77. 1. Każdy ma prawo do wynagrodzenia szkody, jaka została mu wyrządzona przez niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej.

2. Ustawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw.

Art. 78. Każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Wyjątki od tej zasady oraz tryb zaskarżania określa ustawa.

Art. 79., pkt. 1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji. [...]

⁹ Wszystkie fragmenty w materiałach nr 2 i 3 pochodzą z: Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm. – fragmenty (stan prawny na 01.09.2015).

Czy konstytucja o tym mówi?

Sytuacja	Uregulowanie w konstytucji TAK/NIE Na jaki artykuł konstytucji rodzice mogą się powołać?
Zdaniem rodziców szkoła nie zapewnia bezpiecznych warunków dla dziecka. Dziecko jest szykanowane przez koleżanki i kolegów z klasy.	
Rodzice chcą znać plan finansowy szkoły, a także dokładne sumy – w złotych – otrzymywanej przez gminę subwencji oświatowej.	
Wyznanie dziecka i jego rodziców nie pozwala mu występować publicznie, dlatego w szkole mają miejsce różne trudne sytuacje, w czasie których dziecko jest nakłaniane przez nauczycieli do publicznych prezentacji i występów.	
Czwórka rodziców nie zgadza się, aby dzieci klasy pierwszej wręczały drogie prezenty wychowawczyni na koniec roku szkolnego. Uważają, że jest to sprzeczne z ich systemem wartości.	
Czy każdy ma prawo żądać od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, wyzykiem i demoralizacją?	

Prawo wokół nas

Znam prawo

Rozumiem i stosuję prawo

Współtworzę prawo

Monitoruję prawo

Prawo w działaniu

Sojusznicy edukacji prawnej

SPOTKANIE RADY PEDAGOGICZNEJ: PRAWO SŁUŻY EDUKACJI I SZKOLE

CELE

Po spotkaniu uczestnicy i uczestniczki wiedzą, w jaki sposób prawo pomaga regulować życie szkoły.

METODY I TECHNIKI

praca w parach, praca w grupach, wykorzystanie nowych technologii, praca ze źródłem

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczestników (nr 1)
- dostęp do internetu

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś nauczycieli, aby porozmawiali w parach nt. *W jaki sposób sprawdzam zmiany w prawie oświatowym?* Wyznacz czas rozmowy – 2 minuty – a następnie dwójki połącz w czwórki i poproś o utworzenie listy. Stosując rundkę zbierz propozycje od wszystkich zespołów. Zrób to w ten sposób, aby jednocześnie poznać najbardziej preferowane sposoby sprawdzania prawa oświatowego przez nauczycieli. W podsumowaniu zwróć uwagę na wagę znajomości aktualnych przepisów prawa, a przede wszystkim na znaczenie wymiany doświadczeń między nauczycielami na ten temat.

Pamiętaj! W zebranej liście warto, aby pojawił się ISAP (Internetowy System Aktów Prawnych). Jeśli tak się nie stanie, wykorzystaj ISAP do wyszukania aktów prawnych w kolejnej aktywności.

2. Podziel uczestników na grupy – najlepiej jeśli będą to inne zespoły niż w poprzedniej aktywności – i poproś o odszukanie aktualnych przepisów dotyczących oceniania; do wykonania ćwiczenia wykorzystajcie zasoby internetowe. Wyznacz czas na wykonanie zadania np. 2 min, a po jego upływie poproś ochotników o informację na temat rezultatów wyszukiwania. Kiedy pojawi się ustawa na ISAP objaśnij lub – kiedy uczestnicy znają bazę aktów prawnych – przypomnij poszczególne elementy, czyli: tekst jednolity, tekst ujednolicony, status aktu prawnego, akty wykonawcze (zrzut ekranowy nr 1, materiał pomocniczy nr 1). W tekście ujednoliconym zwróć uwagę na nowelizacje i datę, kiedy takie zmiany zostały wprowadzone; pokaż również przykłady, kiedy zmiany dopiero wejdą w życie (zrzut ekranowy nr 2 i 3, materiał pomocniczy nr 1). W ten sam sposób odszukajcie rozporządzenia o ocenianiu (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych Dz.U. z 2015 r. poz. 8430; zrzut ekranowy nr 4, materiał pomocniczy nr 1).

Uwaga! Możesz już na wstępie zaproponować ISAP, czyli np. wpisanie do wyszukiwarki hasła „ustawa o systemie oświaty ISAP”.

3. Następnie każdej z grup przypisz role: uczniów, rodziców, nauczycieli, dyrektora i poproś o wyszukanie przynajmniej trzech zapisów, które mówią o prawach związanych z ocenianiem bieżącym i końcoworocznym w szkole. Wyznacz czas pracy, a po jego zakończeniu rozdaj zespołom statut szkoły i wewnętrzny system oceniania z prośbą o wyszukanie powiązań z wybranymi wcześniej prawami w przepisach wewnątrzszkolnych. Zespoły mogą również zaproponować nowe zapisy w prawie szkolnym, które odnoszą się do wybranych przez nich praw.

Po zakończonej pracy każda z grup prezentuje przygotowane materiały, a następnie proponuj dyskusję wokół pytań: *Czy prawa uczniów, rodziców, nauczycieli, dyrektora można pogodzić? O czym powinniśmy pamiętać realizując swoje prawa? Jak przełożyć prawa uczniów i rodziców na przepisy szkolne? Jak regulować życie szkoły, aby uniknąć konfliktów?*

Pytania możesz postawić podczas rozmowy w parach, ale za każdym razem, kiedy zmieniasz pytanie zmień również pary, które ze sobą rozmawiają.

4. Możesz dodatkowo poprosić zespoły, aby porównały swoje prawa z wymaganiami państwa stawianymi szkołom (zrzut ekranowy nr 5, materiał pomocniczy nr 1), a w podsumowaniu zbierz wymagania, które najczęściej się pojawiały. Następnie zadaj pytanie: *Co z tego zestawienia dla nas wynika? O czym powinniśmy pamiętać i na co powinniśmy zwracać uwagę w przepisach prawa szkolnego, aby realizować prawa wszystkich podmiotów?*
5. Na zakończenie aktywności poproś nauczycieli, aby w rundce dokończyli zdanie: *Na dzisiaj- szym spotkaniu dowiedziałem/ dowiedziałam się, że...*

Internetowy System Aktów Prawnych

Strona główna ISAP Sejm RP
wersja: 2.19

Akty prawne:

- ▶ wg roczników
- ▶ wg haseł
- ▶ wyszukiwanie

Linki

- ▶ pomoc
- ▶ poczta

Baza **Internetowy System Aktów Prawnych - ISAP** zawiera opisy bibliograficzne i teksty aktów prawnych opublikowanych w wydawnictwach urzędowych: Dzienniku Ustaw oraz Monitorze Polskim, wydawanych przez Prezesa Rady Ministrów.

Akty normatywne i inne akty prawne podlegające ogłoszeniu ogłasza się w formie dokumentu elektronicznego w rozumieniu ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 64, poz. 565, z późn. zm.)

Kancelaria Sejmu dokłada wszelkich starań, aby informacje z bazy ISAP zamieszczane były niezwłocznie po ich opublikowaniu w postaci elektronicznej, żeby były rzetelne i kompletne. Nie może jednak ponieść odpowiedzialności za skutki działań podjętych w oparciu o informacje publikowane w ISAP w sieci Internet. ISAP nie jest źródłem prawa a elektroniczna wersja tekstów ujednoliconych ustaw opracowywanych w KS może być dla naszych użytkowników jedynie materiałem informacyjnym i pomocniczym.

Nie dokonujemy wyszukiwania na zamówienie, a jedynie udostępniamy swoje zasoby. Nie interpretujemy również obowiązujących przepisów jak również nie udzielamy wyjaśnień w sprawach związanych z ich stosowaniem.

Zezwala się na wykorzystywanie (w tym kopiowanie) materiałów znajdujących się w bazie ISAP w sieci Internet, z zaznaczeniem źródła ich pochodzenia.

Prosimy osoby korzystające z naszej bazy po raz pierwszy o dokładne zapoznanie się z zawartością opcji "Pomoc"

UWAGA! Z dniem 1 stycznia 2012 r. wydawca Dz.U. i M.P. zaprzesta nadawania numerów w rocznikach wydawnictw urzędowych, oznaczając jedynie kolejne numery pozycji w roczniku. Z uwagi na wymagania systemu ISAP i stosowanie (14 znakowego) identyfikatora zawierającego rok, numer i pozycję - wszystkie dokumenty od 2012 r. mają w miejsce "numeri" wpisane "000". Przy wyszukiwaniu w formularzu do zadawania pytań należy podawać tylko rok i pozycję z pominięciem pola "numer."

Do odczytania treści aktów prawnych niezbędna jest przeglądarka plików PDF
Copyright (c) 2009-2013 Kancelaria Sejmu RP

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425> [30.06.2015]

©Kancelaria Sejmu
s. 1/324

Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425

U S T A W A

z dnia 7 września 1991 r.

o systemie oświaty

Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej stanowi wspólne dobro całego społeczeństwa; kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniami zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Nauczanie i wychowanie – respektując chrześcijański system wartości – za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. Kształcenie i wychowanie służy rozwijaniu u młodzieży poczucia odpowiedzialności, miłości ojczyzny oraz poszanowania dla polskiego dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym otwarciu się na wartości kultur Europy i świata. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, sprawiedliwości i wolności.

Opracowano na podstawie: tj. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, Nr 273, poz. 2703, Nr 281, poz. 2781, z 2005 r. Nr 17, poz. 141, Nr 94, poz. 788, Nr 122, poz. 1020, Nr 131, poz. 1091, Nr 167, poz. 1400, Nr 249, poz. 2104, z 2006 r. Nr 144, poz. 1043, Nr 208, poz. 1532, Nr 227, poz. 1658, z 2007 r. Nr 42, poz. 273, Nr 80, poz. 542, Nr 115, poz. 791, Nr 120, poz. 818, Nr 180, poz. 1280, Nr 181, poz. 1292, z 2008 r. Nr 70, poz. 416, Nr 145, poz. 917, Nr 216, poz. 1370, Nr

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425> [30.06.2015]

5a. Oświadczenia, o których mowa w ust. 4 pkt 3 i ust. 5, składa się pod rygorem odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań. Składający oświadczenie jest obowiązany do zawarcia w nim klauzuli następującej treści: „Jestem świadomy odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.”. Klauzula ta zastępuje pouczenie organu o odpowiedzialności karnej za składanie fałszywych zeznań.

[6. Wniosek o przyznanie stypendium szkolnego składa się do dnia 15 września danego roku szkolnego, a w przypadku słuchaczy kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych i kolegiów pracowników służb społecznych – do dnia 15 października danego roku szkolnego.]

<6. Wniosek o przyznanie stypendium szkolnego składa się do dnia 15 września danego roku szkolnego, a w przypadku słuchaczy kolegiów pracowników służb społecznych – do dnia 15 października danego roku szkolnego.>

Nowe brzmienie
ust. 6 w art. 90n
wejdzie w życie z
dn. 10.10.2016 r.
(Dz. U. z 2014 r.
poz. 1198).

2015-04-27

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425> [30.06.2015]

Strona główna Sejm RP

Internetowy System Aktów Prawnych

wersja: 2.19

Akty prawne:

- ▶ wg roczników
- ▶ wg haseł
- ▶ wyszukiwanie

Linki

- ▶ pomoc
- ▶ poczta

▼ Dz.U. 2015 poz. 843

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych

Tekst ogłoszony:	D20150843.pdf
Status aktu prawnego:	obowiązujący
Data ogłoszenia:	2015-06-18
Data wydania:	2015-06-10
Data wejścia w życie:	2015-09-01
Data obowiązywania:	2015-09-01
Organ wydający:	MIN. EDUKACJI NARODOWEJ

Akty powiązane

- ▶ Podstawa prawna
- ▶ Podstawa prawna z art.

< powrót

Do odczytania treści aktów prawnych niezbędna jest przeglądarka plików PDF

Copyright (c) 2009-2013 Kancelaria Sejmu RP

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20150000843> [30.06.2015]

**SYSTEM EWALUACJI
OŚWIATY**
NADZÓR PEDAGOGICZNY

wersja mobilna

A+ A-

Strona główna
Nadzór pedagogiczny
Dyrektorzy
Nauczyciel badacz
Rodzice i uczniowie
JST
Kontakt

LICZNIK RAPORTÓW Z EWALUACJI

22774

Zobacz raport ze swojej szkoły

Wymagania państwa wobec szkół

Nowy model nadzoru opiera się na założeniu, że szkoła może zmieniać społeczeństwo, a odpowiednie działania państwa mogą motywować szkoły (i inne placówki oświatowe) do podejmowania wartościowych inicjatyw edukacyjnych. Zdecydowano więc, że państwo sformułuje wymagania wobec szkół i placówek. Wymagania te wyznaczają pożądany stan w systemie oświaty pokazując jego, uznane za kluczowe, cele i zadania, nie obejmując jednak wszystkich możliwych zagadnień związanych z różnymi obowiązkami szkół wobec uczniów i rodziców. Wiążącej natomiast strategiczne i priorytetowe kierunki działań, które wiążą się z wyzwaniami stojącymi przed współczesnymi społeczeństwami.

WYMAGANIA WOBEC SZKÓŁ PODSTAWOWYCH, GIMNAZJÓW, SZKÓŁ PONADGIMNAZJALNYCH, SZKÓŁ ARTYSTYCZNYCH, PLACÓWEK KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO, PLACÓWEK KSZTAŁCENIA PRAKTYCZNEGO ORAZ OŚRODKÓW DOKSZTAŁCANIA I DOSKONALENIA ZAWODOWEGO (od 1 września 2015r.)

- **Wymaganie 1:** Szkoła lub placówka realizuje koncepcję pracy ukierunkowaną na rozwój uczniów - zobacz więcej.
- **Wymaganie 2:** Procesy edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się - zobacz więcej.
- **Wymaganie 3:** Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej - zobacz więcej.
- **Wymaganie 4:** Uczniowie są aktywni - zobacz więcej.
- **Wymaganie 5:** Kształtowane są postawy i respektowane normy społeczne - zobacz więcej.
- **Wymaganie 6:** Szkoła lub placówka wspomaga rozwój uczniów z uwzględnieniem ich indywidualnej sytuacji - zobacz więcej.
- **Wymaganie 7:** Nauczyciele współpracują w planowaniu i realizowaniu procesów edukacyjnych - zobacz więcej.
- **Wymaganie 8:** Promowana jest wartość edukacji - zobacz więcej.
- **Wymaganie 9:** Rodzice są partnerami szkoły lub placówki - zobacz więcej.

Wymagania
Ewaluacja
Analizy
Materiały do pobrania
Szkolenia
Zgłoszenia na szkolenia
Konferencje

Źródło: http://www.npseo.pl/action/requirements/wymagania_panstwa_wobec_szkol [30.06.2015]

Prawo wokół nas

Znam prawo

Rozumiem i stosuję prawo

Współtworzę prawo

Monitoruję prawo

Prawo w działaniu

Sojusznicy edukacji [prawnej]

MATERIAŁ: HIERARCHIA SZKOLNEGO PRAWA

KONSTYTUCJA

Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483. z późn. zm.

- Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, t.j. Dz.U. 2004 nr 256, poz. 2572 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. – Karta Nauczyciela, t.j. Dz.U. z 2004 nr 256, poz. 191 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o systemie informacji oświatowej, t.j. Dz.U. 2015 poz. 45 z późn. zm.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, Dz.U. 2001 nr 61, poz 624 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lutego 2012 r. w sprawie ramowych planów nauczania w szkołach publicznych, Dz.U. 2012 poz 204 z późn. zm.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 lutego 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie organizacji kuratoriów oświaty oraz zasad tworzenia ich delegatur, Dz.U. 2013 poz 245 z późn. zm.; rozporządzenie posiada akt jednolity
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej, Dz.U. 2013 poz 380
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 marca 2013 r. w sprawie zmieniające rozporządzenie w sprawie świadectw, dyplomów państwowych i innych druków szkolnych, Dz.U. 2013 poz 384; akt objęty tekstem jednolitym Dz.U. 2014 r. poz 893 z wyj. par. 2 i 3
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 maja 2013 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz.U. 2013 poz 560
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, Dz.U. 2015 poz 843

- uchwały organów kolegialnych rady gminy/miasta/powiatu/sejmiku itp.
- akty administracyjne wójta/burmistrza/prezydenta miasta
- rozporządzenia ministra; akty administracyjne i porządkowe ministra

- statut szkoły i wewnętrzny system oceniania
- regulaminy np. rady pedagogicznej, rady rodziców, samorządu szkolnego
- uchwały organów kolegialnych szkoły np. rady pedagogicznej, rady rodziców
- akty administracyjne wydawane przez kierownictwo wewnętrzne np. dyrektora szkoły lub inne osoby zajmujące stanowiska kierownicze w szkole: instrukcje, okólniki, zarządzenia

ROZUMIEM I STOSUJĘ PRAWO

Od obywateli oczekuje się, że będą zaangażowani, praworządni, odpowiedzialni i skuteczni. Nie jest to jednak możliwe bez podstawowej znajomości prawa i zasad, według których działa demokratyczne państwo oraz bez gotowości do korzystania z nich w codziennym życiu. Znajomość prawa i umiejętność korzystania z niego są niezbędnymi warunkami skutecznej i odpowiedzialnej aktywności obywateli na poziomie lokalnym, krajowym i europejskim.

O znaczeniu edukacji prawnej oraz prawnych warunkach do jej prowadzenia pisaliśmy we wstępie – w rozdziale „Rozumiem i stosuję prawo” prezentujemy wybrane ćwiczenia i materiały, pokazujące kierunek nauczania i uczenia się prawa w szkole. Zwracamy uwagę na praktyczny wymiar przekazywanych treści oraz możliwość natychmiastowego wykorzystania (zastosowania wiedzy) w codziennej praktyce ucznia. Ćwiczenia mogą być realizowane na różnych zajęciach przedmiotowych oraz na godzinie wychowawczej. Ich kolejność jest przypadkowa.

Autorkami materiałów są: Urszula Matek, Sylwia Żmijewska-Kwiręg.

ĆWICZENIE: JAKA TO UMOWA?

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice będą potrafili rozróżnić umowę o pracę od umów cywilnoprawnych i umowy wolontariackiej.

METODY I TECHNIKI

praca w grupach, studium przypadku, praca ze źródłem

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze (nr 1–3)

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś uczniów, aby wymienili znane im formy świadczenia pracy. Wypisz propozycje, a następnie postaraj się je pogrupować w kategorie (np. pierwsza związana z prawem pracy i druga związana z prawem cywilnym lub pierwsza związana ze świadczeniem pracy odpłatnie, druga – nieodpłatnie). Podaj cel zadania.
2. Poproś uczestników, aby połączyli się w dwójki i rozdaj im materiały pomocnicze nr 1 i nr 2. Wyjaśnij, że ich zadaniem będzie uzupełnienie tabeli, w taki sposób aby pokazać najważniejsze cechy czterech rodzajów umów. Wyznacz czas pracy, a po jego upływie poproś, aby dwójki połączyły się w czwórki i w takich zespołach uczniowie porównali efekty swojej pracy. Następnie połącz czwórki w ósemki i zleć uczniom takie samo zadania. Na zakończenie poproś, aby każda z grup podała swoje propozycje; przedstawiciele poszczególnych zespołów mogą kolejno odpowiadać na pytania z tabeli.
3. Rozdaj uczniom materiał pomocniczy nr 3 i poproś o rozwiązanie przypadku, czyli odpowiedź na pytania: *Jaka umowa ma zastosowanie w danym przypadku: umowa zlecenie, czy o dzieło? Co zdecydowało o wyborze tego rodzaju umowy?* Uczniowie pracują w tych samych dwójkach, co w drugiej części aktywności, a po zakończeniu łączą się – jak poprzednio – w czwórki i porównują efekty swojej pracy. Następnie poproś, aby każda czwórka uzgodniła wspólnie odpowiedź i napisała ją kartce; po upływie zakończone go czasu wywieście karty pracy i dyskutujcie na temat wyborów poszczególnych zespołów.
Uwaga! W poda nym przykładzie mamy do czynienia z umową zlecenie, ponieważ pracownik nie ma określonych godzin pracy, a jest wykonywany plan sprzedaży, czyli pracodawca nie wydaje mu wiążących poleceń i nie decyduje o jego czasie pracy.
4. W podsumowaniu przeprowadź rozmowę nt. *Co było łatwe, a co było trudne w pracy nad kazusem?*

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Uzupełnij tabelę w oparciu o materiał pomocniczy nr 2.

	Umowa zlecenia	Umowa o dzieło	Umowa o pracę	Wolontariat
Jak nazywają się strony umowy?	zleceniodawca zleceniobiorca	zamawiający wykonawca		
Co jest istotą umowy? Jaki jest jej przedmiot?	czas; np. liczba godzin	efekt końcowy		
Do czego zobowiązują się strony?				
Jaki kodeks ustawa reguluje umowę?				
Przykład umowy	Prowadzenie kursu w szkole językowej.	Napisanie książki		

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Art. 1. Kodeks pracy określa prawa i obowiązki pracowników i pracodawców.

Art. 2. Pracownikiem jest osoba zatrudniona na podstawie umowy o pracę, powołania, wyboru, mianowania lub spółdzielczej umowy o pracę. [...]

Art. 22. § 1. Przez nawiązanie stosunku pracy pracownik zobowiązuje się do wykonywania pracy określonego rodzaju na rzecz pracodawcy i pod jego kierownictwem oraz w miejscu i czasie wyznaczonym przez pracodawcę, a pracodawca – do zatrudniania pracownika za wynagrodzeniem.

§ 11. Zatrudnienie w warunkach określonych w § 1 jest zatrudnieniem na podstawie stosunku pracy, bez względu na nazwę zawartej przez strony umowy.

§ 12. Nie jest dopuszczalne zastąpienie umowy o pracę umową cywilnoprawną przy zachowaniu warunków wykonywania pracy, określonych w § 1. [...]

Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1502, z późn. zm.

Art. 627. Przez umowę o dzieło przyjmujący zamówienie zobowiązuje się do wykonania oznaczonego dzieła, a zamawiający do zapłaty wynagrodzenia. [...]

Art. 628. § 1. Wysokość wynagrodzenia za wykonanie dzieła można określić przez wskazanie podstaw do jego ustalenia. Jeżeli strony nie określiły wysokości wynagrodzenia ani nie wskazały podstaw do jego ustalenia, poczytuje się w razie wątpliwości, że strony miały na myśli zwykłe wynagrodzenie za dzieło tego rodzaju. [...]

Art. 734. § 1. Przez umowę zlecenia przyjmujący zlecenie zobowiązuje się do dokonania określonej czynności prawnej dla dającego zlecenie.

§ 2. W braku odmiennej umowy zlecenie obejmuje umocowanie do wykonania czynności w imieniu dającego zlecenie. Przepis ten nie uchybia przepisom o formie pełnomocnictwa. [...]

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.

Art. 2. Ilekroć w ustawie jest mowa o: [...]

3) wolontariuszu – rozumie się przez to osobę fizyczną, która ochotniczo i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie; [...]

Art. 42. 1. Wolontariusze mogą wykonywać, na zasadach określonych w niniejszym rozdziale, świadczenia na rzecz:

1) organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 w zakresie ich działalności statutowej, w szczególności w zakresie działalności pożytku publicznego, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej,

2) organów administracji publicznej, z wyłączeniem prowadzonej przez nie działalności gospodarczej,

3) jednostek organizacyjnych podległych organom administracji publicznej lub nadzorowanych przez te organy, z wyłączeniem prowadzonej przez te jednostki działalności gospodarczej,

4) podmiotów leczniczych w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej w zakresie wykonywanej przez nie działalności leczniczej – zwanych dalej „korzystającymi”. [...]

Art. 43. Wolontariusz powinien posiadać kwalifikacje i spełniać wymagania odpowiednie do rodzaju i zakresu wykonywanych świadczeń, jeżeli obowiązek posiadania takich kwalifikacji i spełniania stosownych wymagań wynika z odrębnych przepisów.

Art. 44. 1. Świadczenia wolontariuszy są wykonywane w zakresie, w sposób i w czasie określonych w porozumieniu z korzystającym. Porozumienie powinno zawierać postanowienie o możliwości jego rozwiązania.

2. Na żądanie wolontariusza korzystający jest obowiązany potwierdzić na piśmie treść porozumienia, o którym mowa w ust. 1, a także wydać pisemne zaświadczenie o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza, w tym o zakresie wykonywanych świadczeń.

3. Na prośbę wolontariusza korzystający może przedłożyć pisemną opinię o wykonaniu świadczeń przez wolontariusza.

4. Jeżeli świadczenie wolontariusza wykonywane jest przez okres dłuższy niż 30 dni, porozumienie powinno być sporządzone na piśmie.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1118 z późn. zm.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Adam Z. jest przedstawicielem handlowym w firmie X. Ma służbowy samochód i telefon, w umowie z nim określono też minimalną ilość produktów, którą musi sprzedać w danym miesiącu. Nie musi wykonywać pracy w określonych przez pracodawcę godzinach, czas pracy wybiera sobie sam i jedyne ma wykonać plan sprzedażowy. Bezpośredni przełożony Adama Z. nie wydaje mu wiążących poleceń, a także nie decyduje o jego czasie pracy.

Odpowiedzcie na pytania:

- Jaka umowa ma zastosowanie w danym przypadku; umowa zlecenie, czy o dzieło?
- Co zadecydowało o wyborze tego rodzaju umowy?

ĆWICZENIE: O UTWORACH I PRAWIE AUTORSKIM

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice będą wiedzieli, co jest utworem, a co nie i jakie w związku z tym przysługują autorowi prawa.

TECHNIKI I METODY

praca w parach, praca ze źródłem, praca w grupach, głosowanie

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1–2)

CZAS

PRZEBIEG

1. Rozpocznij ćwiczenie od wprowadzenia: *Wyobraźcie sobie, że przygotowaliście, jako zadanie domowe, wypracowanie oraz pokaz slajdów. Czy te materiały są utworami w rozumieniu prawa autorskiego?*

Do poznania odpowiedzi uczniów wykorzystaj technikę głosowania, czyli poproś o podniesienie ręki te osoby, które odpowiedziałyby „tak” na postawione przez ciebie pytania. Dodatkowo możesz w głosowaniu wyróżnić i poprosić o podniesienie ręki tych, którzy uważają, że: 1) wypracowanie i pokaz slajdów to utwory; 2) tylko wypracowanie to utwór; 3) tylko pokaz slajdów to utwór. Następnie podaj cel ćwiczenia.

2. Połącz uczestników w pary i rozdaj im materiały pomocnicze nr 1 i nr 2 oraz wyjaśnij zadanie, które będą wykonywali, czyli poproś, aby zapoznali się z fragmentem ustawy i określili, który z podanych przykładów jest, a który nie jest utworem w rozumieniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Wyznacz czas pracy, a po jego upływie – w rundce – sprawdź poprawność odpowiedzi.

W podsumowaniu zwróć uwagę, jakie cechy ma utwór zgodnie z prawem i jeszcze raz wróć do przykładów z początku aktywności; poproś uczniów o wskazanie argumentów, że są to utwory w rozumieniu ustawy. Połącz uczniów w grupy czteroosobowe. Tym razem również zbierz odpowiedzi uczniów, wykorzystaj do tego tzw. gadającą ścianę, czyli poszczególne zespoły zapisują swoje argumenty na kartkach i wywieszają je na ścianie. Następnie wyznacz czas na zapoznanie się z argumentami zespołów; stosując głosowanie możesz sprawdzić, które argumenty najbardziej przemawiają do uczniów.

3. Postaw uczniom pytanie: *Jakie prawa mają autorzy utworów?* i wykorzystaj burzę mózgów do zebrania odpowiedzi. Następnie poproś uczniów o zapoznanie się z materiałem pomocniczym nr 2 i wskazanie, czym są autorskie prawa osobiste, a czym autorskie prawa majątkowe. Zadanie uczniowie wykonują w parach. Na zakończenie pracy w dwójkach poproś ochotników o odpowiedzi i raz jeszcze zwróć uwagę na różnice między prawami.
4. W podsumowaniu poproś uczniów o odpowiedź na pytanie: *Czy na publikację każdego tekstu zamieszczonego w gazetce szkolnej musi być zgoda autorów?* Zastosuj głosowanie, a wybrane osoby poproś o uzasadnienie odpowiedzi.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Zaznacz prawidłowe odpowiedzi w tabeli.

Przykład	Utwór zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych	
	Tak, jest to utwór.	Nie jest to utwór.
hasło reklamowe sklepu		
film „Chłopaki nie płaczą”		
film ze studniówki szkolnej		
informacja prasowa o pogodzie		
Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 roku		
pokaz slajdów przygotowany na podsumowanie projektu		
program komputerowy		
rysunek ucznia wykonany w zeszycie szkolnym		
strona internetowa szkoły		
symbol państwowy – godło		
wypracowanie napisane przez ucznia		
zdjęcie z wycieczki szkolnej wykonane przez jednego z uczniów		
świadectwo maturalne		

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Art. 1. 1. Przedmiotem prawa autorskiego jest każdy przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze, ustalony w jakiegokolwiek postaci, niezależnie od wartości, przeznaczenia i sposobu wyrażenia (utwór).

2. W szczególności przedmiotem prawa autorskiego są utwory: 1) wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi (literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe); 2) plastyczne; 3) fotograficzne; 4) lutnicze; 5) wzornictwa przemysłowego; 6) architektoniczne, architektoniczno–urbanistyczne i urbanistyczne; 7) muzyczne i słowno–muzyczne; 8) sceniczne, sceniczno–muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne; 9) audiowizualne (w tym filmowe).

21. Ochroną objęty może być wyłącznie sposób wyrażenia; nie są objęte ochroną odkrycia, idee, procedury, metody i zasady działania oraz koncepcje matematyczne [...].

4. Ochrona przysługuje twórcy niezależnie od spełnienia jakichkolwiek formalności. [...]

Prawo wokół nas

Znam prawo

Rozumiem i stosuję prawo

Współtworzę prawo

Monitoruję prawo

Prawo w działaniu

Sojusznicy edukacji prawnej

Art. 3. Zbiory, antologie, wybory, bazy danych spełniające cechy utworu są przedmiotem prawa autorskiego, nawet jeżeli zawierają niechronione materiały, o ile przyjęty w nich dobór, układ lub zestawienie ma twórczy charakter, bez uszczerbku dla praw do wykorzystanych utworów.

Art. 4. Nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego: 1) akty normatywne lub ich urzędowe projekty; 2) urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole; 3) opublikowane opisy patentowe lub ochronne; 4) proste informacje prasowe. [...]

Art. 16. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, autorskie prawa osobiste chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, a w szczególności prawo do: 1) autorstwa utworu; 2) oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo; 3) nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego wykorzystania; 4) decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności; 5) nadzoru nad sposobem korzystania z utworu. [...]

Art. 17. Jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, twórcy przysługuje wyłączne prawo do korzystania z utworu i rozporządzania nim na wszystkich polach eksploatacji oraz do wynagrodzenia za korzystanie z utworu. [...]

Art. 78. 1. Twórca, którego autorskie prawa osobiste zostały zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania. W razie dokonanego naruszenia może także żądać, aby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności aby złożyła publiczne oświadczenie o odpowiedniej treści i formie. Jeżeli naruszenie było zawinione, sąd może przyznać twórcy odpowiednią sumę pieniężną tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę lub – na żądanie twórcy – zobowiązać sprawcę, aby uiścił odpowiednią sumę pieniężną na wskazany przez twórcę cel społeczny. [...]

Art. 79. 1. Uprawniony, którego autorskie prawa majątkowe zostały naruszone, może żądać od osoby, która naruszyła te prawa: 1) zaniechania naruszania; 2) usunięcia skutków naruszenia; 3) naprawienia wyrządzonej szkody: a) na zasadach ogólnych albo b) poprzez zapłatę sumy pieniężnej w wysokości odpowiadającej dwukrotności, a w przypadku gdy naruszenie jest zawinione – trzykrotności stosownego wynagrodzenia, które w chwili jego dochodzenia byłoby należne tytułem udzielenia przez uprawnionego zgody na korzystanie z utworu; 4) wydania uzyskanych korzyści. [...]

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych t.j.
Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.

ĆWICZENIE: O PUBLIKACJI ZDJĘĆ ZE SZKOLNEJ WYCIECZKI

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice potrafią wskazać, kiedy zdjęcia z wycieczki mogą zostać zamieszczone na stronie internetowej szkoły.

TECHNIKI I METODY

burza mózgów, praca w parach, praca ze źródłem, praca w grupach, głosowanie

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1–2)
- dodatkowe źródła: B. Grykowski: *Prawo w fotografii – zdjęcia uliczne*; wpis na blogu „W todze i bez togi” <https://bartoszgrykowski.wordpress.com/2010/09/29/prawo-w-fotografii-%E2%80%93-zdjecia-uliczne/>; *Prawo autorskie w fotografii (2) – zdjęcia uliczne*; wpis na blogu „W todze i bez togi” <https://bartoszgrykowski.wordpress.com/2011/02/16/prawo-autorskie-w-fotografii-2-zdjecia-uliczne/>; *Prawo autorskie w fotografii – wizerunek*; wpis na blogu „W todze i bez togi” <https://bartoszgrykowski.wordpress.com/2011/02/06/prawo-autorskie-w-fotografii-1-wizerunek/> [dostęp: 30.06.2015]

CZAS

PRZEBIEG

1. Rozwieś zdjęcia z ostatniej szkolnej wycieczki uczniów, które zostały zamieszczone na stronie internetowej szkoły i postaw pytanie: *Jakie przepisy prawne regulują kwestie związane*

z publikacją zdjęć na stronach internetowych? Wykorzystaj burzę mózgów do zebrania odpowiedzi uczniów, a w podsumowaniu wskaż na dwa akty prawne: kodeks cywilny i ustawę o prawie autorskim i prawach pokrewnych.

2. Rozdaj uczniom materiał pomocniczy nr 1 i nr 2; zwróć uwagę na dodatkowe źródła i poproś o wykonanie zadania, czyli wskazanie, które zdjęcia mogą znaleźć się na stronie internetowej szkoły, a które nie. Podkreśl, że uczniowie nie tylko mają wskazać prawidłową odpowiedź, ale także podać uzasadnienie. Możesz podzielić uczniów na pięć grup i każdej z nich wskazać do wykonania po dwa przykłady. Po zakończeniu pracy z zespołach zleć uczestnikom prezentację, a po jej zakończeniu poproś uczniów o ich refleksję nad rozwiązaniami podanymi przez ich koleżanki i kolegów.
3. W podsumowaniu – w tych samych grupach – poproś uczniów o wykonanie krótkiego regulaminu umieszczania zdjęć na stronie szkoły. Wykonanie zadania możesz zaproponować uczniom na dwa sposoby. Po pierwsze, każdy zespół przygotowuje własny regulamin, a po ich wywieszeniu następuje głosowanie, który z nich najlepiej odpowiada na potrzeby szkoły; zasady głosowania ustal wspólnie z uczniami. Po drugie każdy zespół ustala po dwie, trzy zasady, a następnie w rundce zbierasz zasady i tworzycie jeden wspólny regulamin. Wybór formy podsumowania zależy od ciebie i zespołu, z którym pracujesz.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Zaznacz prawidłowe odpowiedzi w tabeli.

Przykład	Zdjęcia na stronie internetowej szkoły	
	TAK/NIE	Uzasadnienie odpowiedzi
Fotografia zamku, który zwiedzali uczniowie w czasie szkolnej wycieczki.		
Zdjęcie szkoły i przypadkowych osób, które nie są jej uczniami.		
Zdjęcie przypadkowych osób, które nie są uczniami szkoły. Osoby zostały wykadrowane tak, że są w centrum fotografii.		
Dwoje uczniów gimnazjum, którzy siedzą na ławce w parku. Uczniowie uznali, że naruszono ich prawo do prywatności.		
Zdjęcie z uroczystości szkolnej, w czasie, której gościł burmistrz miasta. Burmistrz uznał, że zdjęcie narusza jego prywatność.		
Zdjęcia z muzeum, w którym byli uczniowie. Na fotografiach znajdują się eksponaty.		

Przykład	Zdjęcia na stronie internetowej szkoły	
	TAK/NIE	Uzasadnienie odpowiedzi
Zdjęcie osób biorących udział w koncercie w ramach akcji Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy.		
Zdjęcia lokalnych kapliczek na terenie gminy.		
Zdjęcie szkolnych zawodów sportowych.		
Zdjęcie nauczycieli szkoły z artystą, który gościł w placówce.		

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Art. 23. Dobra osobiste człowieka, jak w szczególności zdrowie, wolność, cześć, swoboda sumienia, nazwisko lub pseudonim, wizerunek, tajemnica korespondencji, nietykalność mieszkania, twórczość naukowa, artystyczna, wynalazcza i racjonalizatorska, pozostają pod ochroną prawa cywilnego niezależnie od ochrony przewidzianej w innych przepisach.

Art. 24. § 1. Ten, czyje dobro osobiste zostaje zagrożone cudzym działaniem, może żądać zaniechania tego działania, chyba że nie jest ono bezprawne. W razie dokonanego naruszenia może on także żądać, ażeby osoba, która dopuściła się naruszenia, dopełniła czynności potrzebnych do usunięcia jego skutków, w szczególności ażeby złożyła oświadczenie odpowiedniej treści i w odpowiedniej formie. Na zasadach przewidzianych w kodeksie może on również żądać zadośćuczynienia pieniężnego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na wskazany cel społeczny.

§ 2. Jeżeli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa, poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych.

§ 3. Przepisy powyższe nie uchybiają uprawnieniom przewidzianym w innych przepisach, w szczególności w prawie autorskim oraz w prawie wynalazczym.

Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny, t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 121 z późn. zm.

Art. 29. 1. Wolno przytaczać w utworach stanowiących samoistną całość urywki rozpowszechnionych utworów lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym wyjaśnieniem, analizą krytyczną, nauczaniem lub prawami gatunku twórczości.

2. Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w podręcznikach i wypisach.

21. Wolno w celach dydaktycznych i naukowych zamieszczać rozpowszechnione drobne utwory lub fragmenty większych utworów w antologiach.

3. W przypadkach, o których mowa w ust. 2 i 21, twórcy przysługuje prawo do wynagrodzenia. [...]

Art. 33. Wolno rozpowszechniać: 1) utwory wystawione na stałe na ogólnie dostępnych drogach, ulicach, placach lub w ogrodach, jednakże nie do tego samego użytku; 2) utwory wystawione w publicznie dostępnych zbiorach, takich jak muzea, galerie, sale wystawowe, lecz tylko w katalogach i w wydawnictwach publikowanych dla promocji tych utworów, a także w sprawozdaniach o aktualnych wydarzeniach w prasie i telewizji, jednakże w granicach uzasadnionych celem informacji; 3) w encyklopediach i atlasach – opublikowane utwory plastyczne i fotograficzne, o ile nawiązanie porozumienia z twórcą celem uzyskania jego zezwolenia napotyka trudne do przewyżyczenia przeszkody. Twórcy przysługuje wówczas prawo do wynagrodzenia. [...]

Art. 81. 1. Rozpowszechnianie wizerunku wymaga zezwolenia osoby na nim przedstawionej. W braku wyraźnego zastrzeżenia zezwolenie nie jest wymagane, jeżeli osoba ta otrzymała umówioną zapłatę za pozowanie.

2. Zezwolenia nie wymaga rozpowszechnianie wizerunku: 1) osoby powszechnie znanej, jeżeli wizerunek wykonano w związku z pełnieniem przez nią funkcji publicznych, w szczególności politycznych, społecznych, zawodowych; 2) osoby stanowiącej jedynie szczegół całości takiej jak zgromadzenie, krajobraz, publiczna impreza.

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych t.j. Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.

ĆWICZENIE: ŚCIAGAĆ CZY NIE ŚCIAGAĆ?¹⁰

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- potrafią wskazać powody, dla których ich rówieśnicy korzystają z nielegalnych źródeł muzyki czy filmów;
- potrafią wskazać sposoby zmniejszania zasięgu tego zjawiska (własne i ekspertów).

TECHNIKI I METODY

praca w parach, praca z tekstem źródłowym, burza mózgów, praca zespołowa

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiał pomocniczy dla uczniów (nr 1)

CZAS

PRZEBIEG

1. Poinformuj uczniów, że co piąty Polak ściąga pliki muzyczne i filmowe z internetu nie płacąc za nie. Ze statystyk wynika, że rynek fonograficzny w Polsce z powodu piractwa internetowego stracił prawie 150 mln zł w ciągu ostatnich 10 lat. Medioznawcy podkreślają tymczasem, że internetowe usługi wymiany plików są dla Polaków jednym z podstawowych źródeł dostępu do treści takich jak filmy, muzyka także książki.
2. Następnie poproś uczniów, by uważnie przeczytali tekst zamieszczony w materiale pomocniczym nr 1. Poleć, by w parach wspólnie odpowiedzieli na poniższe pytania:
  - *Jaki procent osób z wykształceniem wyższym korzysta z zasobów sieci?*
  - *Wskażcie powody wymienione w tekście, dla których Polacy ściągają pliki z sieci? Jak myślicie, dlaczego robią to wasi rówieśnicy?*
  - *W jaki sposób prawo walczy się ze ściągnięciem w sieci? Czy są to skuteczne sposoby?*
  - *Jakie propozycje przedstawiają – w opozycji do dotychczasowych rozwiązań prawnych – medioznawcy?*
3. Na forum wspólnie zastanówcie się, w jaki inny sposób możecie walczyć z nielegalnym ściągnięciem z sieci. Zróbcie listę umieszczając na niej pomysły zaczerpnięte z tekstu oraz własne. Możecie też zastanowić się, w jaki sposób możecie przekonać swoich rówieśników do korzystania z wyłącznie legalnych źródeł w sieci. Może zorganizujecie szkolną debatę lub forum internetowe. Zwróć uwagę uczniów, że do takiej debaty muszą być dobrze przygotowani. Jeśli uczniowie zdecydują się na forum internetowe, zaproponuj wprowadzenie moderatora, by ukierunkowywać dyskusję, przywracać do tematu tych, którzy od niego odbiegli, usunąć wpisy atakujące lub naruszające zasady dobrej kultury.

¹⁰ Ćwiczenie pochodzi z materiałów edukacyjnych „Mamy prawo” opracowanych przez CEO w ramach programu edukacji prawnej i obywatelskiej w szkole. Publikacja dostępna jest na stronie www.ceo.org.pl/mamyprawo [dostęp 1.09.2015].

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Co piąty Polak – co trzeci z wyższym wykształceniem – ściąga pliki muzyczne i filmowe z internetu nie płacąc za nie (...). Ze statystyk Związku Producentów Audio Video wynika, że sam tylko rynek fonograficzny w Polsce, z powodu piractwa internetowego, stracił prawie 150 mln zł w ciągu ostatnich 10 lat, w tym 18 mln zł w roku 2010.

W ministerstwie kultury i dziedzictwa narodowego zakończono prace nad porozumieniem o ochronie własności intelektualnej, kierowanym do firm i organizacji chcących przeciwdziałać piractwu w internecie. „Dążąc do systematycznego ograniczania zjawisk związanych z naruszeniami praw własności intelektualnej sygnatariusze będą przekazywali sobie wzajemnie informacje o ujawnionych faktach naruszeń tych praw” – zapisano m.in. w dokumencie (...)

Kulturoznawca i medioznawca dr Mirosław Filiciak ze Szkoły Wyższej Psychologii Społecznej, pytany o to jak ocenia porozumienie odparł, że „ministerstwo powinno reprezentować nie tylko interesy biznesu, ale też nie zawsze pokrywane się z nimi interesy obywateli (...) Najbardziej (...) martwi mnie to, że wydawcy nie potrafią wyciągać wniosków z kilkunastoletniej już historii porażek takich siłowych regulacji (...) Zwrócił uwagę, że kontakt z treściami ściągniętymi z sieci może mieć ok. połowa polskich internautów. „Z badań, które wraz z zespołem prowadzimy w Centrum Cyfrowym wynika, że ze ściągniętych z sieci plików korzysta co piąty Polak, co czwarty polski mężczyzna, co trzecia osoba z wyższym wykształceniem, a jeśli mówimy o osobach poniżej 30 roku życia – jest to ok. 40 proc. populacji. To naprawdę wielka grupa. Można zaryzykować stwierdzenie, że internetowe usługi wymiany plików są dla Polaków jednym z podstawowych źródeł dostępu do treści takich jak filmy, muzyka i w coraz większym stopniu – także książki” – ocenił.

Pytany o powody, dla których internauci ściągną pliki z internetu Filiciak zauważył, że najczęściej podawanym przez nich uzasadnieniem jest wysoka cena m.in. biletów do kina, filmów DVD, płyt CD muzyką. „Oficjalnie dystrybuowane treści są zbyt drogie. Na to nakłada się fakt, że zmienił się model korzystania z dóbr kultury. Ci, którzy z nich korzystają, robią to bardzo aktywnie, dużo słuchają i oglądają” – podkreślił.

Jak ocenił, największym paradoksem tej sytuacji, jest fakt, że grupy osób, które najintensywniej ściągną pliki z internetu, to jednocześnie ci sami ludzie, którzy kupują w sklepach. „Nie można więc powiedzieć, że ściągnięcie zastępuje kupowanie. Na przykładzie naszych badań widać wyraźnie, że osoby, które ściągną najczęściej, kupują też najwięcej płyt, ale też – najczęściej chodzą na koncerty. Dla żartu wysunęliśmy nawet tezę, że gdyby – wyobrażając sobie hipotetyczną sytuację – branża muzyczna doprowadziła do tego, że ludzie ściągnący z sieci w Polsce trafiliby do więzień, straciłaby ponad połowę swoich klientów” – opowiadał Filiciak.

W jego opinii problemem w Polsce jest też polityka, sposób myślenia o ściągnięciu treści z sieci, oparte na badaniach przygotowywanych przez branżę, która dokonuje najczęściej uproszczeń. „Przykładem może być news z ubiegłego roku, historia łódzkiego bezrobotnego udostępniającego pliki w sieci, który miał narazić branżę muzyczną i filmową na straty w wysokości 7 milionów złotych. Ale przecież absurdem jest zakładać, że gdyby ktoś nie ściągnął filmu czy płyty z sieci, kupiłby je w sklepie. (...) Ostatnio precedensowy i głośny był werdykt sędziego w Hiszpanii, który zakwestionował tego typu logikę. W sprawie, w której oskarżono internautę o narażenie branży na straty, sędzia ten uznał, że ktoś – ściągnąjąc z sieci za darmo – zmanifestował tym samym, że nie zamierza tego kupować. W związku z tym nie możemy mówić o realnej stracie. Zwłaszcza, że nie można wykluczyć, że zmieni zdanie – wtedy jednak treść pobrana z internetu okazuje się działać nie na szkodę, lecz na korzyść wydawcy” – zauważył Filiciak.

Jego zdaniem oczywiste jest, że należy dbać o interesy twórców i także pośrednio – o interesy wydawców. Jak jednak dodał, próby „dokręcania śruby internautom”, jak pokazały doświadczenia ostatnich lat, mają efekt dokładnie odwrotny. „Na całym świecie skala ściągnięcia z sieci rośnie, a nie – maleje. W Polsce często pojawia się argument, że jesteśmy zdemoralizowani czasami komunizmu i nie szanujemy prawa, ale niech ktoś zwróci uwagę na statystyki z innych państw, choćby z legalistycznej Szwecji. Tam, zwłaszcza młodzi mężczyźni, ściągną na skalę nie mniejszą niż w Polsce” – zwrócił uwagę medioznawca.

„Problem w debacie o własności intelektualnej polega na tym, że za mało myślimy o dobru publicznym. O tym, że np. pomysł odcięcia ludzi ściągniętych pliki w sieci od internetu – pomijając już kwestie prawne, typu: kto ma egzekwować prawo, czy prywatne firmy, czy sądy i policja – mogłoby być katastrofą kulturalną. Trzeba próbować szukać takich modeli, które uwzględnią racje obu stron i nie przekreślą możliwości upowszechniania kultury, które niesie ze sobą internet” – podkreślił.

Jednym z najbardziej rozsądnych pomysłów, zdaniem Filiciaka, jest „całkowita depenalizacja niekomercyjnej wymiany plików w sieci i wliczanie stałej, sztywnej, niewielkiej kwoty w opłatę za miesięczny abonament internetowy”. „Później te pieniądze byłyby przekazywane organizacjom zbiorowego zarządzania, które redystrybuowałyby je do twórców. Byłoby to spójne z myśleniem wielu Polaków, którzy jako wydatek na kulturę postrzegają np. korzystanie z szybkiego łącza internetowego, umożliwiającego łatwy dostęp do plików z sieci (...)

Źródło: <http://wpolityce.pl/depesze/18001-polacy-masowo-sciagaja-z-internetu-resort-kultury-chce-z-tym-walczyć> [dostęp 1.09.2015]

ĆWICZENIE: ETYKA I SYSTEMY NORM

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice będą wiedzieli, co to jest norma prawna oraz czym się różni od norm etycznych, obyczajowych czy religijnych.

TECHNIKI I METODY

burza mózgów, praca w grupach, dyskusja

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś uczniów, aby podali przykłady norm, które rządzą ich życiem; przed rozpoczęciem aktywności poleć im, aby przedyskutowali swoje propozycje w dwójkach i spisali je na karteczkach typu post-it; każda propozycja na oddzielnej kartce. Następnie zbierz przykłady i je uporządkuj w kategoriach: prawo, moralność, obyczaj i religia. Zrób to w trakcie podawania propozycji przez uczniów. W podsumowaniu wyjaśnij, że norma to reguła postępowania, oraz że normy pochodzą z czterech różnych systemów. Jeśli jeden z systemów nie pojawi się w podsumowaniu napisz nazwę systemu i poproś o przykład uczniów.
  2. Połącz uczniów w grupy i poleć im, aby odpowiedzieli na pytania: *Kto stoi na straży normy? Jaka jest kara za nie przestrzeganie normy? Jakie mamy przykłady norm z tego systemu?*, przy czym każdy zespół będzie pracował nad innym systemem norm. Uczniowie powinni wykonać zadanie na kartkach papieru, a po jego zakończeniu rozwieś efekty i poproś wszystkich uczestników o zapoznanie się z nimi. Czas pracy zespołów powinien być krótki. W podsumowaniu poproś o wskazanie podobieństw i różnicy między systemami lub sytuacjami, kiedy normy na siebie nachodzą lub się wykluczają. Podawane przykłady norm powinny być inne niż te, które już wskazali uczniowie w pierwszej części ćwiczenia. Grupy mogą mieć dostęp do zasobów internetowych, szczególnie ta z nich, która będzie podawała przykłady norm prawnych, np. z kodeksu.
  3. Wyjaśnij pojęcie norma prawna i powiedz, z jakich części się składa. Następnie poleć uczniom, aby pracując w zespołach, odszukali przykłady (po jednym) z trzech różnych kodeksów i podzielili normę na: hipotezę, dyspozycję i sankcję. Po wykonaniu pracy poproś zespoły, aby przekazały sobie podzielone normy zgodnie z ruchem wskazówek zegara i udzieliły swoim koleżankom i kolegom informacji zwrotnej wg zasady: dwie gwiazdki, jedno życzenie, czyli podały po dwie informacje, co zostało zrobione dobrze i o czym warto pamiętać następnym razem. Na zakończenie poproś o odczytanie tych przykładów, w których uczniowie mają wątpliwości. W czasie pracy zespołów – na początku pierwszej części aktywności w tym punkcie – staraj się chodzić między grupami i udzielać im informacji na temat wykonanej pracy.
- Uwaga!** Norma prawna to abstrakcyjna reguła mogącego wystąpić zachowania ludzkiego, która składa się z hipotezy (warunki i adresat normy), dyspozycji (nakaz, zakaz lub przyzwolenie jakiegoś działania), sankcji (kary za nieprzestrzeganie normy).
4. W podsumowaniu przeprowadź dyskusję nt. *Czy prawo jest, czy powinno być moralne?*

ĆWICZENIE: O CYTOWANIU DZIEŁ INNYCH

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice będą wiedzieli, w jaki sposób korzystać z zasobów internetowych, oraz co to jest prawo cytatu.

TECHNIKI I METODY

praca w parach, praca ze źródłem, praca w grupach, głosowanie

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze (nr 1)

CZAS

Przebieg

1. Rozpocznij ćwiczenie od postawienia pytania: *Czy z wszystkiego, co jest opublikowane w internecie, można korzystać do woli?* i poproś uczniów, o krótką rozmowę w parach (2 minuty). Następnie w rundce poproś uczniów o refleksję.
2. Opisz sytuację: *Piszemy wypracowanie z języka polskiego – jako zadanie domowe – i znaleźliśmy w internecie trzy opracowania o zbliżonej tematyce, jeden przykład opublikowanego wypracowania na ten sam temat i liczne artykuły. W jaki sposób możemy wykorzystać te materiały zgodnie z prawem?*
3. Połącz uczestników w grupy i wskaż im źródła z materiału pomocniczego nr 1. Następnie poleć, aby wyjaśnili: *Co to jest dozwolony użytek publiczny i prawo cytatu? Co to jest domena publiczna? Na jakich zasadach opierają się licencje Creative Commons lub podobne umożliwiające nieodpłatne korzystanie? Pracę uczniowie mają wykonać w formie plakatu informacyjnego dla swoich koleżanek i kolegów ze szkoły. Ustal z uczniami kryteria oceny plakatu, w tym merytoryczne (odpowiedź na trzy postawione pytania) i niemerytoryczne np. przejrzystość, zrozumiały przekaz dla odbiorcy. Pamiętaj o zachowaniu równowagi między kryteriami.*
Wyznacz czas pracy, a po jego zakończeniu poproś o udzielenie informacji zwrotnej poprzez wskazanie: *Co zostało zrobione dobrze? Co wymaga poprawy? W jaki sposób dokonać poprawy? O czym należy pamiętać na przyszłość?*
5. Informację zwrotną uczniowie udzielają sobie „po kole”, czyli przesuwamy pracę o jeden zespół zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Na zakończenie poproś uczniów o refleksje nt. *Co jest ważne, kiedy cytujemy innych? W podsumowaniu poproś uczniów o dokończenie zdania: Po zajęciach wiem, że ....*
6. Dodatkowo w tych samych grupach możesz polecić uczniom zaplanowanie działania projektowego na temat *Prawo cytatu*.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Akty prawne

- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych t.j. Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 z późn. zm.

Materiały do wykorzystania:

- *Copyright a dozwolony użytek edukacyjny*, <http://www.ceo.org.pl/en/node/19156> [dostęp: 02.07.2015]
- *Cyfryzacja polskiej szkoły a dozwolony użytek edukacyjny*, <http://www.edunews.pl/edukacja-na-co-dzien/media-i-edukacja/2379-cyfryzacja-polskiej-szkoly-a-dozwolony-uzytek-edukacyjny> [dostęp: 02.07.2015]
- *Netografia w szkole, czyli koniec z...„Źródło: internet”!* Poradnik dla uczniów, jak opisywać źródła internetowe w szkole: <http://blogiceo.nq.pl/szkola2zero/poradniki/poradniki-blogera/netografia-w-szkole-czyli-jak-opisywac-zrodla/> [dostęp: 02.07.2015] lub http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/SZK20/davBinary/poradnik_netograficzny_szk2.0.pdf [dostęp: 02.07.2015]
- *Prawo autorskie? OK. Moja przygoda z prawem autorskim*, <http://pa.ok.oeiizk.waw.pl/>, [dostęp: 30.06.2015]

SPOTKANIE DLA RADY PEDAGOGICZNEJ: SKREŚLENIE Z LISTY – INTERPRETUJEMY PRAWO

CELE

Po ćwiczeniu uczestnicy potrafią dokonać analizy prawnej oraz znają procedury związane ze skreśleniem ucznia.

METODY I TECHNIKI

praca w grupach, studium przypadku, praca ze źródłem, praca w pracach, dyskusja

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczestników (nr 1)
- dodatkowe źródła: Konstytucja RP z 2 kwietnia 1967, ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty; M. Tutka, *Skreślenie ucznia z listy uczniów*, <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/skreślenie-ucznia-z-listy-uczniow> [dostęp: 30.06.2015]

CZAS

UWAGI

Ćwiczenie to przeznaczone jest do realizacji na radzie pedagogicznej z nauczycielami szkół ponadgimnazjalnych. Dotyczy trudnego, ale zdarzającego się w szkole przypadku skreślenia z listy uczniów. Oczywiście celem szkoły jest niedopuszczenie do takich sytuacji; jeśli jednak już szkoła i jej pedagogzy staną przed takim zadaniem, ważne jest, by wszystko odbywało się zgodnie z obowiązującym prawem i procedurami.

PRZEBIEG

1. Rozpocznij spotkanie od krótkiego głosowania, czyli poproś o podniesienie ręki te osoby, które zetknęły się z problemem skreślenia ucznia z listy uczniów szkoły; dodatkowo możesz zapytać o na forum lub w krótkiej rozmowie w parach. Następnie przedstaw cele spotkania i podziel uczestników na grupy. Każdej z grup rozdaj kazus, treść poleceń i zbiór wybranych aktów prawnych (materiał pomocniczy nr 1). Wyjaśnij spo-

sób wykonania zadania, a także poprosz o przygotowanie plakatu, który będzie ilustrował odpowiedzi na poszczególne pytania. Po zakończeniu pracy w grupach rozwieście plakaty, a ty daj uczestnikom spotkania czas na zapoznanie się z ich treścią. W podsumowaniu aktywności poprosz uczestników o refleksje wokół pytań: *Co było łatwe? Co było trudne? Co warto wprowadzić do uregulowań wewnętrznych?*

2. W tych samych zespołach dokonaj analizy prawa szkolnego dotyczącego skreślenia ucznia z listy uczniów szkoły. Zadaniem grup będzie:

- zbadanie, czy prawo szkolne, procedury szkolne są zgodne z prawem,
- zaproponowanie ewentualnych zmian. Do pracy wykorzystaj również materiał merytoryczny schemat interpretacji prawa szkolnego nt. skreślenia z listy uczniów.

Po zakończeniu pracy zespołów poprosz poszczególne grupy najpierw o odpowiedź na pierwsze pytanie: *Czy procedury szkolne skreślenia z listy uczniów są zgodne z prawem?*, a następnie o propozycje zmian. Kiedy pojawią się propozycje zmian zastanówcie się wspólnie, w jaki sposób wprowadzić je w życie; w takim przypadku dokonajcie analizy prawa szkolnego na ten temat.

3. W podsumowaniu (wersja 1) przeprowadź dyskusję nt. *Skreślać, czy nie? Co robić w trudnych sytuacjach? Interes jednostki, proces wychowawczy w szkole, czy opinia o szkole? Czy można to wszystko pogodzić? Jak uregulować sprawę skreślenia w prawie szkolnym?* W pierwszej części podsumowania uczestnicy mogą przedyskutować poszczególne pytania w parach lub czwórkach, a następnie może odbyć się dyskusja na forum.

Możesz też przeprowadzić inny rodzaj podsumowania (wersja 2). Poprosz uczestników, aby utworzyli dwa kręgi i stanęli w ten sposób, że jeden z nich będzie w środku, a drugi na zewnątrz. Następnie uczestnicy odwracają się do siebie twarzami i kolejno będą ze sobą rozmawiać na tematy poruszone w poszczególnych pytaniach, przesuując się po kole zgodnie z ruchem wskazówek zegara. Po kole będą się przesuwać o jedną osobę tylko ci uczestnicy, którzy są w kole zewnętrznym. Po wyczerpaniu wszystkich pytań, podziękuj uczestnikom za zaangażowanie i poprosz o podsumowanie: *Co było dla mnie ważne w czasie rozmowy z innymi uczestnikami?*

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Jesteście grupą nauczycieli, których zadaniem jest dokonanie analizy prawnej opisanej niżej sytuacji (z wykorzystaniem zamieszczonych aktów prawnych) i wskazanie:

- Czy procedura skreślenia przebiegała zgodnie z obowiązującym prawem?
- Jeżeli nie to jakie były rozbieżności i co należy zrobić na przyszłość, aby ich uniknąć?
- Czy prawa ucznia nie zostały naruszone?
- Jeżeli tak to jakie?
- Czy można skreślić Kamila z listy uczniów?
- Jaka rekomendację przekazalibyście dyrektorowi?

Kamil lat 17-cie był uczniem klasy pierwszej technikum w Zespole Szkół w miejscowości X już drugi rok. Pierwszy rok nauki skończył się dla niego niepowodzeniem, ale postanowił raz jeszcze spróbować swoich sił. Jego sytuacja domowa nie była dobra, a ciągłe problemy z ojcem i bratem spowodowały, że akceptacji poszukiwał u kolegów z osiedla; mama Kamila zmarła gdy ten miał 15 lat. Bardzo szybko wciągnęły go drobne kradzieże, a uzyskane w ten sposób pieniądze zaczął przeznaczать na rozrywki.

Nikt nie złapał go za rękę, jak się chwalił, ale był znany lokalnej policji, która często go spisywała. Szkoła interesowała go coraz mniej, dlatego rzadko w niej bywał, a kiedy już się pojawił zazwyczaj kończyło się to

awanturami z nauczycielami. Po takich lekcjach trafiał na tzw. dywanik do dyrektora i otrzymywał informację, że za kolejną awanturę zostanie wyrzucony ze szkoły. Pewnego razu po zakończeniu lekcji matematyki został poproszony o pozostanie w sali lekcyjnej. Przeczyna, że coś będzie się działo, ponieważ do sali weszli nauczyciel wychowania fizycznego i pedagog szkolny. Przypomniał sobie, że przed przyjściem do szkoły wypił piwo i że to może mieć dla niego nienajlepsze konsekwencje. Dlatego nie patrząc na nic postanowił wybiec z sali. Nauczyciele mu na to nie chcieli pozwolić, dlatego wywiązała się szamotanina. Ale mimo wszystko uciekł z sali. Po drodze do drzwi wyjściowych minął dwóch policjantów, którzy przeszli obok niego.

Dyrektor szkoły postanowił zakończyć sprawę Kamila i w notatce opisał zdarzenia z sali matematyki. Zebrał też zeznania świadków, w tym policjantów, którzy tylko spisali notatkę służbową na okoliczność zdarzenia, ale nie podjęli innych czynności oraz nauczycielki matematyki, która zeznała, że wyczuła od ucznia alkohol. Napisał pismo do ojca Kamila z informacją o wszczęciu procedury skreślenia z listy uczniów i poinformował go o prawie wskazania rzeczników obrony np. wychowawca lub pedagog szkolny. Następnie zgodnie z ustalonym w szkole trybem, zwołał posiedzenie rady pedagogicznej, która podjęła uchwałę o skreśleniu ucznia z powodu zachowania agresywnego w stosunku do uczniów oraz nauczycieli i upoważniła dyrektora szkoły do wydania decyzji o skreśleniu. W kolejnym kroku dyrektor przedstawił uchwałę rady pedagogicznej samorządowi uczniowskiemu wraz z wnioskiem o wyrażenie opinii w sprawie. Uczniowie byli za skreśleniem Kamila i pismo z taką informacją przekazali dyrektorowi. Dodatkowo w piśmie podkreślili agresywne zachowanie Kamila w szkole w stosunku do koleżanek i kolegów.

Przed wysłaniem decyzji do rodziców Kamila dyrektor poprosił zespół nauczycieli o raz jeszcze przyjrzenie się całej sprawie i dokonanie analizy prawnej, aby upewnić się czy wszystko zostało zrobione zgodnie z prawem.

Art. 2. Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej.

Art. 30. Przyrodzona i niezbywalna godność człowieka stanowi źródło wolności i praw człowieka i obywatela. Jest ona nienaruszalna, a jej poszanowanie i ochrona jest obowiązkiem władz publicznych.

Art. 31. 1. Wolność człowieka podlega ochronie prawnej.

2. Każdy jest obowiązany szanować wolności i prawa innych. Nikogo nie wolno zmuszać do czynienia tego, czego prawo mu nie nakazuje.

3. Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Ograniczenia te nie mogą naruszać istoty wolności i praw.

Art. 32.1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny.

Art. 70. 1. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa.

2. Nauka w szkołach publicznych jest bezpłatna. Ustawa może dopuścić świadczenie niektórych usług edukacyjnych przez publiczne szkoły wyższe za odpłatnością.

3. Rodzice mają wolność wyboru dla swoich dzieci szkół innych niż publiczne. Obywatele i instytucje mają prawo zakładania szkół podstawowych, ponadpodstawowych i wyższych oraz zakładów wychowawczych. Warunki zakładania i działalności szkół niepublicznych oraz udziału władz publicznych w ich finansowaniu, a także zasady nadzoru pedagogicznego nad szkołami i zakładami wychowawczymi, określa ustawa.

4. Władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa.

5. Zapewnia się autonomię szkół wyższych na zasadach określonych w ustawie.

Konstytucja RP z 2 kwietnia 1967 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483. z późn. zm.

Art. 39. 2. Dyrektor szkoły lub placówki może, w drodze decyzji, skreślić ucznia z listy uczniów w przypadkach określonych w statucie szkoły lub placówki. Skreślenie następuje na podstawie uchwały rady pedagogicznej, po zasięgnięciu opinii samorządu uczniowskiego.

2a. Przepis ust. 2 nie dotyczy ucznia objętego obowiązkiem szkolnym. W uzasadnionych przypadkach uczeń ten, na wniosek dyrektora szkoły, może zostać przeniesiony przez kuratora oświaty do innej szkoły.

2b. Dyrektor szkoły artystycznej realizującej wyjątkowe kształcenie artystyczne skreśla ucznia z listy uczniów na pisemny wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia. [...]

Art. 41. 1. Do kompetencji stanowiących rady pedagogicznej należy: 1) zatwierdzanie planów pracy szkoły lub pla-

cówki po zaopiniowaniu przez radę szkoły lub placówki; 2) podejmowanie uchwał w sprawie wyników klasyfikacji i promocji uczniów; 3) podejmowanie uchwał w sprawie innowacji i eksperymentów pedagogicznych w szkole lub placówce, po zaopiniowaniu ich projektów przez radę szkoły lub placówki; 4) ustalanie organizacji doskonalenia zawodowego nauczycieli szkoły lub placówki; 5) podejmowanie uchwał w sprawach skreślenia z listy uczniów [...].

Art. 55. 1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak: 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami; 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu; 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań; 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej; 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem; 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu. [...]

Art. 60. 1. Statut szkoły lub placówki publicznej powinien określać w szczególności: 1) nazwę i typ szkoły lub placówki oraz ich cele i zadania; 2) organ prowadzący szkołę lub placówkę; 3) organy szkoły lub placówki oraz ich kompetencje; 4) organizację szkoły lub placówki; 5) zakres zadań nauczycieli oraz innych pracowników szkoły lub placówki; 6) uchylony; 7) prawa i obowiązki uczniów, w tym przypadki, w których uczeń może zostać skreślony z listy uczniów szkoły.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.)

Art. 6. Organy administracji publicznej działają na podstawie przepisów prawa.

Art. 7. W toku postępowania organy administracji publicznej stoją na straży praworządności, z urzędu lub na wniosek stron podejmują wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli.

Art. 8. Organy administracji publicznej prowadzą postępowanie w sposób budzący zaufanie jego uczestników do władzy publicznej.

Art. 9. Organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. Organy czuwają nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu niezajomości prawa, i w tym celu udzielają im niezbędnych wyjaśnień i wskázówek.

Art. 10. § 1. Organy administracji publicznej obowiązane są zapewnić stronom czynny udział w każdym stadium postępowania, a przed wydaniem decyzji umożliwić im wypowiedzenie się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań.

§ 2. Organy administracji publicznej mogą odstąpić od zasady określonej w § 1 tylko w przypadkach, gdy załatwienie sprawy nie cierpi zwłoki ze względu na niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego albo ze względu na grożącą niepowetowaną szkodę materialną.

§ 3. Organ administracji publicznej obowiązany jest utrwalić w aktach sprawy, w drodze adnotacji, przyczyny odstąpienia od zasady określonej w § 1.

Art. 11. Organy administracji publicznej powinny wyjaśniać stronom zasadność przesłanek, którymi kierują się przy załatwieniu sprawy, aby w ten sposób w miarę możliwości doprowadzić do wykonania przez strony decyzji bez potrzeby stosowania środków przymusu. [...]

Art. 12. § 1. Organy administracji publicznej powinny działać w sprawie wnikliwie i szybko, postępując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do jej załatwienia.

§ 2. Sprawy, które nie wymagają zbierania dowodów, informacji lub wyjaśnień, powinny być załatwione niezwłocznie.

Art. 14. § 1. Sprawy należy załatwiać w formie pisemnej lub w formie dokumentu elektronicznego w rozumieniu

przepisów ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 64, poz. 565, z późn. zm.1)), doręczanego środkami komunikacji elektronicznej.

§ 2. Sprawy mogą być załatwiane ustnie, gdy przemawia za tym interes strony, a przepis prawny nie stoi temu na przeszkodzie. Treść oraz istotne motywy takiego załatwienia powinny być utrwalone w aktach w formie protokołu lub podpisanej przez stronę adnotacji.

Art. 30. § 1. Zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych stron ocenia się według przepisów prawa cywilnego, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej.

§ 2. Osoby fizyczne nie posiadające zdolności do czynności prawnych działają przez swych ustawowych przedstawicieli. [...]

Art. 107. § 1. Decyzja powinna zawierać: oznaczenie organu administracji publicznej, datę wydania, oznaczenie strony lub stron, powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie, uzasadnienie faktyczne i prawne, pouczenie, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie, podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do wydania decyzji lub, jeżeli decyzja wydana została w formie dokumentu elektronicznego, powinna być opatrzona bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu lub podpisem osobistym. Decyzja, w stosunku do której może być wniesione powództwo do sądu powszechnego lub skarga do sądu administracyjnego, powinna zawierać ponadto pouczenie o dopuszczalności wniesienia powództwa lub skargi.

§ 2. Przepisy szczególne mogą określać także inne składniki, które powinna zawierać decyzja.

§ 3. Uzasadnienie faktyczne decyzji powinno w szczególności zawierać wskazanie faktów, które organ uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, oraz przyczyn, z powodu których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, zaś uzasadnienie prawne – wyjaśnienie podstawy prawnej decyzji, z przytoczeniem przepisów prawa.

§ 4. Można odstąpić od uzasadnienia decyzji, gdy uwzględni ona w całości żądanie strony; nie dotyczy to jednak decyzji rozstrzygających sporne interesy stron oraz decyzji wydanych na skutek odwołania.

§ 5. Organ może odstąpić od uzasadnienia decyzji również w przypadkach, w których z dotychczasowych przepisów ustawowych wynikała możliwość zaniechania lub ograniczenia uzasadnienia ze względu na interes bezpieczeństwa Państwa lub porządek publiczny.[...]

Art. 109. § 1. Decyzję doręcza się stronom na piśmie lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

§ 2. W przypadkach wymienionych w art. 14 § 2 decyzja może być stronom ogłoszona ustnie.

9) Uczeń lub jego rodzice (jeżeli jest niepełnoletni) mają prawo odwołać się od decyzji w ciągu 14 dni do kuratora oświaty, za pośrednictwem dyrektora, który decyzję wydał.

Art. 111. § 1. Strona może w terminie czternastu dni od dnia doręczenia lub ogłoszenia decyzji zażądać jej uzupełnienia co do rozstrzygnięcia bądź co do prawa odwołania, wniesienia w stosunku do decyzji powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego albo sprostowania zamieszczonego w decyzji pouczenia w tych kwestiach.

§ 1a. Organ administracji publicznej, który wydał decyzję, może ją uzupełnić lub sprostować z urzędu w zakresie, o którym mowa w § 1, w terminie czternastu dni od dnia doręczenia lub ogłoszenia decyzji.

§ 1b. Uzupełnienie lub odmowa uzupełnienia decyzji następuje w formie postanowienia.

§ 2. W przypadku wydania postanowienia, o którym mowa w § 1b, termin dla strony do wniesienia odwołania, powództwa lub skargi biegnie od dnia jego doręczenia lub ogłoszenia.

Art. 112. Błędne pouczenie w decyzji co do prawa odwołania albo wniesienia powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego nie może szkodzić stronie, która zastosowała się do tego pouczenia.

10) Uczeń zostaje skreślony dopiero po uprawomocnieniu się decyzji (jeżeli kurator podtrzyma decyzję dyrektora ostatecznie odwołanie do sądu).

Art. 124. § 1. Postanowienie powinno zawierać: oznaczenie organu administracji publicznej, datę jego wydania, oznaczenie strony lub stron albo innych osób biorących udział w postępowaniu, powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie, pouczenie, czy i w jakim trybie służy na nie zażalenie lub skarga do sądu administracyjnego, oraz podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do jego wydania lub, jeżeli postanowienie wydane zostało w formie dokumentu elektronicznego, powinno być opatrzony bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu lub podpisem osobistym.

§ 2. Postanowienie powinno zawierać uzasadnienie faktyczne i prawne, jeżeli służy na nie zażalenie lub skarga do sądu administracyjnego oraz gdy wydane zostało na skutek zażalenia na postanowienie. [...]

Art. 141. § 1. Na wydane w toku postępowania postanowienia służy stronie zażalenie, gdy kodeks tak stanowi.

§ 2. Zażalenie wnosi się w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia postanowienia stronie, a gdy postanowienie zostało ogłoszone ustnie – od dnia jego ogłoszenia stronie.

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego t.j. Dz. U. z 2000 r. Nr 98 z późn. zm.)

Rada Pedagogiczna w formie uchwały upoważnia dyrektora do skreślenia ucznia z listy, jeżeli uczeń poważnie naruszy zasady i normy zachowania i współżycia społecznego, a w szczególności gdy: 1) notorycznie nie przestrzega obowiązków ucznia, otrzymał kary przewidziane w statucie szkoły, a stosowane środki zaradcze nie przynoszą pożądanych efektów, 2) dopuszcza się czynów łamiących prawo, np. kradzieże, wymuszenia, zastraszanie, 3) pije alkohol i przebywa pod jego wpływem na terenie Szkoły oraz na imprezach i wycieczkach organizowanych przez Szkołę, 4) posiada, rozprowadza lub używa substancje psychoaktywne, 5) stwarza sytuacje zagrażające bezpieczeństwu siebie lub innych osób, 6) zachowuje się agresywnie i stosuje przemoc w stosunku do uczniów lub nauczycieli.

Przykładowy zapis w statucie szkoły

MATERIAŁ: SCHEMAT INTERPRETACJI PRAWA SZKOLNEGO NT. SKREŚLENIA Z LISTY UCZNIÓW¹¹

Skreślenie z listy uczniów szkoły jest najsurowszą z sankcji, których stosowanie zostało przewidziane w przepisach ramowych statutów. Poniżej została przedstawiona procedura interpretacji prawa w oparciu o akty prawne od konstytucji po statut szkoły.

KONSTYTUCJA RP z 2 kwietnia 1997 r. określa do kiedy nauka jest obowiązkowa i to należy mieć na uwadze rozpoczynając procedurę skreślenia z listy uczniów.

Art. 70 1. Każdy ma prawo do nauki. Nauka do 18 roku życia jest obowiązkowa. Sposób wykonywania obowiązku szkolnego określa ustawa. [...]

USTAWA O SYSTEMIE OŚWIATY wskazuje na rolę zapisów statutu szkoły, które powinny wyraźnie regulować, w jakich przypadkach rada pedagogiczna może podjąć uchwałę w przedmiocie skreślenia ucznia z listy uczniów. Ustawodawca nie określił przypadków skreślenia z listy uczniów szkoły i pozostawił w ten sposób swobodę organom stanowiącym statut szkoły. Należy pamiętać, że obowiązek skreślenia z listy uczniów nie wynika z rozporządzenia w sprawie szczególnych warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych. Decyzja o skreśleniu ucznia z listy uczniów jest niedopuszczalne wobec ucznia realizującego obowiązek szkolny; w takim przypadku możliwe jest tylko przeniesienie do innej szkoły.

Art. 39. 2. Dyrektor szkoły lub placówki może, w drodze decyzji, skreślić ucznia z listy uczniów w przypadkach określonych w statucie szkoły lub placówki. Skreślenie następuje na podstawie uchwały rady pedagogicznej, po zasięgnięciu opinii samorządu uczniowskiego. 2a. Przepis ust. 2 nie dotyczy ucznia objętego obowiązkiem szkolnym. W uzasadnionych przypadkach uczeń ten, na wniosek dyrektora szkoły, może zostać przeniesiony przez kuratora oświaty do innej szkoły. 2b. Dyrektor szkoły artystycznej wyłączonej z kształcenia artystyczne skreśla ucznia z listy uczniów na pisemny wniosek rodziców lub pełnoletniego ucznia. [...]

Art. 60. 1. Statut szkoły lub placówki publicznej powinien określać w szczególności: 1) nazwę i typ szkoły lub placówki oraz ich cele i zadania; 2) organ prowadzący szkołę lub placówkę; 3) organy szkoły lub placówki oraz ich kompetencje; 4) organizację szkoły lub placówki; 5) zakres zadań nauczycieli oraz innych pracowników szkoły lub placówki; 6) zasady rekrutacji uczniów; 7) prawa i obowiązki uczniów, w tym przypadki, w których uczeń może zostać skreślony z listy uczniów szkoły.

¹¹ Materiał opracowano na podstawie: Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483. z późn. zm.; ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego t.j. Dz. U. z 2000 r. Nr 98 z późn. zm.) <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19600300168>; ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425>; M. Tutka, *Skreślenie ucznia z listy uczniów*, <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/skrelenie-ucznia-z-listy-uczniow> [dostęp: 30.06.2015]

Orzekanie w sprawie skreślenia z listy uczniów szkoły przez dyrektora, opiera się na stosowaniu procedury określonej w **KODEKSIE POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO**. Właściwy rzeczowo do skreślenia ucznia z listy uczniów w pierwszej instancji jest dyrektor szkoły, a nie rada pedagogiczna, która podejmuje jedynie uchwałę. Uchwała nie jest wiążąca dla dyrektora.

- Szkoła posiada dowody (protokoły zeznań świadków, informacje z policji i sądu – obowiązuje wynikająca z art. 14 kpa zasada pisemności) na dokonanie przez ucznia czynów wymienionych w statucie szkoły, które mogą skutkować skreśleniem z listy uczniów.

Art. 14 § 1. Sprawy należy załatwiać w formie pisemnej lub w formie dokumentu elektronicznego w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne (Dz. U. Nr 64, poz. 565, z późn. zm.), doręczanego środkami komunikacji elektronicznej.

§ 2. Sprawy mogą być załatwiane ustnie, gdy przemawia za tym interes strony, a przepis prawny nie stoi temu na przeszkodzie. Treść oraz istotne motywy takiego załatwienia powinny być utrwalone w aktach w formie protokołu lub podpisanej przez stronę adnotacji.

- Szkoła wnikliwie przeprowadziła czynności wyjaśniające, posiada opinie i wyjaśnienia stron (także ucznia i jego rodziców/opiekunów prawnych).

Art. 6 (kpa) Organy administracji publicznej działają na podstawie przepisów prawa.

Art. 7. W toku postępowania organy administracji publicznej stoją na straży praworządności, z urzędu lub na wniosek stron podejmując wszelkie czynności niezbędne do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego oraz do załatwienia sprawy, mając na względzie interes społeczny i słuszny interes obywateli. [...]

Art. 12. § 1. Organy administracji publicznej powinny działać w sprawie wnikliwie i szybko, postępując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do jej załatwienia.

§ 2. Sprawy, które nie wymagają zbierania dowodów, informacji lub wyjaśnień, powinny być załatwione niezwłocznie. [...]

Art. 77. § 1. Organ administracji publicznej jest obowiązany w sposób wyczerpujący zebrać i rozpatrzyć cały materiał dowodowy. [...]

- Dyrektor informuje ucznia i jego rodziców/opiekunów prawnych o wszczęciu procedury skreślenia (pisemnie). Jednocześnie informuje o prawie do wskazania rzeczników obrony (np. wychowawca lub pedagog szkolny) oraz o prawie wglądu do akt sprawy na każdym etapie postępowania (w przypadku ucznia niepełnoletniego reprezentują go rodzice, prawo to wynika). Uwaga – wyniki w nauce nie mogą być podstawą do skreślenia.

Art. 8. Organy administracji publicznej prowadzą postępowanie w sposób budzący zaufanie jego uczestników do władzy publicznej.

Art. 9. Organy administracji publicznej są obowiązane do należytego i wyczerpującego informowania stron o okolicznościach faktycznych i prawnych, które mogą mieć wpływ na ustalenie ich praw i obowiązków będących przedmiotem postępowania administracyjnego. Organy czuwają nad tym, aby strony i inne osoby uczestniczące w postępowaniu nie poniosły szkody z powodu niezajomości prawa, i w tym celu udzielają im niezbędnych wyjaśnień i wskazówek.

Art. 10. § 1. Organy administracji publicznej obowiązane są zapewnić stronom czynny udział w każdym stadium postępowania, a przed wydaniem decyzji umożliwić im wypowiedzenie się co do zebranych dowodów i materiałów oraz zgłoszonych żądań.

§ 2. Organy administracji publicznej mogą odstąpić od zasady określonej w § 1 tylko w przypadkach, gdy załatwienie sprawy nie cierpi zwłoki ze względu na niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego albo ze względu na grożącą niepowetowaną szkodę materialną.

§ 3. Organ administracji publicznej obowiązany jest utrwalić w aktach sprawy, w drodze adnotacji, przyczyny odstąpienia od zasady określonej w § 1.

Art. 11. Organy administracji publicznej powinny wyjaśniać stronom zasadność przesłanek, którymi kierują się przy załatwieniu sprawy, aby w ten sposób w miarę możliwości doprowadzić do wykonania przez strony decyzji bez potrzeby stosowania środków przymusu. [...]

Art. 30. § 1. Zdolność prawną i zdolność do czynności prawnych stron ocenia się według przepisów prawa cywilnego, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej.

§ 2. Osoby fizyczne nie posiadające zdolności do czynności prawnych działają przez swych ustawowych przedstawicieli. [...]

USTAWA O SYSTEMIE OŚWIATY określa rolę rady pedagogicznej w sprawie skreślenia ucznia z listy uczniów szkoły.

- Dyrektor, zgodnie z ustalonym w szkole trybem, zwołuje posiedzenie rady pedagogicznej.
- Rada pedagogiczna przed podjęciem uchwały rozważa: Czy wykorzystano wszystkie możliwości wychowawczego oddziaływania szkoły na ucznia? Czy uczeń był wcześniej karany karami statutowymi? Czy uczeń otrzymał ze strony szkoły pomoc psychologiczno-pedagogiczną?
- Rada pedagogiczna podejmuje uchwałę o skreśleniu ucznia, która upoważnia dyrektora szkoły do wydania decyzji o skreśleniu. Dyrektor jest zobowiązany na mocy art. 41 ust. 1 ustawy o systemie oświaty realizować uchwały rady pedagogicznej, jeżeli są zgodne z prawem.

Art. 41. 1. Do kompetencji stanowiących rady pedagogicznej należy: 1) zatwierdzanie planów pracy szkoły lub placówki po zaopiniowaniu przez radę szkoły lub placówki; 2) podejmowanie uchwał w sprawie wyników klasyfikacji i promocji uczniów; 3) podejmowanie uchwał w sprawie innowacji i eksperymentów pedagogicznych w szkole lub placówce, po zaopiniowaniu ich projektów przez radę szkoły lub placówki; 4) ustalanie organizacji doskonalenia zawodowego nauczycieli szkoły lub placówki; 5) podejmowanie uchwał w sprawach skreślenia z listy uczniów [...].

Rada Pedagogiczna w formie uchwały upoważnia dyrektora do skreślenia ucznia z listy, jeżeli uczeń poważnie naruszy zasady i normy zachowania i współżycia społecznego, a w szczególności gdy: 1) notorycznie nie przestrzega obowiązków ucznia, otrzymał kary przewidziane w statucie szkoły, a stosowane środki zaradcze nie przyniosły pożądanego efektów; 2) dopuszcza się czynów łamiących prawo, np. kradzieże, wymuszenia, zastraszanie; 3) pije alkohol i przebywa pod jego wpływem na terenie Szkoły oraz na imprezach i wycieczkach organizowanych przez Szkołę; 4) posiada, rozprowadza lub używa substancje psychoaktywne; 5) stwarza sytuacje zagrażające bezpieczeństwu siebie lub innych osób; 6) zachowuje się agresywnie i stosuje przemoc w stosunku do uczniów lub nauczycieli.

Oprócz uchwały rady pedagogicznej **USTAWA O SYSTEMIE OŚWIATY** nakłada na dyrektora wymaganie związane z zasięgnięciem opinii samorządu uczniowskiego.

- Dyrektor przedstawia uchwałę samorządowi uczniowskiemu wraz z wnioskiem o wyrażenie opinii w sprawie. Opinia ta nie jest wiążąca dla dyrektora, lecz bez niej decyzja jest nieważna. Opinia jest wyrażona w formie postanowienia, na które przysługuje zażalenie. Opinia wydana przez samorząd powinna dotyczyć skreślenia, a nie opinii o uczniu. Dlatego przedmiotem opinii winno być rozpatrzenie konkretnego zachowania się ucznia związanego ze skreśleniem go z listy uczniów szkoły, a nie ogólnie jego zachowania w szkole, czy też jego ocen.

Art. 124. § 1. Postanowienie powinno zawierać: oznaczenie organu administracji publicznej, datę jego wydania, oznaczenie strony lub stron albo innych osób biorących udział w postępowaniu, powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie, pouczenie, czy i w jakim trybie służy na nie zażalenie lub skarga do sądu administracyjnego, oraz podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do jego wydania lub, jeżeli postanowienie wydane zostało w formie dokumentu elektronicznego, powinno być opatrzone bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu lub podpisem osobistym.

§ 2. Postanowienie powinno zawierać uzasadnienie faktyczne i prawne, jeżeli służy na nie zażalenie lub skarga do sądu administracyjnego oraz gdy wydane zostało na skutek zażalenia na postanowienie. [...]

Art. 141. § 1. Na wydane w toku postępowania postanowienia służy stronie zażalenie, gdy kodeks tak stanowi.

§ 2. Zażalenie wnosi się w terminie siedmiu dni od dnia doręczenia postanowienia stronie, a gdy postanowienie zostało ogłoszone ustnie – od dnia jego ogłoszenia stronie

Decyzją dyrektora uczeń zostaje skreślony i uczeń, jak i jego rodzice mają **prawo odwołania** się od decyzji. Elementy formalne i merytoryczne decyzji, a także sposób odwołania określa **KODEKS POSTĘPOWANIA ADMINISTRACYJNEGO**.

- Dyrektor podejmuje decyzję, która musi zawierać wszystkie elementy wskazane w kpa (oznaczenia organu, podstawa prawna, uzasadnienie faktyczne, pouczenie o możliwości odwołania się, pieczęć szkoły). Decyzja jest dostarczana za potwierdzeniem odbioru pełnoletniemu uczniowi lub w przypadku niepełnoletniości ucznia jego rodzicom. Uwaga! Jeżeli oboje rodzice żyją i żadne z nich nie jest pozbawione praw rodzicielskich decyzję kieruje się do obojga rodziców.

Art. 107. § 1. Decyzja powinna zawierać: oznaczenie organu administracji publicznej, datę wydania, oznaczenie strony lub stron, powołanie podstawy prawnej, rozstrzygnięcie, uzasadnienie faktyczne i prawne, pouczenie, czy i w jakim trybie służy od niej odwołanie, podpis z podaniem imienia i nazwiska oraz stanowiska służbowego osoby upoważnionej do wydania decyzji lub, jeżeli decyzja wydana została w formie dokumentu elektronicznego, powinna być opatrzona bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu lub podpisem osobistym. Decyzja, w stosunku do której może być wniesione powództwo do sądu powszechnego lub skarga do sądu administracyjnego, powinna zawierać ponadto pouczenie o dopuszczalności wniesienia powództwa lub skargi.

§ 2. Przepisy szczególne mogą określać także inne składniki, które powinna zawierać decyzja.

§ 3. Uzasadnienie faktyczne decyzji powinno w szczególności zawierać wskazanie faktów, które organ uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, oraz przyczyn, z powodu których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, zaś uzasadnienie prawne – wyjaśnienie podstawy prawnej decyzji, z przytoczeniem przepisów prawa.

§ 4. Można odstąpić od uzasadnienia decyzji, gdy uwzględni ona w całości żądanie strony; nie dotyczy to jednak decyzji rozstrzygających sporne interesy stron oraz decyzji wydanych na skutek odwołania.

§ 5. Organ może odstąpić od uzasadnienia decyzji również w przypadkach, w których z dotychczasowych przepisów ustawowych wynikała możliwość zaniechania lub ograniczenia uzasadnienia ze względu na interes bezpieczeństwa Państwa lub porządek publiczny.

Art. 109. § 1. Decyzję doręcza się stronom na piśmie lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej.

§ 2. W przypadkach wymienionych w art. 14 § 2 decyzja może być stronom ogłoszona ustnie.

- Uczeń lub jego rodzice (jeżeli jest niepełnoletni) mają prawo odwołać się od decyzji w ciągu 14 dni do kuratora oświaty, za pośrednictwem dyrektora, który decyzję wydał.

Art. 111. § 1. Strona może w terminie czternastu dni od dnia doręczenia lub ogłoszenia decyzji zażądać jej uzupełnienia co do rozstrzygnięcia bądź co do prawa odwołania, wniesienia w stosunku do decyzji powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego albo sprostowania zamieszczonego w decyzji pouczenia w tych kwestiach.

§ 1a. Organ administracji publicznej, który wydał decyzję, może ją uzupełnić lub sprostować z urzędu w zakresie, o którym mowa w § 1, w terminie czternastu dni od dnia doręczenia lub ogłoszenia decyzji.

§ 1b. Uzupełnienie lub odmowa uzupełnienia decyzji następuje w formie postanowienia.

§ 2. W przypadku wydania postanowienia, o którym mowa w § 1b, termin dla strony do wniesienia odwołania, powództwa lub skargi biegnie od dnia jego doręczenia lub ogłoszenia.

Art. 112. Błędne pouczenie w decyzji co do prawa odwołania albo wniesienia powództwa do sądu powszechnego lub skargi do sądu administracyjnego nie może szkodzić stronie, która zastosowała się do tego pouczenia.

- Uczeń zostaje skreślony dopiero po uprawomocnieniu się decyzji (jeżeli kurator podtrzyma decyzję dyrektora, uczeń lub jego rodzice/opiekunowie mogą odwołać do sądu).

MATERIAŁ: DOBRA ANALIZA PRAWA POCZĄTKIEM ZMIANY¹²

Jeśli szukamy informacji, czy obserwowane przez nas zjawiska lub działania są zgodne z prawem musimy:

- zgromadzić i opracować dane dotyczące rodzaju i zasięgu ewentualnych naruszeń prawa w wybranym obszarze;
- porównać je ze standardami określonymi przez prawo (zgodnie z hierarchią);
- ustalić przyczyny naruszeń prawa i wskazać, co należy zmienić, aby poprawić sytuację.

Ważnym etapem tego procesu jest dobra analiza prawa. Warto pamiętać, że:

- należy analizować akty prawne niższego rzędu (instrukcje, regulaminy, decyzje, okólniki itp.), gdyż to właśnie one są najczęściej sprzeczne ze standardami ochrony praw człowieka;
- ważna jest znajomość nie tylko aktualnych uregulowań prawnych, ale także orzecznictwa i komentarzy;
- zwracamy uwagę na przepisy końcowe i przejściowe, gdyż określają moment wejścia w życie danego aktu prawnego, a w przypadku ustaw ratyfikujących umowy międzynarodowe – deklaracje i zastrzeżenia do niektórych artykułów;
- przy analizie aktu prawnego wydanego na podstawie delegacji ustawowej (rozporządzenia) trzeba sprawdzić jej zakres, by przekonać się, czy akt ten nie wykroczył poza to, na co zezwoliła ustawa.

Oto przykład analizy prawa opracowany na podstawie monitoringu zajęć religii w przedszkolach, prowadzonego przez uczestników i uczestniczki kursu internetowo–stacjonarnego „Na straży” edycja 2011.

Pierwszym etapem analizy prawa było postawienie pytań badawczych.

Czy istnieją spisane procedury dotyczące organizacji zajęć religii w wewnętrznych dokumentach przedszkola? Czy dokumenty te są zgodne z aktami prawnymi wyższego rzędu? W jaki sposób w praktyce podejmuje się decyzje o organizacji zajęć religii oraz o udziale poszczególnych dzieci? Czy rodzice posiadają informacje o możliwości organizacji zajęć religii różnych wyznań? Czy rodzice wiedzą o sposobie opieki nad dzieckiem nieuczęszczającym na zajęcia religii?

Analizę prawa zaczynamy od Konstytucji RP

Najważniejszym gwarantem wolności sumienia i wyznania jest Konstytucja RP. Art. 48 ust. 1 stanowi, że Rodzice mają prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami. Zasada ta rozwinięta jest w art. 53 ust. 3 i 4, który bezpośrednio odnosi się do wolności wychowania w aspekcie religijnym oraz wprowadza podstawę systemową do nauczania religii w szkołach i przedszkolach. Przy czym, nauczanie religii w szkole nie może być naruszeniem wolności sumienia i religii innych osób.

Sprawdzamy, jak zagadnienie to jest regulowane przez ustawy i rozporządzenia.

Ustawa z dnia 17 maja 1989 o gwarancjach wolności sumienia i wyznania w art. 20 upoważnia kościoły i inne związki wyznaniowe do nauki religii dzieci i młodzież zgodnie z wyborem dokonany przez ich rodziców i opiekunów prawnych. Warto zauważyć, że na mocy art. 20 ust. 2 ustawy, nauczanie religii odbywa się w oparciu o program ustalony przez władze kościoła lub innego związku wyznaniowego i jest ich wewnętrzną sprawą. Ustawa –

¹² Tekst opracowany na podstawie materiału pochodzącego z kursu internetowo–stacjonarnego na temat kontroli społecznej, monitoringu, pracy z raportem i rzecznictwa na rzecz interesu publicznego opracowanego i prowadzonego przez Helsińską Fundację Praw Człowieka i Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich (obecnie Sieć Obywatelska – Watchdog Polska).

zezwała na nauczania religii uczniów szkół publicznych i wychowanków publicznych, z tym że art. 20 ust 3 odsyła w tym zakresie do przepisów odrębnej ustawy.

Często jest tak, że nie jedna, a więcej ustaw reguluje dany obszar, stąd potrzeba pełnej analizy, dzięki której zespół monitoringowy zidentyfikował, że ustawą, która reguluje nauczanie religii w szkołach i przedszkolach publicznych jest ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty. Powtarza ona w zasadzie podstawy wyrażone w Konstytucji i ustawie o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, ale co ważne, w art. 12 ust. 2 uprawnia Ministra Edukacji Narodowej do określenia w drodze rozporządzenia warunków i sposobu wykonywania przez szkoły zadań, w zakresie organizowania nauki religii w szkołach i przedszkolach

Wydawanie rozporządzeń jest uzależnione od upoważnienia określonego w ustawie. Jak widać na powyższym przykładzie art. 12 ust 2 ustawy o systemie oświaty warunki i sposób wykonywania przez szkoły zadań związanych z nauką religii reguluje rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 kwietnia 1992 r. w sprawie warunków i sposobu organizowania nauki religii w publicznych przedszkolach i szkołach. Zgodnie z rozporządzeniem zajęcia z religii w przedszkolach publicznych są organizowane na życzenie rodziców. Życzenie powinno być wyrażone w formie oświadczenia, nie musi być ponawiane w kolejnym roku, może zostać zmienione. Przedszkole ma obowiązek zorganizować zajęcia z religii dla grupy co najmniej 7 uczniów/uczennic w danej grupie. Jeśli liczba dzieci jest mniejsza niż 7 należy zorganizować zajęcia między grupowe lub poza przedszkolem. Wymiar zajęć to 2 w tygodniu. Nadzór merytoryczny nad osobą prowadzącą zajęcia z religii prowadzi dyrektor/ka przedszkola.

Po analizie odpowiednich aktów prawnych trzeba wrócić do pytań badawczych.

Wśród nich pojawiło się między innymi pytanie: *Czy dokumenty wewnętrzne w przedszkolach dotyczące nauczania religii są zgodne z aktami prawnymi wyższego rzędu?* Dzięki analizie prawa, wiemy już, jakie akty prawne regulują to zagadnienie i jakie postanowienia zawierają. Po uzyskaniu informacji w toku monitoringu (dokumenty, rozmowy z rodzicami i dyrektorami) możemy ocenić, czy przedszkole przestrzega przepisów prawa, i nie postępuje według własnego „widzimisień”.

WSPÓŁTWORZĘ PRAWO

Bardzo ważną zasadą demokracji jest włączanie obywateli w proces stanowienia prawa. W tym celu szczególną wagę przywiązywać powinno się do konsultacji publicznych projektów aktów normatywnych czy założeń projektów ustaw oraz tworzenia warunków, by mogły mieć one rzeczywiście powszechny charakter (np. poprzez ułatwianie dostępu różnym grupom interesu, dobry przepływ informacji, promowanie konsultacji jako demokratycznego narzędzia do bezpośredniego działania i angażowania obywateli itp.)

Podobna zasada może być realizowana na szczeblu lokalnym, a w przypadku młodzieży – na szczeblu szkolnym. W rozdziale „Współtworzę prawo” zamieściliśmy kilka praktycznych ćwiczeń, metod i technik przygotowujących uczniów do włączania się we współtworzenie prawa wewnątrzszkolnego oraz rozwiązań prawnych dotyczących realnych problemów uczniów. Tego dotyczy też przykład zamieszczony w rozdziale przedostatnim z dobrymi praktykami.

Autorami materiałów są: Agnieszka Jakobik, Urszula Małek, Sylwia Żmijewska-Kwirąg, Janusz Żmijewski.

ĆWICZENIE: NASZ KLASOWY KONTRAKT

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- potrafią wskazać swoje prawa i obowiązki;
- uczą się współdziałać z innymi członkami grupy;
- podporządkowują się ustalonym normom i zasadom;
- wypracowują jak najlepszy model zasad współpracy w grupie.

TECHNIKI I METODY

elementy wykładu, dyskusja, burza mózgów lub kula śniegowa, praca w grupach

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- pisaki, samoprzylepne karteczki, arkusze szarego papieru

CZAS

PRZEBIEG

1. Przedstaw krótko uczniom znaczenie norm społecznych w codziennym życiu. Następnie wyjaśnij, po co tworzy się normy zachowań i dlaczego należy ich przestrzegać. Możesz też zrezygnować z własnego wykładu na rzecz krótkiej rozmowy z uczniami. Wtedy zacząć warto od pytania: *Co by było, gdyby nie było norm społecznych?* Możesz też zaproponować im udział w eksperymencie – pozwól uczniom przez 1 minutę robić wszystko to, na co mają w danym momencie ochotę. Po minucie poproś uczniów o ich obserwacji: *Co im przeszkadzało w tej sytuacji? Co było trudne? Dlaczego?* To może być dobry punkt wyjścia do rozmowy na temat tego, po co nam są potrzebne normy.
2. Podziel uczniów na pary i poproś, aby przez chwilę każda dwójka zastanowiła się nad tym, co ułatwia pracę w grupie, jak powinniśmy się zachowywać w klasie, aby uniknąć konfliktów, jacy powinniśmy być dla siebie nawzajem, w stosunku do nauczycieli itp. Zadaniem grup jest zapisanie swoich pomysłów na kartkach, które następnie przyklejają do tablicy. Możesz też to ćwiczenie przeprowadzić metodą kuli śniegowej, prosząc, by uczniowie na początku wypracowywali zapisy w parach, potem w czteroosobowych i następnie ośmioosobowych grupach. Każdy etap łączenia i uwspólniania zapisów powinien być ograniczony np. liczbą punktów, które powinny pozostać na arkuszach papieru po każdym spotkaniu się coraz większych grup i wymianie własnych propozycji. Zwróć uwagę na to, jak ważny jest proces uzasadniania swoich propozycji, wysłuchiwanie stanowisk innych i negocjacji wspólnych zapisów.
3. Gdy wszystkie uczniowskie propozycje będą wisiały już w widocznym miejscu wspólnie – spośród wszystkich norm – wybierzcie najważniejsze (np. metodą głosowania lub negocjacji) zasady i przyklejcie je na jednym dużym arkuszu papieru. Jeśli konieczna jest modyfikacja jakiegoś zapisu zróbcie to, ale wspólnie, tak by każdy uczeń czuł się współautorem

modyfikowanej zasady. Na koniec przyjrzyjcie się tym zapisom, i zastanówcie się, czy zapisy te uwzględniają uczniowskie prawa i obowiązki. Jeśli nie, przypomnijcie je i dopiszcie te, które zdaniem uczniów powinny pojawić się na klasowym kontrakcie.

Skończony plakat zatytułujcie NASZ KLASOWY KONTRAKT i zawieście go w widocznym miejscu. Będziecie mogli do niego sięgać codziennie – na lekcji i na przerwach. Aby wasz klasowy kontrakt nabrał mocy wszyscy uczniowie powinni się z nim zapoznać i podpisać pod nim, na znak akceptacji ustalonych zasad.

Uwaga! W trakcie roku szkolnego może się okazać, że wasze kontraktowe zasady potrzebują modyfikacji. Mogą też pojawić się nowe zasady – ważne jest by wszelkie zmiany w kontrakcie klasowym były akceptowane przez grupę. Ważne jest też, by zapisy uczniów były zgodne ze statutem szkoły.

4. Na koniec, zapytaj uczniów, czy brali kiedykolwiek udział w stanowieniu prawa? Powiedz im, że to, co wspólnie wypracowali, było właśnie tworzeniem wewnętrznego (klasowego) prawa. Zapytaj ich: *Jakie to było doświadczenie? Co jest szczególnie ważne przy tworzeniu prawa?*

ĆWICZENIE: JESTEŚMY W SAMORZĄDZIE UCZNIOWSKIM

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- rozumieją rolę samorządu uczniowskiego w życiu szkoły;
- aktywnie uczestniczą w życiu szkoły;
- charakteryzują życie szkolnej społeczności;
- podają przykłady działalności samorządu uczniowskiego.

TECHNIKI I METODY

praca w grupach, burza mózgów

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- arkusze papieru, flamastry, tablica

CZAS

PRZEBIEG

1. Zapytaj uczniów, kto rządzi w ich szkole. Pozwól na swobodne wypowiedzi – nie zapisuj ich i nie komentuj. Możesz też zaproponować, by na ten temat uczniowie porozmawiali w parach – mogą nie czuć się wystarczająco bezpieczni, by np. powiedzieć, że u nich rządzi tylko dyrektor, a uczniowie nie mają prawa głosu.
2. Zapisz następnie na środku tablicy słowo: SAMORZĄDZENIE. Poproś uczniów, by zastanowili się, z czym kojarzy im się to słowo. Swoje pomysły uczniowie wpisują wokół hasła. Nie komentuj zapisów uczniów, poproś tylko, by były to hasłowe skojarzenia (do 2 wyrazów).
3. Następnie zapytaj uczniów, czy w ich szkole istnieje i działa samorząd uczniowski. Jeżeli tak, to poproś, aby wskazali, jakimi sprawami się zajmuje. Zwróć uwagę uczniom, że zgodnie z prawem (artykuł 55 ustawy o systemie oświaty) samorządem uczniowskim są wszyscy uczniowie w szkole i w związku z tym zapisem wszyscy uczniowie mają prawo do wpływania na to, co się dzieje w ich szkolnym otoczeniu. Wspólnie sprawdźcie, czy zakres działań waszego szkolnego samorządu można uznać jako samorządzenie.

4. Podziel uczniów na trzy grupy. Zadaj uczniom jeszcze raz pytanie: *Kto rządzi w ich szkole?* Poproś uczniów, by też odwołali się do swoich rozmów w parach z początku lekcji, ale też, by spróbowali zastanowić się, jakie działania/decyzje podejmują w szkole: DYREKTOR, NAUCZYCIELE, UCZNIOWIE. Każda z grup na dużym arkuszu papieru wypisuje zadania/decyzje innych aktorów życia szkolnego. Po chwili poproś o krótką prezentację wyników dyskusji.
5. Następnie zapytaj uczniów, w jaki sposób chcieliby, aby organy samorządu uczniowskiego reprezentowały ich interesy, co według nich należy zrobić, żeby samorząd uczniowski rzeczywiście współrządził i wpływał na decyzje dotyczące ich spraw. Zapisuj pomysły uczniów na dużym arkuszu papieru. Możecie je potem przekazać przedstawicielom samorządu uczniowskiego oraz dyrekcji. Mogą być one wykorzystane przy tworzeniu lub ulepszaniu istniejącego w szkole regulaminu samorządu uczniowskiego.
6. Na koniec dodaj, że warto aby wszyscy uczniowie czynnie uczestniczyli w życiu szkoły, ponieważ umożliwi to sprawne realizowanie różnych działań oraz funkcjonowanie samorządu.

ĆWICZENIE: TWORZYMY REGULAMIN OCENIANIA ZACHOWANIA

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- znają zasady oceniania zachowania;
- potrafią sformułować jasne zasady oceny zachowania własnego i kolegów;
- rozumieją, że mogą wpływać na kształt dokumentów szkolnych;
- angażują się w tworzenie szkolnych regulaminów.

TECHNIKI I METODY

burza mózgów, praca w grupach, elementy wykładu

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- arkusze papieru, flamastry

CZAS

PRZEBIEG

1. Zapytaj uczniów, czy wiedzą, co jest brane pod uwagę przy ocenie ich zachowania w szkole? Poproś o swobodne wypowiedzi. Podsumowując wypowiedzi uczniów zwróć ich uwagę na to, że ocena z zachowania powinna wyrażać opinię szkoły o wypełnianiu przez uczniów obowiązków szkolnych, ich kulturze osobistej, udziale w życiu klasy, szkoły i środowiska, postawach wobec kolegów i innych osób, poszanowaniu i rozwoju własnej osoby, wykorzystywaniu posiadanych możliwości i uzdolnień oraz szans stwarzanych przez szkołę. Podkreśl, że na kształt tej opinii powinni mieć wpływ także sami uczniowie (samoocena i ocena koleżeńska).
Przypomnij, że zachowanie ucznia ocenia się w trzech kategoriach stosując skalę: wzorowe, bardzo dobre, dobre, poprawne, nieodpowiednie i naganne.
2. Podziel uczniów na trzy grupy i poproś, aby zastanowili się nad pozytywnymi czynnikami (zachowaniem, postawami uczniów, inicjatywami czy działaniami) podnoszącymi ocenę z zachowania z poszczególnych kategorii (każda grupa zajmuje się inną kategorią).

- I kategoria: sumienność, obowiązkowość, poczucie odpowiedzialności (grupa I)
- II kategoria: kultura osobista i przestrzeganie zasad bezpieczeństwa (grupa II)
- III kategoria: aktywność ucznia na forum klasy, szkoły i w środowisku lokalnym (grupa III).

Wśród propozycji uczniowskich mogą się znaleźć np.: I kategoria – odrabianie prac domowych, przygotowanie do zajęć (zeszyty, książki itp.), usprawiedliwienia, systematyczność i punktualność uczęszczania na zajęcia szkolne; II kategoria – właściwy stosunek do nauczycieli, pracowników szkoły, rówieśników, poszanowanie godności własnej i innych, dbałość o kulturę słowa, właściwe zachowanie na zajęciach, na przerwie, dbałość o estetykę swojego wyglądu oraz otoczenia (właściwy strój dobrany do okazji – np. rozpoczęcie i zakończenie roku szkolnego, egzaminy, itp.), uczciwość (samodzielność w czasie testów, sprawdzianów), mówienie prawdy, troska o mienie szkolne, nieuleganie nałogom; III kategoria – pomoc kolegom w nauce, wywiązywanie się z zadań, udział w pracach na rzecz klasy, szkoły, środowiska, udział w zawodach sportowych, konkursach przedmiotowych itp.

Efekty swojej pracy uczniowie zapisują graficznie na dużych arkuszach papieru. Możesz zachęcić ich, by nie poprzestawali tylko na zapisach słownych, ale także spróbowali dobrać np. jakieś symbole graficzne do zilustrowania sformułowanych propozycji.

3. Nauczyciel prosi liderów grup o odczytanie pozytywnych czynników podnoszących ocenę z zachowania. Poproś uczniów, by wyobrazili sobie teraz, że zapisy te trafiają do szkolnego regulaminu oceniania zachowania. Sprawdźcie wspólnie, czy mogą one w takiej postaci zostać skierowane do osób, które zajmują się współtworzeniem tego regulaminu. W razie konieczności doprecyzujcie zapisy.
4. Po zakończeniu ćwiczenia nauczyciel/wychowawca lub gospodarz klasy może przedstawić propozycje uczniów do konsultacji dyrekcji i radzie pedagogicznej.

MATERIAŁ: TECHNIKI PARTYCYPACYJNE PRZYDATNE PRZY WSPÓŁTWORZENIU PRAWA¹³

Oto kilka technik partycypacyjnych, które mogą być pomocne we włączaniu obywateli (tych młodszych – uczniów, i tych starszych – dorosłych mieszkańców) w proces stanowienia prawa, które ich dotyczy.

KAWIARNIA OBYWATELSKA

Kiedy?	rozpoczęcie debaty na ważny dla uczestników temat, poznanie innych osób i grup oraz budowania z nimi relacji
Ile wymaga czasu?	od 1 do 2 godzin
Czy wymaga jakiegoś sprzętu?	wymaga odpowiedniego miejsca do przeprowadzenia dyskusji (kawiarnia lub inne miejsce publiczne sprzyjające rozmowie)
Kto jest potrzebny?	osoba, która poprowadzi dyskusję
Kto może wziąć udział?	każda osoba zainteresowana tematem

To nieformalne spotkanie, podczas którego ok. 8–10 uczestników dyskutuje między sobą na ważny dla nich temat. Aby przeprowadzić tę metodę należy przygotować odpowiednie miejsce (spory stół w kawiarni, bibliotece lub innym dostępnym miejscu), plakietki z imionami uczestników, żeby mogli się do siebie zwracać po imieniu oraz ewentualnie napoje i przekąski.

Na początku spotkania prowadzący wita uczestników i przedstawia im zasady dyskusji, ustala temat spotkania i godzinę zakończenia. W pierwszej rundzie każda osoba po kolei się przedstawia krótko siebie oraz to, co myśli o temacie spotkania. Na tym etapie nie ma możliwości na odpowiedzi i komentarze pozostałych uczestników. W następnej rundzie, gdy wszyscy się już poznali, każdy może odnieść się do tego, co zostało powiedziane wcześniej. Po zakończeniu tej rundy, rozpoczyna się właściwa dyskusja, w której osoby mogą mówić bez ustalonego porządku. Na zakończenie prowadzący prosi jeszcze raz wszystkich uczestników, aby po kolei powiedzieli, co wyniosą z tej dyskusji i co było dla nich najciekawsze.

¹³ Wszystkie opisy technik powstały w ramach projektu „Wzmacnianie mechanizmu partycypacji w m.st. Warszawy” współfinansowanego przez Norwegię w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego oraz ze środków budżetu Państwa, realizowanego przez Centrum Komunikacji Społecznej Urzędu m.st. Warszawy. Materiał pochodzi ze strony <http://partycypacjaobywatelska.pl> [dostęp 17.11.2014]

OTWARTA PRZESTRZEŃ

Kiedy?	do dyskusji nad szerokim i ogólnym tematem
Ile wymaga czasu?	czas trwania zależy od uczestników – od jednego do kilku dni
Czy wymaga jakiegoś sprzętu?	wymaga odpowiedniego lokalu
Kto/co jest potrzebne?	–
Kto może wziąć udział?	każdy – od kilkunastu osób do kilku tysięcy poinformowanych i w jakikolwiek sposób zainteresowanych tematem

To nieformalne spotkanie, podczas którego ok. 8–10 uczestników dyskutuje między sobą na ważny dla nich temat. Aby przeprowadzić tę metodę należy przygotować odpowiednie miejsce (spory stół w kawiarni, biblioteczki lub innym dostępnym miejscu), plakietki z imionami uczestników, żeby mogli się do siebie zwracać po imieniu oraz ewentualnie napoje i przekąski. Na początku spotkania prowadzący wita uczestników i przedstawia im zasady dyskusji, ustala temat spotkania i godzinę zakończenia. W pierwszej rundzie każda osoba po kolei się przedstawia krótko siebie oraz to, co myśli o temacie spotkania. Na tym etapie nie ma możliwości na odpowiedzi i komentarze pozostałych uczestników. W następnej rundzie, gdy wszyscy się już poznali, każdy może odnieść się do tego, co zostało powiedziane wcześniej. Po zakończeniu tej rundy, rozpoczyna się właściwa dyskusja, w której osoby mogą mówić bez ustalonego porządku. Na zakończenie prowadzący prosi jeszcze raz wszystkich uczestników, aby po kolei powiedzieli, co wyniosą z tej dyskusji i co było dla nich najciekawsze.

SPACER BADAWCZY

Kiedy?	do badania opinii i potrzeb określonej grupy dotyczących danej przestrzeni, recenzji zastosowanych rozwiązań w przestrzeni i zbieranie pomysłów na ulepszenia i nowe rozwiązania
Ile wymaga czasu?	kilka godzin
Czy wymaga jakiegoś sprzętu?	wymaga przemyślanego wyznaczenia trasy i kwestii / elementów przestrzeni podlegających badaniu dobrego przygotowania scenariusza
Kto/co jest potrzebne?	osoby prowadzące spacer (mogą to być lokalni animatorzy lub wolontariusze)
Kto może wziąć udział?	każdy, kto jest użytkownikiem danej przestrzeni (najlepiej 3 osoby na jednym spacerze); w zależności od przedmiotu procesu spaceru można przeprowadzać z określonymi grupami, np. młodzieżą, osobami starszymi, niepełnosprawnymi, rodzicami z małymi dziećmi itp.

Spacer badawczy to terenowa metoda pytania mieszkańców o ich opinie w jakiejś kwestii – stosuje się ją przede wszystkim do badania przestrzeni. Warto z niej skorzystać, chcąc dokonać oceny przestrzeni oczami jej użytkowników (np. pod kątem dostosowania do potrzeb osób starszych lub niepełnosprawnych, ogólnej oceny konkretnych rozwiązań architektonicznych czy infrastrukturalnych) lub w celu zebrania pomysłów na nowe rozwiązania w sposobie zagospodarowania przestrzeni (np. nowe lokalizacje ławek, przystanków). Spacer można przeprowadzić nie tylko w otwartej przestrzeni, ale też wewnątrz jakiegoś budynku. Grupy uczestniczące w spacerze powinny być niewielkie – najlepiej liczące max. 3 uczestników i osobę lub osoby prowadzące. W większych grupach trudno równolegle spacerować i rozmawiać o otaczającej przestrzeni. Spacerom powinno towarzyszyć sporządzanie dokumentacji fotograficznej lub filmowej.

WORLD CAFE

Kiedy?	do generowania pomysłów, współlnienia wiedzy i wymiany informacji, pobudzania kreatywnego myślenia
Ile wymaga czasu?	2-3 godziny
Czy wymaga jakiegoś sprzętu?	wymaga miejsca (kilka stolików, napoje, kawiarniana atmosfera), papierowych obrusów lub dużych kartek, na których uczestnicy mogą pisać
Kto/co jest potrzebne?	nie ma potrzeby angażowania profesjonalnego moderatora
Kto może wziąć udział?	od 12 do 1200 osób, należy jednak pamiętać, że wraz ze wzrostem liczby uczestników rosną koszty i trudność organizacji

World Cafe jest metodą służącą do prowadzenia dialogu, dzielenia się wiedzą i kreatywnymi pomysłami, a nie do wypracowania konkretnych rozwiązań czy poznania opinii jakiejś grupy na dany temat. Powinna odbywać się w kawiarni lub w innym miejscu, gdzie stworzona zostanie „kawiarniana atmosfera” (dostęp do napojów, krzesła ustawione dookoła stolików, luźna atmosfera dyskusji). Uczestnicy podzieleni są na kilkusobowe grupki, które przy stolikach dyskutują na zadany temat. Po pewnym czasie (np. po 20 minutach) następuje zmiana i wszyscy poza jedną osobą (gospodarzem stolika) przenoszą się do innych stolików, omawiających inny temat lub inny aspekt danego tematu. Gospodarz stołu streszcza to, co powiedziały poprzednie grupy i zachęca do dalszej dyskusji. Ponadto uczestnicy zachęceni są do zapisywania bądź rysowania swoich pomysłów (na papierowych obrusach lub kartkach „przypisanych” do stolika), aby następne grupy mogły się do nich odwoływać. Na zakończenie spotkania dyskusje podsumowywane są w części plenarnej.

MONITORUJĘ PRAWO

W polskiej szkole uczniowie często realizują projekty edukacyjne, których celem jest rozwiązywanie najpilniejszych problemów oraz inicjowanie zmian w najbliższym otoczeniu. Działania te opierają się na komunikacji z mieszkańcami, nierzadko także z instytucjami publicznymi i władzami samorządowymi. Niejednokrotnie w trakcie realizacji własnych działań uczniowie i uczennice korzystają z prawa lub to prawo sprawdzają. W tym sensie o działaniach młodzieżowych lub ich wybranych elementach można mówić, że monitorują, jak funkcjonują instytucje publiczne w ich najbliższym otoczeniu, włączając mieszkańców w proces współdecydowania oraz inicjują ważne zmiany w obszarach, które są dla uczniów najistotniejsze.

W rozdziale „Monitoruję prawo” pokazujemy, w jaki sposób przygotować uczniów do takiego gromadzenia informacji, które zgodne jest ze standardami profesjonalnego monitoringu. Wskazujemy obszary bliskie uczniom i ich szkolnemu środowisku, których społeczna kontrola służy poprawie sytuacji oraz przyglądamy się znanemu w szkolnej praktyce projektowi od nieco innej strony.

Autorami materiałów są: Urszula Małek, Sylwia Żmijewska-Kwiręg, Janusz Żmijowski.

ĆWICZENIE: ZMIANA ROZPORZĄDZENIA

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- wiedzą, jak znaleźć aktualne przepisy dotyczące prawa szkolnego;
- rozumieją, dlaczego umiejętność wyszukiwania zmian w prawie jest taka ważna.

TECHNIKI I METODY

praca w parach, dyskusja, praca w grupie, praca z tekstem źródłowym, wykorzystanie TiK

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1)
- dostęp do internetu

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś uczniów o wpisanie w wyszukiwarkę hasła „rozporządzenie na temat ramowych statutów” i podzielenie się uzyskanymi rezultatami. Najprawdopodobniej jako pierwsze wskazanie pojawi się rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół. Aby uzyskać ten wynik możesz już na wstępie poprosić uczniów, aby do wyszukiwanego hasła dodali rok „2001”, czyli „rozporządzenie z 2001 na temat ramowych statutów”. Zwróć uwagę, że nie każdy adres, który nam się wyświetlił jest adresem wiarygodnym, dlatego warto wyszukiwać akty w ISAP (Internetowym Systemie Aktów Prawnych).

Następnie poproś uczniów, aby odszukali link do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół w ISAP (materiał pomocniczy nr 1; zrzut ekranowy nr 1). W tej części aktywności uczniowie pracują samodzielnie lub w parach.

2. Omów krótko informacje zwarte na stronie z rozporządzeniem; zwróć uwagę na: Dziennik Ustaw (numer i pozycję), status aktu prawnego, podstawę prawną, akty zmieniające (materiał pomocniczy nr 1; zrzut ekranowy nr 1). Poproś uczniów o odszukanie, ile razy zmieniło się to rozporządzenie i zwróć ich uwagę na stan prawny, czyli aktualność aktów prawnych. Zadaj uczniom pytanie: *Czy ten akt dotyczy szkoły?* Poproś o podniesienie ręki tych, którzy odpowiedzialiby na pytanie „tak”.
3. Zaprezentuj uczniom statut szkoły (zwróć uwagę na liceum lub technikum) i wyjaśnij, że jest to ważny dokument prawa szkolnego. Podziel uczniów na kilkusobowe grupy i poproś ich, aby przeanalizowali dokumenty: od tekstu rozporządzenia z 2001 roku po nowelizację aktu prawnego, a następnie przygotowali informację, co powinien zawierać statut ich szkoły. Uczniowie mogą zapisać informacje w formie tabeli.

Wyznacz czas pracy zespołom i poinformuj, że po zakończeniu pracy porównacie, czy wszyscy w ten sam sposób zebrali informacje. Zwróć uwagę na samodzielność uczniów, a przed rozpoczęciem podsumowania poproś o informacje na temat: *Co było łatwe, co było trudne?* Celem ćwiczenia jest pokazanie, jak prawo się zmienia i jak powinniśmy być uważni na te zmiany.

4. Poproś o prezentację informacji; sprawdź krok po kroku, czy wszystkie zapisy są zgodne z obowiązującym prawem. Na zakończenie poinformuj uczniów, że efekty ich pracy mogą być wykorzystane do pracy nad statutem szkoły.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Strona główna | Sejm RP

Internetowy System Aktów Prawnych

wersja: 2.19

Akty prawne:

- wg roczników
- wg haseł
- wyszukiwanie

Linki

- pomoc
- poczta

▼ Dz.U. 2001 nr 61 poz. 624
Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statatów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół.

Tekst ogłoszony: D20010624.pdf

Status aktu prawnego: obowiązujący

Data ogłoszenia: 2001-06-19

Data wydania: 2001-05-21

Data wejścia w życie: 2001-09-01

Data obowiązywania: 2001-09-01

Data uchylenia: 2016-09-02

Organ wydający: MIN. EDUKACJI I NARODOWEJ

Akty powiązane

- Podstawa prawna
- Akty zmieniające
- Podstawa prawna z art.
- Uchylenia wynikające z
- Akty uchylone

< powrót

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20010610624> [dostęp: 30.06.2015].

Cieśno odwiedzane | Przewieź linki

< powrót

Tędy wydawaliśmy akty obowiązujące na stronie: 5

Dz.U. 2001 nr 61 poz. 624
Akty zmieniające

Adres publikacyjny	Status	Tytuł
Dz.U. 2007 nr 35 poz. 222 2007.03.14	obowiązujący	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 lutego 2007 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statatów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół
Dz.U. 2005 nr 10 poz. 75 2005.01.17	obowiązujący	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 11 stycznia 2005 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statatów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół
Dz.U. 2004 nr 66 poz. 606 2004.09.01	obowiązujący	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 marca 2004 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statatów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół
Dz.U. 2003 nr 146 poz. 1416 2003.09.01	obowiązujący	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 8 sierpnia 2003 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statatów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół
Dz.U. 2002 nr 10 poz. 96 2002.09.01	obowiązujący	Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 stycznia 2002 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie ramowych statatów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/RelatedServlet?id=WDU20010610624&type=12&isNew=true> [dostęp: 30.06.2015].

ĆWICZENIE: TEKST JEDNOLITY I UJEDNOLICONY – CZY MOŻNA MIĘDZY NIMI POSTAWIĆ ZNAK RÓWNOŚCI?

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice wiedzą, jaka jest różnica między tekstem jednolitym i ujednoliconym, a także gdzie szukać tekstów aktów prawnych.

TECHNIKI I METODY

praca w grupach, praca z tekstem źródłowym, dostęp do Internetu.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1–4)
- dostęp do internetu

CZAS

PRZEBIEG

1. Poproś uczestników o odszukanie ustawy o systemie oświaty – możesz wskazać zasoby ISAP – a następnie zleć im wyjaśnienie dwóch pojęć: „akt jednolity” i „akt ujednolicony”. Ponadto poproś o wskazanie na stronie ISAP obu tych pojęć, a w definicji – odwołanie się do tych zapisów. Wyznacz czas pracy i poleć wykonanie zadania w dwójkach. Następnie poproś ochotników o odpowiedzi. Rozdaj materiał pomocniczy nr 2 i poproś o zapoznanie się z tymi pojęciami. Wyjaśnij, że pojęcia wykorzystają nie tylko do pracy nad kolejnym ćwiczeniem, ale również w samodzielnych poszukiwaniach aktów prawnych czy poszczególnych ich zapisów.
2. Połącz uczestników w grupy i zleć im, aby na stronie tekstu jednolitego odszukali: 1) *Kiedy miała miejsce ostatnia nowelizacja ustawy o systemie oświaty?* 2) *Kiedy ostatni raz wprowadzono zmiany do tekstu jednolitego?* 3) *Z jakich elementów jest zbudowana ustawa?* 4) *W jaki sposób należy odwołać się do konkretnych zapisów ustawy, kiedy chcemy np. przywołać je w piśmie, czy dokumencie szkolnym?* 5) *W jakich publikatorach były zamieszczane akty wykonawcze do ustawy o systemie oświaty?*

Do pytania nr 5 możesz wykorzystać tabelę zamieszczoną poniżej, a do pozostałych pytań materiały pomocnicze nr 2 i nr 4. Treść zadań dla grup znajduje się w materiale pomocniczym nr 3. W podsumowaniu pracy zespołów zbierz odpowiedzi przygotowane przez grupy.

Publikator	Zamieszczane akty prawne
Dziennik Ustaw	
Monitor Polski	

3. Poproś uczestników, aby przez jedną minutę porozmawiali w parze na temat: *Czego nauczyli się w czasie aktywności?* Następnie na forum poproś chętne osoby, o podzielenie się refleksją.

Strona główna >> Sejm RP

Internetowy System Aktów Prawnych

wersja: 2.19

Akty prawne:

- » wg roczników
- » wg haseł
- » wyszukiwanie

Linki:

- » pomoc
- » poczta

- Dz.U. 1991 nr 95 poz. 425

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty.

Tekst ogłoszony: 01910425.pdf

Tekst ujednolicony: 019910425L1.pdf

Status aktu prawnego: akt posiada tekst jednolity

Data ogłoszenia: 91-10-25

Data wydania: 91-09-07

Data wejścia w życie: 91-10-25

Data obowiązywania: 91-10-25

Uwagi: przepisy rozdziału 7 wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1992 r.

Organ wydający: SEIM

Organ uprawniony: MEN, EDUKACJI NARODOWEJ
RADA MINISTRÓW
MN, KULTURY I SZTUKI
MN, ROZKWIĘTAŁI I GOSPODARSTWA ŻYWIWOŚCIOWEJ
MN, ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ
MN, OSOBY NARODOWEJ

Organ zobowiązany: MEN, EDUKACJI NARODOWEJ
MN, KULTURY I SZTUKI
RADA MINISTRÓW
MN, ZDROWIA I OPIEKI SPOŁECZNEJ
MN, ROZKWIĘTAŁI I GOSPODARSTWA ŻYWIWOŚCIOWEJ
MN, PRACY I POLITYKI SPOŁECZNEJ

Źródło: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19910950425> [dostęp: 30.06.2015]

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Akty powiązane to inne akty prawne treściowo związane z aktem prawnym np. akty, które zostały uchylone lub zmieniona została ich treść wyszukany aktem prawnym. Drugą metodą jest szukanie wg roczników danego publikatora, możemy wtedy zobaczyć wszystkie akty opublikowane w konkretnym numerze.

Dziennik Ustaw to wydawnictwo rządowe, w którym ogłaszane są między innymi: ustawy, rozporządzenia, umowy międzynarodowe, oświadczenia rządowe. Akty te z reguły nabierają mocy prawnej po upływie czterech dni od dnia opublikowania, chyba, że tekst aktu ustanawia inny termin.

ISAP (Internetowy System Aktów Prawnych) to baza aktów prawnych, w której znajdują się elektroniczne wersje Dziennika Ustaw oraz Monitora Polskiego. Przez zakładkę „wyszukiwanie” możemy bardzo łatwo odnaleźć potrzebny akt normatywnych. Możemy także szukać w dwóch adresach publikacyjnych – w Dzienniku Ustaw (Dz.U.) oraz Monitorze Polskim (M.P.), kategoriami wyszukiwania są rok wydania, numer oraz pozycja danego aktu w numerze. Możemy szukać również podając wyłącznie tytuł aktu.

Monitor Polski to dziennik urzędowy, centralny organ publikacyjny, w którym ogłaszane są: uchwały Sejmu, Rady Ministrów, zarządzenia i postanowienia naczelnych władz państwowych.

Tekst aktu to akt prawny w postaci takiej jak w dniu ogłoszenia.

Tekst jednolity to tekst aktu prawnego, który uwzględnia wszelkie zmiany od chwili ogłoszenia. Sporządzenie tekstu jednolitego ma na celu ułatwienie posługiwania się aktem prawnym w sytuacji, kiedy był on często nowelizowany. Oficjalny tekst jednolity ogłasza się w formie obwieszczenia w publikatorze (dzienniku urzędowym), w którym dany akt został ogłoszony. Teksty jednolite ustaw ogłasza Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, a innych aktów normatywnych – organ właściwy do wydania tego aktu.

Tekst ogłoszony jest to treść aktu w takiej formie (również graficznej), w jakiej został ogłoszony w dzienniku urzędowym (np. Dzienniku Ustaw).

Tekst ujednolicony jest tworzony poprzez zastąpienie przepisów zmienionych przepisami w aktualnym brzmieniu, usunięcie z tekstu przepisów uchylonych oraz dodanie przepisów nowo uchwalonych; nie ma on takiej mocy obowiązującej jak tekst jednolity.¹⁴

¹⁴ Materiał przygotowany na podstawie: <http://prawo.legeo.pl/onas/tekstjednolity/>; <http://www.rzu.gov.pl/akty-prawne/ubezpieczenia-gospodarcze>; <http://www.samorzad.lex.pl/czytaj/-/artykul/tekst-jednolity-to-nie-to-samo-co-tekst-ujednolicony>; Wszelchnica Sejmowa, *Słownik wiedzy parlamentarnej* <http://edukacja.sejm.gov.pl/sejm-i-poslowie/sownik-wiedzy-parlamentarnej/alfabetycznie.html> [dostęp: 30.06.2015]

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Odpowiedz na pytania:

- Kiedy miała miejsce ostatnia nowelizacja ustawy o systemie oświaty? Kiedy ostatni raz wprowadzono zmiany do tekstu jednolitego?
- Z jakich elementów jest zbudowana ustawa?
- W jaki sposób należy odwołać się do konkretnych zapisów ustawy, kiedy chcemy np. przywołać je w piśmie lub w dokumencie szkolnym?
- W jakich publikatorach były zamieszczane akty wykonawcze do ustawy o systemie oświaty? Podaj rodzaj aktu np. rozporządzenie. Do każdego publikatora wskaż przynajmniej po dwa przykłady.

Do wykonania zadania wykorzystaj tabelę i uzupełnij ją tylko o dokumenty obowiązujące.

Publikator	Zamieszczane akty prawne
Dziennik Ustaw	
Monitor Polski	

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 4

Omawiając źródła prawa należy zwrócić uwagę na budowę ustawy i oznaczenia przepisów w tekście ustawy. Ustawa składa się z takich elementów jak:

- TYTUŁ
- PRZEPISY MERYTORYCZNE (ogólne, szczegółowe)
- PRZEPISY ZMIENIAJĄCE
- PRZEPISY PRZEJŚCIOWE I DOSTOSOWUJĄCE
- PRZEPISY KOŃCOWE (uchylające o wejściu ustawy w życie; o wygaśnięciu mocy obowiązującej ustawy).

Warto znać również:

■ OZNACZANIE PRZEPISÓW W TEKŚCIE USTAWY

- Art. 1.** artykuł (skrót „art.”), cyfra arabska z kropką z prawej strony
  - 1. ustęp, cyfra arabska z kropką z prawej strony
- § 1.** paragraf (tylko w kodeksach), cyfra arabska z kropką z prawej strony
  - 1) punkt, cyfra arabska z nawiasem z prawej strony (bez kropki)
- a)** mała litera alfabetu łacińskiego (bez polskich znaków) z nawiasem z prawej strony
- tiret, czyli pozioma kreska

■ OZNACZANIE PRZEPISÓW PRZY ICH POWOŁYWANIU:

- art. 1** skrót „art.” oraz cyfra arabska z prawej strony bez kropki
- ust. 1** skrót „ust.” oraz cyfra arabska bez kropki
- § 1** symbol „§” oraz cyfra arabska bez kropki
- pkt 1** skrót „pkt” (bez kropki) oraz cyfra arabska bez nawiasu
- lit. a** skrót „lit.” oraz litera alfabetu łacińskiego bez nawisu
- tiret pierwsze** – wyraz „tiret” oraz wyrażony słownie numer porządkowy tego tiretu w rodzaju nijakim.

SCENARIUSZ LEKCJI: NASZ SAMORZĄD PRZYGOTOWUJE SIĘ DO MONITOROWANIA SZKOLNEGO PRAWA

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- znają wewnątrzszkolne prawo oraz potrafią wskazać organy odpowiedzialne za jego tworzenie i zmiany;
- wykorzystują narzędzia do monitorowania procesu stanowienia prawa szkolnego.

TECHNIKI I METODY

samodzielne poszukiwanie informacji, miniwykład połączony z prezentacją multimedialną, publiczna prezentacja efektów badania kwestionariuszowego, praca w parach i zespołach roboczych nad wyznaczonymi zadaniami.

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1 i 3)
- materiał pomocniczy dla nauczyciela (nr 2)

CZAS

UWAGI

Upewnij się, że aktywiści samorządu uczniowskiego pozostają przy decyzji, by zajmować się tytułowym zagadnieniem. Powiadom dyrektora szkoły/placówki i radę pedagogiczną o planowanych przez was (tzn. samorząd szkolny i jego opiekuna) działaniach. Kwestie związane ze stanowieniem wewnętrznego prawa budzą zazwyczaj wiele emocji. Aby zapobiec powstawaniu nieporozumień i obaw, powiedz, jakie są wasze intencje, udziel odpowiedzi na wszystkie ewentualne pytania, wyjaśnij wątpliwości, umów się na sposób kontaktowania się jeśli pojawią się jakiegokolwiek problemy czy niejasności w trakcie pracy nad tym zagadnieniem.

PRZEBIEG

Przed zajęciami właściwymi

1. Zbierz informacje o tym, jakie zagadnienia związane z prawem szkolnym są obecnie przedmiotem pracy w szkole. Mogą to być np.:

- nowe regulacje prawne, związane ze zmianami w prawie zewnętrznym;
- nowe regulacje prawne będące odpowiedzią na potrzeby wewnętrzne placówki;
- zmiany w już istniejących regulacjach;
- wycofanie niedziałających, niewłaściwie sformułowanych lub nieaktualnych regulacji prawnych.

Komplet informacji tego rodzaju posiada zwykle kierownictwo placówki. W procesie tworzenia lub poprawiania regulacji wewnątrzszkolnych kluczowym organem jest rada pedagogiczna, o ile nie powołano w placówce rady szkoły. Zazwyczaj rada pedagogiczna powołuje zespół do spraw opracowania projektu zapowiadanych zmian w przepisach szkolnych. Informacja o jego składzie i trybie działania powinna być umieszczona w protokołach jej posiedzeń. Dowiedz się, jaki jest tryb i stan działań dotyczących planowanych zmian legislacyjnych:

- Kto przygotowuje propozycje?
- Kiedy i gdzie mają być diskutowane i przedstawione do uchwalenia?
- Jaki jest stan zaawansowania prac nad nimi?

Jeśli projekty zmian w prawie szkolnym są już skonkretyzowane i dotyczą w sposób ewidentny korporacji uczniowskiej, dotrzyj do nich i poproś autorów/autora o zgodę na przedstawienie ich samorządowi uczniowskiemu i poddanie wspólnej analizie, by mógł on sformułować swoją opinię. Na podstawie zebranych informacji przygotuj krótki raport na spotkanie z aktywistami samorządu.

2. Spotkaj się z aktywistami samorządu uczniowskiego w celu wyłonienia uczniowskiej grupy roboczej, która będzie miała za zadanie zbadanie, które z obecnie funkcjonujących zapisów prawa szkolnego budzą wątpliwości bądź kontrowersje wśród uczniów oraz jakie regulacje ich zdaniem są potrzebne, a w chwili obecnej jeszcze nie zostały sformułowane lub nie są znane zainteresowanym.
3. Wspólnie z grupą roboczą opracuj narzędzie do zbadania tego zagadnienia wśród uczniów szkoły/placówki. Punktem odniesienia może być tabela zawarta w materiale pomocniczym nr 1, którą oczywiście należy dostosować do sytuacji w konkretnej szkole/placówce.
4. Monitoruj proces badawczy. Dopilnuj, by grupa robocza przygotowała krótki analityczny raport z przeprowadzonego badania w celu zaprezentowania go na spotkaniu z aktywistami samorządu. Przejrzyj przed zajęciami prezentację *Wewnętrzne prawo szkolne i jego monitorowanie* i w oparciu o nią przygotuj swoje wystąpienie (materiał pomocniczy nr 2).

Uwaga! Kroki 2 – 4 może również realizować grupa robocza złożona z aktywistów samorządu uczniowskiego.

W czasie zajęć właściwych

5. Przywitaj uczniów, podaj im cel zajęć. Wprowadzając do tematu, wyjaśnij krótko:

- *Jakie regulacje wchodzą w zakres szkolnego prawa zewnętrznego (międzynarodowego, krajowego i lokalnego), a jaki jest zakres i przykłady regulacji prawa wewnętrznego, czyli stanowionego w szkole? (Slajdy nr 2, 3 i 4)*
- *Jakie dokumenty prawa zewnętrznego i wewnętrznego znajdują się w szkole? (Slajd nr 5)*
- *Jakie zagadnienia są zwykle regulowane w ramach prawa wewnętrznego? (Slajd nr 6)*
- *Kto może stanowić wewnętrzne szkolne prawo? (Slajd nr 7)*
- *Gdzie jest „zmagazynowana” podstawowa część prawa wewnętrznego? (Slajd nr 8)*
- *Kto może nowelizować statut? (Slajd nr 9)*
- *Jak powinna wyglądać typowa procedura nowelizowania statutu? (Slajd nr 10)*
- *Jak powinna wyglądać uchwała nowelizująca statut? (Slajd nr 11)*
- *Co należy rozumieć pod pojęciem „monitorowanie wewnętrznego prawa szkolnego”? (Slajd nr 12)*
- *Co powinno podlegać monitorowaniu? (Slajd nr 13)*
- *Czy samorząd może monitorować wewnętrzne prawo szkolne? (Slajd nr 14).*

6. Podsumuj swoje wystąpienie podkreślając, iż samorząd uczniowski ma prawo wypowiadać się na wszelkie szkolne tematy, w tym również w kwestii prawa wewnętrznego. Może on zatem przedstawiać właściwym organom szkoły wnioski mające formę propozycji zmian lub uzupełnień w wewnętrznym prawie szkoły, propozycje zupełnie nowych rozwiązań w tym zakresie, a także opinie pozytywnie bądź negatywnie oceniające obecnie funkcjonujące regulacje prawne oraz ewentualne projekty nowych. Nie może jednak w zasadzie bezpośrednio tworzyć prawa wewnątrzszkolnego (Slajd nr 15).

7. Przedstaw uczniom paremię *Hominum causa omne ius constitutum est* (Wszelkie prawo powinno być stanowione ze względu na człowieka).¹⁵ Poproś ich, by w parach krótko przedyskutowali, jak należy rozumieć przesłanie tego powiedzenia. Chętni mogą przedstawić wyniki swojej dyskusji na forum.
8. Poproś uczniów, by ponownie, w tych samych parach, krótko przedyskutowali, w jaki sposób monitorowanie procesu tworzenia wewnętrznego prawa szkolnego może przyczynić się do tego, by szkolne prawo było stanowione ze względu na człowieka. Chętni ponownie mogą przedstawić wyniki swojej dyskusji na forum.
9. Poproś o przedstawienie wyników swojej pracy uczniowską grupę roboczą, która przed spotkaniem wykonała badanie dotyczące obecnie funkcjonujących zapisów prawa szkolnego budzących wątpliwości bądź kontrowersje wśród uczniów oraz zebrała dane o tym, jakie regulacje prawne ich zdaniem są potrzebne, a w chwili obecnej jeszcze nie zostały sformułowane lub nie są znane zainteresowanym. Przedstaw pozyskane przez siebie informacje o tym, jakie przepisy prawa wewnętrznego są obecnie opracowywane w szkole.
10. Poproś aktywistów, by szybko podzieli się na 4 osobowe grupy i w ciągu 4 minut w ramach tych grup odpowiedzieli na pytanie: *Które z przedstawionych przez grupę roboczą bądź ciebie kwestii wymagają bezwzględnego opracowania przez samorząd wniosku bądź opinii?* Zbierz informacje o decyzjach poszczególnych grup, zapisz je na tablicy bądź plakacie. Moderuj proces dochodzenia obecnych do wspólnej decyzji co do podjęcia przez samorząd uczniowski konkretnych działań. Zapisz w widocznym miejscu listę tematów, które będą przedmiotem formułowanych przez samorząd opinii lub wniosków.
11. Przydziel poszczególne tematy grupom roboczym, wyłonionym spośród obecnych. Wręcz każdej grupie materiał pomocniczy nr 3, który może ułatwić formułowanie opinii bądź wniosków. Ustalcie wspólnie termin następnego spotkania, na którym omówicie wyniki pracy grup roboczych i podejmiecie decyzje o kolejnych krokach.
12. Podsumowując, skieruj uwagę uczniów na pytanie: *Co jest potrzebne, by skutecznie monitorować szkolne prawo w interesie wszystkich członków społeczności szkolnej?* Poproś, aby porozmawiali w parach na ten temat.

Po zajęciach (między spotkaniami) monitoruj pracę w zespołach roboczych aż do jej zakończenia i przedstawienia finalnego efektu na kolejnych zajęciach.

¹⁵ Paremia pochodzi ze zbioru rzymskich konstytucji z czasów cesarza Dioklecjana, znanego jako Codex Hermogenianus (295 r. n.e.). Zalicza się ją do generalnych reguł prawnych, „prawniczych prawd” o uniwersalnym znaczeniu, z której wywodzi się współczesna doktryna o przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka jako źródle wolności i praw człowieka i obywatela (Paulina Świącicka: *Łacińska terminologia prawnicza, Wykład IV: Formuły łacińskie: Ogólna refleksja nad prawem, filozofia i teoria prawa*); <http://www.law.uj.edu.pl/users/kprz/docs/wyklad%20IV%20paremie%20formuly%20i%20material%20zrodlowy.pdf> [dostęp 29.07.2015].

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1

Zagadnienia regulowane przez wewnętrzne prawo szkolne			
I.p.	ZAGADNIENIE	Postaw krzyżyk, jeśli obecne regulacje budzą wątpliwości	Postaw krzyżyk, jeśli obecne regulacje nie są znane lub brakuje ich
1.	Nagradzanie uczniów		
2.	Karanie uczniów		
3.	Tryb postępowania gdy naruszone są prawa ucznia		
4.	Obowiązki uczniów		
5.	Składanie skarg i zażaleń		
6.	Kryteria rekrutacji		
7.	Szczegółowe zasady skreślenia ucznia z listy		
8.	Normy zachowania w szkole		
9.	Zasady zwalniania uczniów i usprawiedliwiania nieobecności na zajęciach szkolnych		
10.	Zasady i formy współpracy z rodzicami uczniów		
11.	Organizowanie działań z inicjatywy uczniów na terenie szkoły		
12.	Redagowanie i wydawanie gazety szkolnej		
13.	Rozstrzyganie sporów pomiędzy organami szkoły		
14.	Rozstrzyganie konfliktów pomiędzy członkami społeczności szkolnej		
15.	Szkolny zestaw programów nauczania		
16.	Szkolny zestaw podręczników		
17.	Sposób realizacji zasady jawności oceny		
18.	Sposób motywowania ocen przez nauczycieli		
19.	Sposób postępowania w przypadku nieprzygotowania ucznia do lekcji		
20.	Szczegółowe wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych ocen		
21.	Termin i forma informowania ucznia i rodziców o ocenach		
22.	Tryb i warunki uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny z zajęć edukacyjnych		
23.	Kryteria oceny za zachowanie		
24.	Warunki i tryb uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania		
25.	Sposoby wspierania ucznia w rozwoju i samodzielnym planowaniu rozwoju		
26.	Tryb zmiany wychowawcy		
27.	Tryb zmiany nauczyciela przedmiotowego		
28.	Ceremoniał szkolny		

Prawo wokół nas

Znam prawo

Rozumiem i stosuję prawo

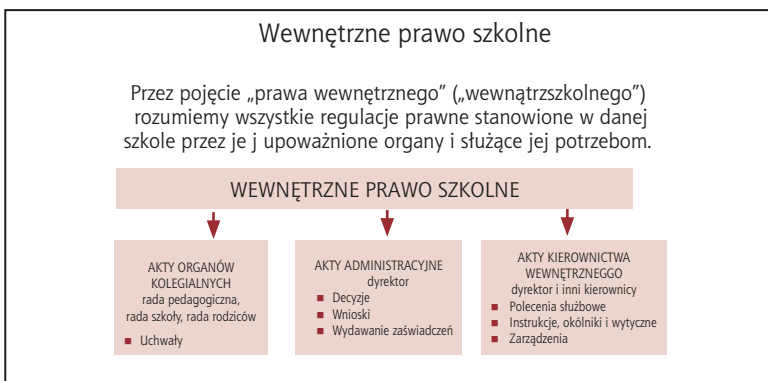
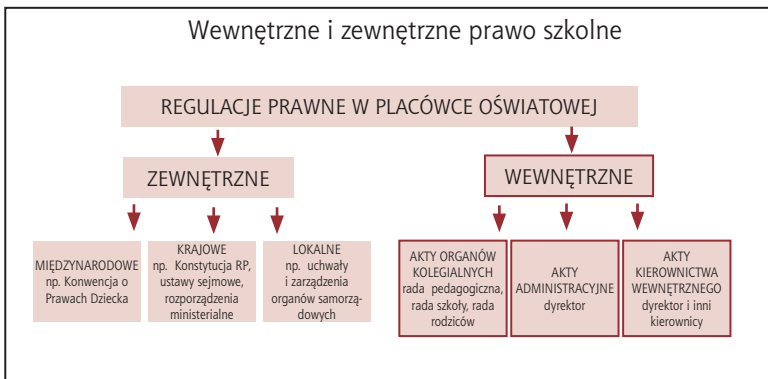
Współtworzę prawo

Monitoruję prawo

Prawo w działaniu

Sojusznicy edukacji prawnej

Wewnętrzne prawo szkolne i jego monitorowanie

Regulaminy szkolne

- Regulamin to zbiór postanowień i przepisów określających zasady postępowania w jakiejś dziedzinie lub zasady funkcjonowania urzędu, instytucji, organizacji, obowiązujące członków lub pracowników.
- Wszystkie organy szkoły (poza dyrektorem) pracują w oparciu o uchwalone przez siebie regulaminy własnej działalności - także samorząd uczniowski.
- W oparciu o delegację prawną zawartą w statucie mogą w szkołach funkcjonować różnorodne szczegółowe regulaminy (np. klasopracowni, organizacji wycieczek, konkursów, itp.).

Przykładowy zestaw dokumentów prawa szkolnego (zewnątrznego i wewnętrznego)

- ❑ STATUT LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO
- ❑ WEWNĄTRZSZKOLNY SYSTEM OCENIANIA
- ❑ KONCEPCJA PRACY SZKOŁY
- ❑ ZASADY REKRUTACJI
- ❑ PROGRAM WYCHOWAWCZY LICEUM
- ❑ SZKOLNY PROGRAM PROFILAKTYKI
- ❑ STRATEGIA DZIAŁAŃ WYCHOWAWCZYCH, ZAPOBIEGAWCZYCH I INTERWENCYJNYCH WOBEC MŁODZIEŻY ZAGROŻONEJ UZALEŻNIENIEM
- ❑ REGULAMIN KONTROLI PRZESTRZEGANIA OBOWIĄZKU SZKOLNEGO
- ❑ REGULAMIN DOT. KORZYSTANIA Z DZIENNIKA ELETRONICZNEGO
- ❑ PROCEDURA UZYSKIWANIA ZWOLNIEŃ Z ZAJĘĆ WF
- ❑ REGULAMIN STOŁÓWKI SZKOLNEJ
- ❑ REGULAMIN WYCIECZEK I IMPREZ SZKOLNYCH

Przykładowa lista zagadnień regulowanych w ramach prawa wewnętrznego (dotyczących uczniów)

- ❑ Nagradzanie uczniów
- ❑ Karanie uczniów
- ❑ Prawa uczniów
- ❑ Tryb postępowania w przypadku naruszenia praw ucznia
- ❑ Obowiązki uczniów
- ❑ Składanie skarg i zażaleń
- ❑ Kryteria rekrutacji
- ❑ Szczegółowe zasady skreślenia ucznia z listy
- ❑ Normy zachowania w szkole
- ❑ Zasady zwalniania uczniów i usprawiedliwiania nieobecności na zajęciach szkolnych
- ❑ Zasady i formy współpracy z rodzicami uczniów
- ❑ Organizowanie imprez i działań z inicjatywą uczniów na terenie szkoły
- ❑ Redagowanie i wydawanie gazety szkolnej
- ❑ Rozstrzyganie sporów pomiędzy organami szkoły
- ❑ Rozstrzyganie sporów i konfliktów pomiędzy członkami społeczności szkolnej
- ❑ Szkolny zestaw programów nauczania
- ❑ Szkolny zestaw podręczników
- ❑ Sposób realizacji zasady jawności oceny
- ❑ Sposób motywowania ocen przez nauczycieli
- ❑ Sposób postępowania w przypadku nieprzygotowania ucznia do lekcji
- ❑ Szczegółowe wymagania edukacyjne niezbędne do uzyskania poszczególnych ocen
- ❑ Termin i forma informowania ucznia i jego rodziców o ocenach
- ❑ Tryb i warunki uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny z zajęć edukacyjnych
- ❑ Kryteria oceny za zachowanie
- ❑ Warunki i tryb uzyskania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania
- ❑ Sposoby wspierania ucznia w rozwoju, motywowania ucznia do dalszej pracy i pomocy w samodzielnym planowaniu rozwoju

Kto może stanowić wewnętrzne szkolne prawo?

Organami ustawowo upoważnionymi do wydawania aktów prawa wewnętrznego na terenie szkoły/placówki są:

- rada szkoły (o ile działa)
- rada pedagogiczna
- dyrektor szkoły
- rada rodziców

Gdzie jest „zmagazynowana” podstawowa część prawa wewnętrznego?

- Najważniejszym zbiorem prawa wewnątrzszkolnego jest statut szkoły/zespołu szkół/ placówki.
- Każda szkoła/placówka posiada statut.
- Statut jest dokumentem jawnym.
- Obowiązek ujawnienia treści statutu szkoły na każde życzenie każdego zainteresowanego ciąży na osobie prowadzącej szkołę i na dyrektorze.
- Statuty szkół często mają załączniki lub dokumenty delegowane, są to np. wewnątrzszkolne systemy oceniania, regulaminy, plany organizacyjne.
- Statut zawiera zarówno regulacje zaczerpnięte z aktów prawa zewnętrznego, jak i większość zapisów stworzonego w szkole prawa wewnętrznego.

Kto może nowelizować statut?

- Każda szkoła/placówka posiada od początku swego istnienia statut.
- Można go nowelizować, czyli wprowadzać nowe zapisy lub wycofywać albo zmieniać już istniejące.
- Organami ustawowo upoważnionymi do nowelizowania statutu są: rada szkoły (o ile działa w szkole); rada pedagogiczna (o ile nie ma w niej rady szkoły).

Jak powinna wyglądać typowa procedura nowelizowania statutu?

- Rada pedagogiczna powołuje zespół do spraw opracowania projektu zmian w statucie.
- Rada pedagogiczna formułuje zadania dla zespołu:
  - analiza nowych potrzeb społeczności lub nowych uregulowań prawnych i określenie koniecznych zmian w statucie
  - opracowanie harmonogramu prac
  - opracowanie projektu zmian i zapoznanie z nim społeczności szkolnej
  - przygotowanie wniosku o uchwalenie zmian do rady pedagogicznej.
- Rada pedagogiczna wprowadza zmiany uchwałą.

Jak powinna wyglądać uchwała nowelizująca statut?

Uchwała nr 9/12/13
Rady Pedagogicznej Gimnazjum
w Pszczółkach z dnia 30 sierpnia 2012 r.
w sprawie zmian w statucie gimnazjum

Na podstawie art.52 ust. 2 ustawy a dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.) oraz § 56 ust. 4 Statutu Gimnazjum w Pszczółkach Rada Pedagogiczna uchwała, co następuje:

- § 1.
W statucie Gimnazjum wprowadza się następujące zmiany:
- 1) w § 8 po ust. 3 w brzmieniu:
„§ 8.3 Zespoły nauczycielskie o których mowa w ust. 1 są powoływane przez dyrektora w zależności od potrzeb”
  - 2) w § 10 w ust. 5 skreśla się pkt 5;
  - 3) § 17 ust. 1 otrzymuje brzmienie:
„§17.1. Szkoła prowadzi dokumentację swojej pracy w szczególności:
1) ...
2) ...
4) po § 20 dodaje się § 20a w brzmieniu:
„20 a. Uczeń lub jego rodzice mogą się odwołać od nałożonej kary w trybie:
1) odwołania rozpatruje odpowiednio wychowawca lub dyrektor szkoły
2) osoba, która nałożyła karę może ją utrzymać, obniżyć, zawiesić wykonanie na okres próby lub uchylić;
3) utrzymanie nałożonej kary wymaga uzasadnienia;
4) od decyzji, o których mowa w ust. 3 nie przysługuje odwołanie5) w § 56:
a) w ust. 2 na końcu zdania przed kropką dodaje się słowa:
„ oraz § 51 ust. 8”;
b) w ust. 2 na końcu zdania przed kropką dodaje się przecinek i słowa:
„z zastrzeżeniem § 51 ust. 8”

Upoważnia się dyrektora do opracowania i ogłoszenia jednolitego tekstu statutu

Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 września 2012 roku.

Źródło: http://oskko.edu.pl/kongres7/materiały/Decyzje_kierownicze_w_szkole_KOngres_OSK-KO-2012%20-JRudnik.pdf

Co należy rozumieć pod pojęciem „monitorowanie wewnętrzne prawa szkolnego”

Monitorować to obserwować jakiś proces w sposób ciągły, zorganizowany i dłu-goterminowy.

Monitorowanie prawa szkolnego przez samorząd powinno być czynnością zaplanowaną, systematyczną oraz bezterminową, gdyż proces powstawania i zmienia-nia prawa wewnętrznego odbywa się przez cały czas i nie ma przewidzianego finału.

Co powinno podlegać monitorowaniu?

Monitorowanie wewnętrzne prawa szkolnego obejmuje przede wszystkim następujące kluczowe elementy:

- przebieg procesu formułowania nowych regulacji oraz zmiany już istniejących,
- funkcjonowanie istniejących regulacji prawnych,
- przebieg procesu edukacji społeczności szkolnej w zakresie znajomości regulacji prawa wewnętrznego.

Pytania użyteczne do monitorowania każdego z tych elementów znajdują się w materiale pomocniczym nr 3.

Czy samorząd może monitorować wewnętrzne prawo szkolne?

Ustawa o Systemie Oświaty pkt. 5 artykułu 55:

Samorząd [uczniowski] może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością

O czym powinien pamiętać samorząd uczniowski monitorujący prawo wewnątrzszkolne?

- Samorząd nie może bezpośrednio stanowić prawa wewnątrzszkolnego (poza regulaminem własnej działalności), może natomiast formułować petycje, wnioski i opinie, w tym własne projekty przepisów prawnych, kierując je do organów stanowiących w szkole (rada szkoły, rada pedagogiczna, dyrektor szkoły, rada rodziców) oraz lobbingując za ich uwzględnieniem.
- Do komisji opracowujących nowe przepisy prawa wewnątrzszkolnego można dokooptować uczniów, jeśli organ powołujący komisje wyrazi na to zgodę (zwykle jest to rada pedagogiczna).
- Największe możliwości powiększenia wpływu uczniów na prawo wewnątrzszkolne stwarza powołanie w szkole rady szkoły, która składa się w 1/3 z reprezentantów uczniowskich i ma ogromne uprawnienia legislacyjne (uchwała nowelizacji statutu!).

Pytania do monitorowania kluczowych elementów wewnętrznego prawa szkolnego		
Przebieg procesu formułowania nowych regulacji oraz zmiany już istniejących	Funkcjonowanie istniejących regulacji prawnych	Przebieg procesu edukacji społeczności szkolnej w zakresie znajomości regulacji prawa wewnętrznego
<p><i>Czy społeczność jest poinformowana o przewidywanych zmianach w prawie wewnętrznym:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ wiadomo, jakie regulacje będą wprowadzone albo zmieniane ■ znane są powody podjęcia działania prawodawczego ■ znany jest tryb działania (kto, w porozumieniu z kim, co, kiedy)? <p><i>Czy projekty nowych norm są tworzone wspólnie ze społecznością szkolną:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ są ogólnie dostępne ■ są konsultowane ze społecznością szkolną ■ opinie uzyskane w toku konsultacji są uwzględniane? <p><i>Czy nowe regulacje nie naruszają ważnych interesów i potrzeb członków społeczności?</i></p> <p><i>Czy nowe regulacje są zatwierdzone w sposób zgodny z prawem wewnętrznym:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ zatwierdza je właściwy organ ■ tryb zatwierdzenia jest zgodny z prawem szkolnym 	<p><i>Czy regulacje są sformułowane w sposób właściwy:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ■ są zgodne z prawem zewnętrznym ■ są zgodne z innymi regulacjami wewnętrznymi ■ są sformułowane precyzyjnie i jednoznacznie ■ są napisane zgodnie z zasadami języka polskiego ■ nie wprowadzają licznych wyjątków ■ nie powtarzają innych regulacji ■ nie są nadmiernie szczegółowe ■ nie zawierają apeli, postulatów, zaleceń, upomnień oraz uzasadnień formułowanych norm ■ nie naruszają ważnych interesów i potrzeb członków społeczności? <p><i>Czy pozwalają osiągnąć zakładane cele?</i></p> <p><i>Czy nie wywołują niepożądanych negatywnych skutków?</i></p> <p><i>Czy są powszechnie przestrzegane?</i></p> <p><i>Czy są powszechnie akceptowane?</i></p>	<p><i>Czy społeczność jest informowana o nowych regulacjach?</i></p> <p><i>Czy informacja dotarła do wszystkich zainteresowanych?</i></p> <p><i>Czy informacja była wystarczająca, zrozumiała?</i></p> <p><i>Czy regulacje prawa wewnętrznego są ogólnie dostępne?</i></p> <p><i>Czy przy wprowadzaniu regulacji uwzględnione zostały vacatio legis¹⁶?</i></p>

¹⁶ Okres między publikacją aktu prawnego a jego wejściem w życie pozwalający wszystkim zainteresowanym na zapoznanie się z nowymi regulacjami i przygotowanie do ewentualnych zmian, jakie mogą wynikać z jego obowiązywania.

ĆWICZENIE: CZY PRAWO SZKOLNE JEST ZGODNE Z PRAWEM OŚWIATOWYM?

CELE

Po ćwiczeniu uczestnicy dowiedzą się, czy statut szkoły zawiera wszystkie wymagane prawem elementy związane z warunkami i sposobami oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów.

TECHNIKI METODY

praca w grupach, praca z tekstem źródłowym

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- ogólne akty prawne: ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.; rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych Dz.U. z 2015 r. poz. 843
- akty prawne dotyczące procedury administracyjnej: ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego t.j. Dz. U. z 2000 r. Nr 98 z późn. zm.
- akty wewnętrzne szkoły: statut szkoły; WSO i PSO wybranego przedmiotu lub wszystkich przedmiotów (wybór zależy od zespołu, z którym pracujesz, czyli kiedy będą to nauczyciele, warto, aby każdy z nich miał swoje PSO
- dodatkowe źródła: *Statut szkoły trzeba dostosować do zmian w ustawie o systemie oświaty*, <http://www.oswiata.abc.com.pl/czytaj/-/artykul/statut-szkoly-trzeba-dostosowac-do-zmian-w-ustawie-o-systemie-oswiaty> [dostęp: 30.06.2015]; <http://www.nadzor-pedagogiczny.pl/ustawa-z-dnia-20-lutego-2015-r-o-zmianie-ustawy-o-systemie-oswiaty-oraz-niektorych-innych-ustaw/szczegoly-akt/503> [dostęp: 30.06.2015]

CZAS

PRZEBIEG

1. Przypomnij uczestnikom hierarchię aktów prawnych zwróć uwagę na ustawę o systemie oświaty, a także rozporządzenie dotyczące oceniania (Dz.U. z 2015 r. poz. 843). Poproś, aby uczestnicy w oparciu o wymienione przez ciebie akty (ustawa o systemie oświaty, rozporządzenie o ocenianiu, statut szkoły, wewnątrzszkolny system oceniania przedmiotowy system oceniania) zbudowali hierarchię. Zleć wykonanie pracy w parach, a po zakończeniu wyznaczonego czasu poproś ochotników o prezentację. Możesz również poprosić o wykonanie hierarchii na plakatach i wywieszenie materiałów poszczególnych zespołów, tak aby każdy uczestnik zajęć mógł zobaczyć efekty pracy. W tym drugim przypadku pamiętaj o podsumowaniu na forum i refleksji uczestników: *Co było łatwe, a co było trudne?*
2. Połącz uczestników w grupy i rozpocznij od wprowadzenia, że prawo szkolne musi być zgodne z aktami wyższego rzędu. Zwróć uwagę, że rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych, a przede wszystkim ustawa o systemie oświaty (dodany rozdział 3a) wskazują, że uczeń nie tylko będzie musiał otrzymać ocenę lecz także informację zwrotną: co zrobił dobrze, co źle i jak może się poprawić, a także jak ma pracować dalej. Następnie poleć grupom, aby sprawdzili:

- Czy dokumenty szkolne takie jak statut, WSO, czy PSO odwołują się do aktualnych aktów prawnych?
- Czy zasady oceniania wewnątrzszkolnego są zgodne z założeniami m.in. zawartymi art. 44b. ustawy o systemie oświaty?
- Czy ocenianie bieżące z zajęć edukacyjnych realizuje cel określony w § 15 rozporządzenia z 10 czerwca 2015 r.?
- Czy śródroczna i roczna ocena klasyfikacyjna z zachowania uwzględnia obszary wskazane w § 13 rozporządzenia z 10 czerwca 2015 r.?

W podsumowaniu pracy zespołów stawiaj kolejno pytania, a następnie proś grupy o odpowiedź; przy czym pierwsza omawiająca grupa rozwija problem, natomiast następne tylko dopowiadają lub uzupełniają. Na zakończenie tej części ćwiczenia zbierz wnioski i wypisz je na tablicy. Dodatkowo możesz wprowadzić inne pytania. Liczba pytań zależy od grupy, z którą pracujesz. Pamiętaj ponadto, że w czasie ćwiczenia (czy to pracujesz z nauczycielami, czy uczniami) wskazujesz tylko „ścieżkę”, a nie rozwiązujesz wszystkie problemy.

3. W kolejnej części ćwiczenia zadaniem zespołów (uczestnicy pracują w tych samych grupach) będzie zaproponowanie zmian i nowych zapisów. Zwróć uwagę, że propozycje zespołów mają charakter rekomendacji, a konkretne zmiany mogą zaproponować – zgodnie np. ze statutem – konkretne organy szkoły.

Dodatkowo możesz się zastanowić z uczestnikami – niezależnie, czy to są uczniowie, czy nauczyciele – czy zmiany np. do przedmiotowego systemu oceniania mogą proponować uczniowie lub rodzice, czy jest to tylko zadanie nauczyciela. Analizując ten problem, zwróć uwagę na wymagania edukacyjne opisane w ustawie i rozporządzeniu.

4. Na zakończenie możesz wspólnie z uczestnikami dokonać głosowania zaproponowanych rekomendacji i rozwiązań lub poprosić uczestników o podsumowanie w dyskusji: *Czy prawo szkolne jest ważne dla ucznia, nauczyciela, rodzica? Co zrobić, abyśmy chcieli je współtworzyć?*

ĆWICZENIE: MONITORUJEMY FUNKCJONOWANIE PRAWA SZKOLNEGO

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice będą wiedzieli, w jaki sposób sprawdzić, czy w szkole są przestrzegane prawa określone w ustawie o systemie oświaty i aktach wykonawczych do tej ustawy.

TECHNIKI I METODY

praca w grupach, praca z tekstem źródłowym

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1–3)

CZAS

PRZEBIEG

1. Wyjaśnij uczniom, co to jest monitorowanie prawa, jak przebiega oraz co jest jego celem; wykorzystaj materiał pomocniczy nr 1. Możesz również poprosić uczniów o zapoznanie się z tekstem w tym celu.

2. Następnie wybierz jeden z zaproponowanych przypadków (materiał pomocniczy nr 2) i zaproponuj uczestnikom zaplanowanie monitoringu prawa. Do planowania wykorzystaj tabelę zamieszczoną w materiale pomocniczym nr 3, a także rozwiązania prawne, które zastosowano w twojej szkole, czyli zapisy: statutu, wewnątrzszkolnego systemu oceniania, czy regulaminów (np. samorządu uczniowskiego). Ćwiczenie możesz przeprowadzić na dwa sposoby, jeden przypadek rozpatrują wszystkie zespoły, lub każda grupa uczestników analizuje inny przypadek.

Pamiętaj, aby dokładnie wyjaśnić uczniom sposób wykonania zadania; zwróć uwagę na kryteria w materiale pomocniczym nr 3.

3. W podsumowaniu zastanów się wspólnie z uczestnikami, co warto wprowadzić do prawa szkolnego. Propozycje spisz i prześlij do organów statutowych odpowiedzialnych w szkole za zmianę prawa miejscowego.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1¹⁷

Monitoring to zamierzony i zaplanowany proces obserwacji prowadzony w jasno określonym celu. Jest to systematyczne zbieranie i analizowanie informacji umożliwiające określenie czy działania związane z obserwowanym zjawiskiem wykonywane są zgodnie z planem, prawem lub potrzebami odbiorców oraz czy uzyskują pożądane rezultaty.

Monitoring polega na: aktywnym gromadzeniu danych dotyczących rodzaju i zasięgu naruszeń prawa w wybranym obszarze, opracowaniu uzyskanych danych i porównaniu ich ze standardami określonymi przez konstytucję, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz ustawy – zgodnie z hierarchią aktów prawnych, ustaleniu przyczyn naruszeń prawa i wskazaniu, co należy zmienić, aby poprawić sytuację w badanym obszarze, zgromadzeniu materiałów potrzebnych do przyszłych działań na rzecz zmian systemowych.

W odróżnieniu od badań społecznych monitoring ma na celu wpłynięcie na zmianę związaną z obserwowanym zjawiskiem. Dzięki monitoringowi zyskujemy informacje o skali zjawiska, co pozwala nam następnie określić, jakie zmiany są konieczne i czego powinny dotyczyć. Czasami, monitoring ma też funkcję profilaktyczną – obserwowane osoby mając świadomość prowadzenia tego typu działań, bądź możliwości powtórnego spotkania się z nimi w przyszłości, zaczynają dostosowywać swoje zachowania do obowiązujących przepisów i norm prawnych.

Monitorowanie prawa przebiega w trzech etapach:

1) przygotowanie monitoringu

- sformułowanie zadania badawczego (cel monitoringu, określenie obszaru, wybór zadania)
- określenie problemów badawczych
- postawienie pytań badawczych
- dobór technik (np. obserwacja, analiza dokumentów, wywiad itd.)
- dobór osób do zespołu prowadzącego monitoring
- pilotaż i ewentualna poprawa narzędzi, czy harmonogramu

¹⁷ Materiał opracowano na podstawie treści kursu internetowo–stacjonarnego na temat kontroli społecznej, monitoringu, pracy z raportem i rzecznictwa na rzecz interesu publicznego opracowanego i prowadzonego przez Helsińską Fundację Praw Człowieka i Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich (obecnie Sieć Obywatelska – Watchdog Polska).

- 2) przeprowadzenie monitoringu
- 3) wykorzystanie wyników monitoringu

- opracowanie wyników
- przygotowanie raportu
- zaproponowanie strategii związanej z rozpowszechnianiem raportu
- przygotowanie rekomendacji do zmian prawa.

W analizie prawa towarzyszącej monitoringowi należy analizować akty prawne niższego rządu (instrukcje, regulaminy, decyzje, okólniki itp.), gdyż to właśnie one są najczęściej sprzeczne ze standardami ochrony praw człowieka. Konieczna jest znajomość nie tylko aktualnych uregulowań prawnych, ale także orzecznictwa i komentarzy. Bardzo ważne są przepisy końcowe i przejściowe, gdyż określają moment wejścia w życie danego aktu prawnego, a w przypadku ustaw ratyfikujących umowy międzynarodowe — deklaracje i zastrzeżenia do niektórych artykułów. Znajdziemy tam również przepisy uchylające ważne z punktu widzenia naszych badań regulacje prawne zawarte w innych ustawach.

Podczas prowadzenia monitoringu używamy technik oraz metod prowadzenia badań i opracowywania danych stosowanych w naukach społecznych, takich jak: analiza aktów normatywnych, analiza prasy, wtórna analiza porównawcza danych statystycznych, wywiad niestrukturalizowany, wywiad kierowany (częściowo ustrukturalizowany), wywiad ustrukturalizowany, zogniskowany wywiad grupowy, ankieta, obserwacja uczestnicząca, obserwacja zewnętrzna, eksperyment.

Po przeprowadzeniu monitoringu przygotowujemy raport, aby opisać i zanalizować sytuację oraz upowszechnić go dostępnymi kanałami.

Rozpoczynając monitorowanie prawa szkolnego należy na początku zapoznać się z podstawowymi aktami prawa szkolnego np. statut szkoły, wewnętrzny system oceniania, regulaminy poszczególnych organów szkoły, a także aktami wyższego rzędu np.:

- Konstytucją RP z 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483. z późn. zm.;
- ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.;
- rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 10 czerwca 2015 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy w szkołach publicznych Dz.U. z 2015 r. poz. 843;
- rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół, Dz.U. z 2001 r. nr 61, poz. 624 z późn. zm.

Badając procedury nie można zapomnieć o ustawie z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego t.j. Dz. U. z 2000 r. Nr 98 z późn. zm.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 2

Kazus 1

W szkole część uczniów ma wątpliwości, czy roczne oceny klasyfikacyjne nie są wystawiane za późno przez nauczycieli, co uniemożliwia im poprawę. Wątpliwości mają też nauczyciele, których zdaniem zbyt szybkie zaproponowanie uczniom oceny spowoduje, że część z nich przestanie się uczyć i chodzić do szkoły.

Art. 44g. 1. Przed rocznym klasyfikacyjnym zebraniem rady pedagogicznej nauczyciele prowadzący poszczególne zajęcia edukacyjne oraz wychowawca oddziału informują ucznia i jego rodziców o przewidywanych dla niego rocznych ocenach klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych i przewidzianej rocznej ocenie klasyfikacyjnej zachowania, w terminie i formie określonych w statucie szkoły. [...]

Art. 44h. 1. Śródroczne i roczne, a w szkole policealnej – semestralne, oceny klasyfikacyjne z zajęć edukacyjnych ustalają nauczyciele prowadzący poszczególne zajęcia edukacyjne, a śródroczną i roczną ocenę klasyfikacyjną zachowania – wychowawca oddziału po zasięgnięciu opinii nauczycieli, uczniów danego oddziału oraz ocenianego ucznia. [...]

6. Termin ustalenia ocen, o których mowa w ust. 1–5, określa statut szkoły.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

Kazus 2

W szkole często uczniowie mają pretensje do nauczycieli, że są niezapowiedziane sprawdziany lub kartkówki, a także, że nie wiedzą, w jaki sposób poprawić ocenę na wyższą.

Art. 44b. [...] 8. Nauczyciele na początku każdego roku szkolnego informują uczniów oraz ich rodziców, a w szkole policealnej – uczniów, o: 1) wymaganiach edukacyjnych niezbędnych do otrzymania przez ucznia poszczególnych śródrocznych i rocznych, a w szkole policealnej – semestralnych, ocen klasyfikacyjnych z zajęć edukacyjnych, wynikających z realizowanego przez siebie programu nauczania; 2) sposobach sprawdzania osiągnięć edukacyjnych uczniów; 3) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej, a w szkole policealnej – semestralnej, oceny klasyfikacyjnej z zajęć edukacyjnych.

9. Wychowawca oddziału na początku każdego roku szkolnego informuje uczniów oraz ich rodziców o: 1) warunkach i sposobie oraz kryteriach oceniania zachowania; 2) warunkach i trybie otrzymania wyższej niż przewidywana rocznej oceny klasyfikacyjnej zachowania.

10. Szczegółowe warunki i sposób oceniania wewnątrzszkolnego określa statut szkoły.

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

Kazus 3

Dyrektor szkoły wyznacza opiekuna samorządu uczniowskiego, uczniowie chcieliby mieć na to wpływ. Analizując ten przypadek dokonajcie również analizy szkolnego regulaminu samorządu uczniowskiego.

Art. 55. 1. W szkole i placówce działa samorząd uczniowski, zwany dalej „samorządem”.

2. Samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

3. Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów.

4. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak: 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami; 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu; 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań; 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej; 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi, w porozumieniu z dyrektorem; 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu. [...]

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty t.j. Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 z późn. zm.

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 3

Sprawdź uregulowania na temat omawiany w kazusach w statucie twojej szkoły, a także w wewnętrznym systemie oceniania. Przygotuj zarys propozycji monitoringu; do wykonania zadania wykorzystaj tabelę zamieszczoną poniżej.

Cel monitoringu prawa czyli, po co badamy? Co chcemy osiągnąć przez badanie?	
Zadania, czyli co będziemy dokładnie robić?	
Problem badawczy, czyli co trzeba wiedzieć, aby zrealizować cel lub na jakie pytanie trzeba sobie odpowiedzieć?	
Pytania badawcze, czyli o co będziemy pytać np. uczniów lub nauczycieli?	
Techniki, czyli jaki sposobami zrealizujemy zadania?	

ĆWICZENIE: CZY TO JEST INFORMACJA PUBLICZNA?

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice:

- potrafią wyjaśnić, na czym polega prawo do informacji;
- potrafią wskazać, co jest informacją publiczną;
- znają polskie akty prawne, w których regulowany jest prawo do informacji.

TECHNIKI I METODY

praca w parach, praca z tekstem źródłowym (online)

MATERIAŁY I ŚRODKI DYDAKTYCZNE

- dostęp do internetu lub wydruk ustawy o dostępie do informacji publicznej
- materiał pomocniczy dla uczniów nr 1

CZAS

PRZEBIEG

1. Zapytaj uczniów, czy wiedzą, co to jest informacja publiczna? Poproś by w parach sformułowali definicję informacji publicznej, a następnie (ochotnicy) – odczytali 1–2 propozycje na forum. Porównajcie definicję z zapisami z ustawy o dostępie do informacji publicznej.

- Rozdaj każdej osobie w klasie kartę pracy z materiału pomocniczego nr 1. Poproś, by – odwołując się do zapisów cytowanej ustawy – spróbowali określić, w którym z podanych przypadków mają do czynienia z informacją publiczną. Następnie uczniowie w parach porównują swoje odpowiedzi, wspólnie sprawdzają w ustawie poprawność swojej uwspólnionej odpowiedzi oraz formułują uzasadnienie.
- Na forum porozmawiajcie o wynikach pracy. Na koniec możesz zadać uczniom pytanie: *Dlaczego prawo dostępu do informacji publicznej ma takie znaczenie? W jaki sposób dotyczy to ich codziennych spraw?*

MATERIAŁ POMOCNICZY NR 1¹⁸

W poniższej tabelce masz kilka przykładów wniosków o różne rodzaje informacji – które z nich są, w świetle ustawy, informacją publiczną, a które nie? Odpowiedź uzasadnij.

Przykład informacji	Czy to jest informacja publiczna (TAK/NIE)	Uzasadnienie
Uczennica III klasy gimnazjum zadzwoniła do liceum, by dowiedzieć się, jakie dokumenty musi złożyć, aby aplikować do tej szkoły.		
Lokalne stowarzyszenie wniosło o udostępnienie list obecności z zebrania wiejskiego, na którym mieszkańcy podjęli decyzję o finansowaniu inwestycji z funduszu sołectwa.		
Uczniowie warszawskiego LO złożyli do Marszałka Senatu wniosek o udostępnienie nagrań wideo z posiedzenia Senatu.		
Studentka lingwistyki chciała sprawdzić, kto w tym roku otrzymał stypendium naukowe i socjalne.		
Złożyłaś dokumenty na wymarzony kierunek studiów – chcesz dowiedzieć się, ilu jest kandydatów na wybrany przez ciebie kierunek.		
Stowarzyszenie domagało się ujawnienia udostępnienia korespondencji członków Rady Ministrów i ich asystentów w sprawie nowelizacji ustawy o dostępie do informacji publicznej.		

¹⁸ Ćwiczenie to pochodzi z publikacji metodycznej dla nauczycieli Centrum Edukacji Obywatelskiej „Mamy prawo”, dostępnej online www.ceo.org.pl/mamyprawo [dostęp 30.06.2015].

ĆWICZENIE: CZY TO JEST ZGODNE Z PRAWEM?

CELE

Po ćwiczeniu uczniowie i uczennice potrafią analizować funkcjonowanie – na konkretnych przykładach – wybranych aktów prawnych.

TECHNIKI I METODY

analiza przypadku, praca zespołowa

MATERIAŁY DYDAKTYCZNE

- materiały pomocnicze dla uczniów (nr 1)

CZAS

PRZEBIEG

1. Podziel uczniów na 3 zespoły. Poproś, aby zapoznali się z opisami sytuacji opracowanych na podstawie rzeczywistych wydarzeń. Ich zadaniem będzie analiza tych przypadków w świetle obowiązującego prawa. Uczniowie pracują od początku do końca w tych samych zespołach, realizując poniższe kroki. Po każdym kroku zaproponuj uczniom stop klatkę, w czasie której grupy dzielą się rezultatami pracy w danym kroku.

- Krok 1. Uczniowie próbują w grupie zdiagnozować problem/problemę opisany/e w wybranym przypadku. Każdy z członków grupy ma prawo się wypowiedzieć – uczniowie powinni jednak podjąć wspólną decyzję o sposobie „nazwania/opisania” jednym zdaniem tego problemu/problemów. Zapisują zdefiniowany problem na arkuszu papieru własnym językiem (własna definicja).
- Krok 2. Uczniowie zastanawiają się wspólnie, jakich obszarów dotyczy zdiagnozowany przez nich problem. Powinni postarać się o precyzyjne ich wskazanie (np. edukacja podstawowa, zdrowie itp.). Wypisują te obszary pod definicją problemu.
- Krok 3. Uczniowie próbują w zespołach określić, w jaki sposób i gdzie może być uregulowana prawnie zdiagnozowana przez nich sytuacja. Najpierw samodzielnie wskazują konkretne akty prawne, wyszukując w internecie. Wypisują je na plakacie (pełne nazwy), znajdują zapisy, na które można się powołać w analizie danej sytuacji.

Uwaga! Jeśli uczniowie będą mieli w tym trudność można dać im podpowiedź w postaci pasków z nazwami aktów prawnych zamieszczonych obok opisów przypadków.

- Krok 4. Uczniowie zastanawiają się, jakie instytucje (lokalne i krajowe) lub rozwiązania systemowe zajmują się regulowaniem opisanych sytuacji/problemów. Wypisują je, z podziałem na krajowe i lokalne.
- Krok 5. W kroku piątym uczniowie analizują jeszcze raz omawiany przypadek, zestawiając go z wybranymi uregulowaniami prawnymi i zastanawiają się, jakie prawa zostały naruszone i co na to wskazuje?
- Krok 6. Na koniec uczniowie zastanawiają się, co należałoby zrobić, by do tej sytuacji nie dopuścić i/lub jak można rozwiązać aktualnie zaistniały problem. Wypisują wszystkie możliwe rozwiązania i działania prewencyjne (w postaci rekomendacji). Zastanawiają się też, do jakich instytucji powinni skierować te rekomendacje.

PRZYPADKI DO ANALIZY

Od dawna planowaliście kupno domu w okolicach miejscowości Hulajdusza. Znaleźliście odpowiednią działkę położoną w uroczej dolinie, wśród drzew, a nieopodal wije się błękitny strumyk. W odległości 10 kilometrów biegną tory kolejowe, skąd dobiega bardzo cichy, regularny stukot kół. Dom spełnia wszystkie wasze oczekiwania – jest duży salon, 5 sypialni (2 na parterze i 3 na piętrze), 2 łazienki i ładna, przestronna kuchnia. Do domu przylega garaż, który jest na tyle pojemny, że oprócz samochodu można zmieścić w nim narzędzia ogrodnicze, albo inne przedmioty, których nie trzeba na bieżąco użytkować. Wzięliście kredyt w banku i po załatwieniu odpowiednich formalności zostaliście właścicielami tej pięknej posiadłości. Sprawdziliście też, że w mieście nieopodal funkcjonuje bardzo dobra szkoła, do której już we wrześniu będą mogły pójść wasze dzieci: 7 letni Romek i 9 letnia Krysia. Jednym słowem – zaczynacie życie od nowa, porzucając stare z pewną radością. W szkole całodzienne dyżury pełni pielęgniarka, a 3 dni w tygodniu lekarka. To dobra wiadomość, bo Romek jest alergikiem i dość często dostaje wysypki od najróżniejszych rzeczy. Niespełna miesiąc po przeprowadzce, Romek zaczyna mieć wysypkę i objawy, które wcześniej się nie pojawiały – często się dusi, i stracił apetyt. Wizyty u lekarzy w mieście nic nie dały – nikt nie jest w stanie wskazać jaka może być przyczyna takich objawów, a wy się coraz bardziej martwicie... W gazecie lokalnej przeczytaliście, że redakcja dostała anonimową informację, że od wielu lat z pobliskich zakładów przemysłowych wydobywają się silne zanieczyszczenia, które mogą powodować u alergików objawy duszności i spadku wagi ciała...

To niestety nie wszystko. 3 miesiące po waszej przeprowadzce zauważacie na skarpie, tuż obok domu ekipy budowlane z ciężkim sprzętem. Okazuje się, że planowana tu jest od 3 lat budowa mostu kolejowego, który skróci czas podróży do miasta Syrakiusz z 2 godzin do jednej... Sama budowa potrwa 2 lata, a potem...no cóż...most przebiega tuż nad waszym domem...

Pytania pomocnicze: Jakie prawa zostały naruszone? Co na to wskazuje? Jak można było zapobiec? Co należałoby zmienić?

Europejska Konwencja Praw Człowieka (art. 10, pkt.1)

Konstytucja RP (art. 61. pkt.1, Art. 68, Art. 74)

Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (art. 1 – do art. 14)

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dział II, rozdział 1 i 3)

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (rozdział 2)

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (art. 101)

Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (art. 24)

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Tytuł VI dział 1 i 2)

PRZYPADKI DO ANALIZY

Miejscowość Chruszczany niewiele różni się od innych miejscowości zamieszkałych przez ok. 5.000 osób. Trochę przemysłu, trochę turystyki, trochę bezrobocia. No i władze, które rządzią od „zawsze”. Obecny Burmistrz zdążył być jeszcze przewodniczącym Rady Narodowej, potem zrobił sobie przerwę – tak jak wielu w tych czasach – na rozkręcenie własnego biznesu. Zresztą z powodzeniem. Udało mu się stworzyć prężnie działającą lokalną firmę transportową, ale w pewnym momencie zateśknął za władzą i od połowy lat 90, firmę sprzedał szwagrowi, który był wpływowym przedsiębiorcą w gminie obok i tak jak raz został wybrany Burmistrzem, tak pozostaje nim do dziś. O ile przez większą część tego czasu mieszkańcy byli z tego faktu zadowoleni, to po 15 latach doszli do wniosku, że potencjał władz się wyczerpał i zaczęły podnosić się głosy, że czas na zmiany. Te głosy były niestety pozbawione twarzy, tzn. ludzie chętnie krytykowali, ale nie mieli odwagi wystąpić otwarcie przeciwko Burmistrzowi, bo miasto pozostawało jedynym z większych pracodawców i nikomu nie spieszyło się do tego by stracić pracę samemu, lub by stracił ją ktoś z rodziny. Przed ostatnimi wyborami coś się jednak przełamało. Jadwiga Zarnecka, która przez kilka ostatnich lat sprawowała funkcję dyrektorki szkoły podstawowej doszła do wniosku, że nie może być tak, że jako nauczycielka namawia uczniów do aktywności obywatelskiej, a sama pozostaje niemyim obserwatorem źle działających władz. Postanowiła wziąć sprawy we własne ręce. Nie czuła się na tyle silnie by wystartować przeciwko urzędującemu Burmistrzowi, ale chciała wspólnie z jeszcze 16 osobami wystartować w wyborach do rady miasta by sformułować opozycyjny wobec Burmistrza klub radnych. Dla Burmistrza był to niespodziewany szok. Nie dość, że urosła mu jawna opozycja, to jeszcze na jej czele stała dyrektorka jednostki organizacyjnej miasta. Postanowił przystąpić do działań. Po pierwsze, oskarżył ją, że jako dyrektor szkoły w ogóle nie może kandydować na radną. Na stronie internetowej miasta ogłosił, że p. Jadwiga jako dyrektorka szkoły powinna wiedzieć, że musi wybrać albo kandydowanie, albo bycie dyrektorką. Bał się jednak, że mimo tych oskarżeń, może po wyborach stracić większość w radzie i zaproponował szwagrowi by część pracowników jego firmy, którzy mieszkali w pobliskiej gminie wpisał się do spisu wyborców w Chruszczanach i by oczywiście głosowali na wskazanych przez Burmistrza kandydatów. Tak też się stało. Jedną z pracujących w urzędzie osób poinformowała p. Jadwigę, że ostatnio bardzo dużo osób, których w ogóle nie zna zostało wpisanych do spisu wyborców w Chruszczanach. P. Jadwiga chciała sprawdzić czy to prawda i zażądała przekazania jej spisu wyborców, ale Burmistrz stwierdził, że nie ma o tym mowy, bo musi chronić prywatność tych osób. Dla p. Jadwigi to było za dużo. Postanowiła zorganizować manifestację na głównym placu miasta przeciwko działaniom Burmistrza, ale ten zakazał jej tego, z uwagi na to, że pełni funkcję dyrektorki szkoły i jako funkcjonariusz publiczny nie może zwoływać, ani brać udział w manifestacjach. Odmowę uzasadnił też tym, że w związku z tym, że zadeklarowała chęć startu w wyborach, to taka manifestacja jest agitacją wyborczą, a ta nie może być prowadzona w stosunku do uczniów, a przecież jako dyrektorka szkoły ma na nich duży wpływ i mogą ulec jej „propagandzie”. Burmistrz wyraził również wątpliwość, czy w ogóle powinna prowadzić lekcje z Wiedzy o Społeczeństwie.

Pytania pomocnicze: Jakie prawa zostały naruszone? Czy dyrektorka może kandydować na radną? Czy Burmistrz może dowolnie dopisywać osoby do spisu wyborców i czy ma rację odmawiając dostępu do spisu wyborców zasłaniając się ochroną ich prawa do prywatności? Czy słuźnik zakazał manifestacji? Co p. Jadwiga może z tym wszystkim zrobić?

Europejska Konwencja Praw Człowieka (art. 11, pkt. 1)

Konstytucja RP (Art. 57, Art. 32, Art. 51.)

Ustawa z dnia 5 lipca 1990
Prawo o zgromadzeniach
(Art. 2, Art. 8, Art. 9)

Kodeks wyborczy
(Art. 18, Art. 20.)

Ustawa z dnia 8 marca
1990 r. o samorządzie
gminnym (Art. 24b, Art.
104, Art. 105, Art. 108)

Rozporządzenie Ministra
Spraw Wewnętrznych
i Administracji w sprawie
rejestrów wyborców oraz
trybu przekazywania przez
Rzeczpospolitą Polską
innym państwom człon-
kowskim Unii Europejskiej
danych zawartych w tym
rejestrze (Art. 12)

Ustawa z dnia 29 sierpnia
1997 o ochronie danych
osobowych
(Art. 23, Art. 27)

PRZYPADKI DO ANALIZY

Kamil lat 17–cie był uczniem klasy pierwszej technikum w Zespole Szkół w Blińskiej już drugi rok. Pierwszy rok nauki skończył się dla niego niepowodzeniem, ale postanowił raz jeszcze spróbować swoich sił. Jego sytuacja domowa nie była dobra, a ciągłe problemy z ojcem i bratem spowodowały, że akceptacji poszukał u kolegów z osiedla; mama Kamila zmarła gdy ten miał 15 lat. Bardzo szybko wciągnęły go drobne kradzieże, a uzyskane w ten sposób pieniądze zaczął przeznaczać na rozrywki. Nikt nie złapał go za rękę, jak się chwalił, ale był znany lokalnej Policji, która często go spisywała.

Szkoła interesowała go coraz mniej, dlatego rzadko w niej był, a kiedy już się pojawił zazwyczaj kończyło się to awanturami z nauczycielami. Po takich lekcjach trafiał na tzw. dywanik do dyrektora i otrzymywał informację, że za kolejną awanturę zostanie wyrzucony ze szkoły. Pewnego razu po zakończeniu lekcji matematyki został poproszony o pozostanie w sali lekcyjnej. Przeczynał, że coś będzie się działo, ponieważ do sali weszli nauczyciel wf-u i pedagog szkolny. Przypomniawszy sobie, że przed przyjściem do szkoły wypił piwo i że to może mieć dla niego nienajlepsze konsekwencje. Dlatego nie patrząc na nic postanowił wybiec z sali. Nauczyciele mu na to nie chcieli pozwolić, dlatego wywiązała się szamotanina. Ale mimo wszystko uciekł z sali. Po drodze do drzwi wyjściowych minął dwóch policjantów, którzy przeszli obok niego. Dyrektor szkoły postanowił zakończyć sprawę Kamila i w notatce opisał zdarzenia z sali matematyki. Zebrał też zeznania świadków, w tym policjantów, którzy tylko spisali notatkę służbową na okoliczność zdarzenia, ale nie podjęli innych czynności oraz nauczycielki matematyki, która zeznała, że wyczuła od ucznia alkohol. Napisał pismo do ojca Kamila z informacją o wszczęciu procedury skreślenia z listy uczniów i poinformował go o prawie wskazania rzeczników obrony np. wychowawca lub pedagog szkolny. Następnie zgodnie z ustalonym w szkole trybem, zwołał posiedzenie rady pedagogicznej, która podjęła uchwałę o skreśleniu ucznia z powodu zachowania agresywnego w stosunku do uczniów oraz nauczycieli i upoważniła dyrektora szkoły do wydania decyzji o skreśleniu. W kolejnym kroku dyrektor przedstawił uchwałę rady pedagogicznej samorządowi uczniowskiemu wraz z wnioskiem o wyrażenie opinii w sprawie. Uczniowie byli za skreśleniem Kamila i pismo z taką informacją przekazali dyrektorowi. Dodatkowo w piśmie podkreślili agresywne zachowanie Kamila w szkole w stosunku do koleżanek i kolegów.

Przed wystaniem decyzji do rodzica Kamila dyrektor poprosił zespół nauczycieli o raz jeszcze przyjrzenie się całej sprawie i dokonanie analizy prawnej, aby upewnić się czy wszystko zostało zrobione zgodnie z prawem.

Pytania pomocnicze: Czy procedura skreślenia przebiegała zgodnie z obowiązującym prawem? Jeżeli nie to jakie były rozbieżności i co należy zrobić na przyszłość, aby ich uniknąć? Czy prawa ucznia nie zostały naruszone? Jeżeli tak to jakie? Czy można skreślić Kamila? Jaka rekomendację przekazalibyście dyrektorowi?

Konstytucja RP
(Art. 2, Art. 30, Art. 31,
Art. 32, Art. 70)

Ustawa o systemie oświaty
(Art. 39, Art. 41, Art. 55,
Art. 60)

Kodeks postępowania
administracyjnego
(Art. 6 –12, Art. 14, Art.
30, Art. 107, 109, 111,
112, 124, 141)

Statut Szkolny

Regulamin samorządu
uczniowskiego

MATERIAŁ: CO MOŻEMY MONITOROWAĆ?

Obywatele obserwujący działania władzy, sprawują swego rodzaju kontrolę społeczną i zmuszają decydentów do wyjaśniania prowadzonej polityki, odpowiadania na pytania obywateli, jawności działania i kształtowania poczucia odpowiedzialności za sposób sprawowania władzy. Kontrolą obywatelską możemy zajmować się nie tylko w ramach zorganizowanych inicjatyw czy środowisk (np. pozarządowych).

Przedmiotem obserwacji strażniczej może być szereg spraw związanych z przestrzeganiem prawa oraz standardów działania przez instytucje i osoby publiczne. A w sam monitoring może zaangażować się każdy, od osoby indywidualnej, także ucznia czy uczennicy, poprzez nieformalne grupy aż do zorganizowanych środowisk (fundacje, stowarzyszenia, samorządy, związki zawodowe itp.).

Co możemy monitorować?

- przestrzeganie praw człowieka i obywatela (np. kwestia warunków, w jakich przebywają osoby pozbawione wolności, przestrzeganie prawa antydyskryminacyjnego w zakładach pracy czy wolności wyznania w szkołach; badanie standardów antydyskryminacyjnych w zakresie równego dostępu do stanowisk, szkoleń czy równego wynagrodzenie za równą pracę);
- stanowienie i funkcjonowanie prawa lokalnego i krajowego (np. czy prawo lokalne zgodne jest z aktami wyższego rzędu; w jaki sposób tworzone są dokumenty prawne obowiązujące w szkole; czy działania podejmowane są zgodne z obowiązującym prawem itp.);
- wydatki publiczne (np. jak wydawane są w samorządzie pieniądze na edukację, działania skierowane do młodzieży, działania kulturalne, działania upowszechniające sport);
- dostęp do informacji publicznej (np. czy instytucje publiczne mają czytelne Biuletyny Informacji Publicznej? czy łatwo jest uzyskać informację na określony temat np. w samorządzie gminnym, w szkole?);
- sprawy ekologii, bezpieczeństwa zdrowotnego lub publicznego (np. czy przestrzegane są przepisy prawne, jak też jak wybierane są miejsca pod inwestycje, miejsca podlegające ochronie czy jak informuje się o skażeniach środowiska naturalnego);
- sprawy związane z edukacją (na poziomie lokalnym i krajowym).

Warto sprawdzać systematycznie, jakie decyzje w naszych sprawach są podejmowane. Można to robić poprzez: przegląd prasy, stron internetowych; przegląd stenogramów wystąpień sejmowych i posiedzeń sejmowych komisji. Możemy kierować zapytania do ministerstw, władz samorządowych. Przydatne są spotkania indywidualne i zbiorowe, wywiady, by zebrać konieczne informacje itp. Możemy też kontaktować się z organizacjami pozarządowymi działającymi w obszarze oświaty, pisać listy otwarte i petycje do władz oświatowych, kierować zapytania, brać udział w konsultacjach społecznych itp.

Czy potrzebny jest monitoring w obszarze edukacji?

Edukacji, tak jak każdemu innemu obszarowi życia publicznego, potrzebna jest obywatelska kontrola. Tylko systematyczne gromadzenie informacji, upowszechnianie ich i reagowanie na te działania władzy, które mogą prowadzić do naruszania zasad demokratycznego państwa prawa, ograniczania wolności i autonomii szkół, nauczycieli, rodziców i uczniów, pozwolą nam nieustannie dbać o zachowanie i podnoszenie jakości edukacji.

Działania państwa w obszarze edukacji mogą być pod lupą uczniów (np. samorządu uczniowskiego), rodziców (Rady Rodziców lub indywidualnych rodziców zainteresowanych poprawą jakości pracy szkoły swojego dziecka), ale także kadry zarządzającej i nauczycieli!

Co możemy monitorować w edukacji?

- Neutralność światopoglądową szkoły publicznej: obecność w szkole symboli i praktyk religijnych; organizacja pracy szkoły w okresach świąt religijnych; obowiązki nauczycieli wobec obecnych w szkole praktyk i tradycji świątecznych; realizacja przepisów konkordatu (czy nie jest to nadużywane); prawa mniejszości religijnych a świeckość szkoły.
- Prawo wewnątrzszkolne: sposób tworzenia i przestrzegania prawa wewnątrzszkolnego, jego zgodność z aktami wyższego rządu, udział społeczności szkolnej w tworzeniu prawa wewnątrzszkolnego, dostęp do informacji o obowiązujących regulacjach itp.
- Dostęp do informacji publicznej w szkole: sposób informowania członków społeczności szkolnej o tym, co jest a co nie jest informacją publiczną, procedury udostępniania informacji publicznej w szkole; sposób publikowania informacji publicznej i upowszechniania jej wśród zainteresowanych;
- Procesy zmian w prawie oświatowym na poziomie ministerialnym: informowanie o procesie tworzenia czy zmieniania prawa (konsultacje); sposób wdrażania tych zmian (Informowanie opinii publicznej) oraz ewaluacji rezultatów wprowadzonych zmian (np. dopuszczanie podręczników do użytku szkolnego czy nakładanie obowiązku korzystania z bezpłatnych podręczników).
- Przestrzeganie praw ucznia w szkole: czy uczniowie informowani są o swoich prawach oraz przysługujących im narzędziach ochrony; czy prawa ucznia są w szkole przestrzegane; czy obowiązuje równość wobec prawa; czy ustalone są jasne zasady dochodzenia praw ucznia itp.
- Politykę organów prowadzących wobec tworzenia oferty szkoły: czy polityka jest tworzona w oparciu o realne potrzeby uczniów (jako odbiorców edukacji) a nie uznaniowo przez organ prowadzący i kadre zarządzającą; czy oferta realizowana jest zgodnie z deklaracją itp.

PROJEKT: UWAGA, SPRAWDZAM! PROPOZYCJA PROJEKTU STRAŻNICZEGO¹⁹

Projekt edukacyjny to realizowane samodzielnie przez uczniów zadanie (albo cykl zadań), które zmierza do osiągnięcia określonego wcześniej celu. Podczas realizacji projektu uczniowie uczą się ponoszenia odpowiedzialności za własne decyzje, zdobywają umiejętności aktywnego poszukiwania informacji i korzystania ze źródeł. Projekt uczniowski może mieć charakter indywidualny, o wiele ciekawsze i bardziej wartościowe są jednak projekty realizowane zespołowo, w których poszczególne zadania mogą być wykonywane samodzielnie. Ważne jest, by uczniowie realizowali projekty według własnego pomysłu oraz związane z ważnymi dla nich tematami.

Każde projektowe działanie uczniowskie jest dowodem na uczestnictwo, aktywne branie udziału w wydarzeniach. Celem lokalnych projektów uczniowskich jest najczęściej rozwiązywanie najpilniejszych problemów oraz inicjowanie zmian. Opierają się one na komunikacji z mieszkańcami, nierzadko także z instytucjami publicznymi i władzami samorządowymi. Niejednokrotnie w trakcie własnych działań uczniowie i uczennice uzyskują bezpośredni lub pośredni wpływ na decyzje władz publicznych. W tym sensie o działaniach młodzieżowych lub ich wybranych elementach można mówić jako o działaniach quasi-strażniczych, czyli takich, które sprawdzają, jak funkcjonują instytucje publiczne w ich najbliższym otoczeniu, włączają mieszkańców w proces współdecydowania oraz inicjują ważne zmiany w obszarach, któ-

¹⁹ Rozdział ten powstał na podstawie wieloletnich doświadczeń Centrum Edukacji Obywatelskiej w realizacji projektów edukacyjnych na rzecz lokalnych społeczności; fragmenty dotyczące partycypacji opracowane zostały na podstawie materiałów zamieszczonych na portalu www.partycypacjaobywatelska.org.pl [ost. wejście 10.06.2015].

re są dla uczniów najistotniejsze. Uczniowskie projekty i profesjonalne działania strażnicze łączy metodologia pracy; także w zakresie standardów działania można dostrzec podobieństwa pomiędzy aktywnością projektową uczniów i uczennic, a aktywnością „strażników”. Jedni i drudzy, podejmując działania, muszą być niezależni i bezinteresowni oraz powinni mieć zawsze na uwadze interes publiczny. Ponadto powinni działać jawnie, podejmować działania w zgodzie z obowiązującym prawem. Taka postawa buduje zaufanie społeczne dla podejmowanych działań. Ważnym warunkiem skutecznego działania tak projektowego, jak i strażniczego jest komunikacja oraz umiejętność pozyskiwania sojuszników.

ETAP I. PRZYGOTOWANIE DO REALIZACJI PROJEKTU ²⁰

ROLA UCZNIÓW

- poznają lub przypominają sobie metodę projektu
- wybierają temat
- określają cel ogólny
- wstępnie diagnozują problem

ROLA NAUCZYCIELA

W czasie tego etapu nauczyciel przekazuje uczniom wiedzę na temat pracy metodą projektu, stwarza sytuacje edukacyjne, w czasie których będą mogli doświadczyć tematyki przedsięwzięcia i pomaga im zdobyć umiejętności umożliwiające przeprowadzenie projektu edukacyjnego.

Przystępując do pracy nauczyciel powinien podkreślić, że uczniowie będą pracować w zespołach i to będzie ich działanie projektowe, a nie nauczyciela. Może wskazać potencjalne problemy i podać przykłady możliwości ich rozwiązania, a także zachęcić uczniów do pracy metodą projektu, wskazując szanse jakie daje im ta forma aktywności.

Jak przygotować uczniów do pracy metodą projektu i pracy zespołowej ?

- O projekcie krok po kroku – prezentacja dla uczniów
http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/flash/GOTOWE_PREZENTACJE/prezentacja_MAP_2/map2_u.swf
- Dlaczego praca zespołowa jest efektywna oraz na co trzeba uważać, stosując taką formę pracy z uczniami? <http://www.ceo.org.pl/pl/przedsiębiorczy/news/praca-zespołowa-jak-i-dlaczego-0>

Jak pomóc w wyborze tematu, by był on powiązany z prawem, prawami człowieka, tematyką strażniczą?

Warto zacząć od narzędzia bliskiego uczniom – w sieci jest mnóstwo filmów, wypowiedzi lokalnych aktywistów, nagrań z akcji społecznych, które można pokazać młodym ludziom, by zainspirować ich do własnego działania. My szczególnie polecamy te, które bezpośrednio dotyczą działań podejmowanych w interesie dobra publicznego, dla usprawnienia lokalnych instytucji czy poprawy funkcjonowania prawa.

- W ramach projektu „STRAŻNICTWO. Profesjonalnie i trwale w służbie publicznej” organizowana była Szkoła Inicjatyw Strażniczych, w ramach której lokalni aktywiści i działacze społeczni doskonalili swoje umiejętności i profesjonalizowali swoje działania. O tym, co i dlaczego robią, jak działają, jak się angażują opowiadają sami w kilkunastominutowych filmach. Filmy te stanowią dobre wprowadzenie do lokalnej tematyki i inspirują do własnych działań. Wszystkie nagrania dostępne są na kanale YouTube Sieci Obywatelskiej – Watchdog Polska.

²⁰ Etapy projektu przyjęto na podstawie publikacji: A. Mikina, B. Zając, *Metoda projektów. Poradnik dla nauczycieli i dyrektorów gimnazjum*, ORE, Warszawa 2010 oraz J. Strzemieczny, *Jak organizować i prowadzić gimnazjalne projekty edukacyjne. Poradnik dla dyrektorów, szkolnych organizatorów i opiekunów projektów*, ORE, Warszawa 2010.

Można też pokazać licznie obecne w sieci filmy dotyczące łamania praw człowieka w Polsce, by skupić uwagę uczniów na najbliższym im otoczeniu, lub wykorzystać metodę „żywej biblioteki”, by przedstawić uczniom i uczennicom realne, bliskie im problemy.

- W materiałach CEO powstałych w ramach programu „Szkoła tolerancji” znajduje się opis czym jest „żywa biblioteka” oraz scenariusze z pomysłami, jak skorzystać z filmów na lekcji. Filmy, w których znajdują się wypowiedzi osób dyskryminowanych, mogą stać się punktem wyjścia do projektów wokół mowy nienawiści, mechanizmu powstawania stereotypów, dyskryminacji, wykluczenia społeczne oraz praw człowieka.

<http://biblioteka.ceo.org.pl/szkola-tolerancji/%C5%BCywa-biblioteka>

Bez względu na to, w którym kierunku pójdą uczniowie polecamy słuchowisko, które przypomina nam o jednym z podstawowych praw człowieka: prawo dostępu do informacji. Nagranie to pomoże zrozumieć uczniom, co to za prawo, dlaczego może nam pomóc w realizacji naszych lokalnych działań.

Z audycji uczniowie dowiedzą się m.in. czym jest informacja publiczna, kto ją musi udostępniać oraz na czym polega – krok po kroku – udostępnianie informacji publicznej?

<http://www.ceo.org.pl/pl/mamyprawo/news/od-zadania-domowego-do-prawa-do-informacji>

- Warto też zainspirować uczniów i uczennice do uważnego obserwowania najbliższego otoczenia, śledzenia lokalnych mediów i forów dyskusyjnych.

Co może być celem uczniowskiego działania? W jakich obszarach uczniowie mogą podejmować działania strażnicze?

- planowanie rozwoju miejscowości
- zrównoważony rozwój
- ekologia i ochrona środowiska w regionie
- przestrzeganie praw dziecka i ucznia
- dostęp do informacji szkolnej
- zagospodarowanie przestrzeni publicznej
- budżet partycypacyjny
- budżet gminy na działalność kulturalną, sportową i młodzieżową
- oferta domu kultury
- przedsiębiorczość/zatrudnienie
- itp.

ETAP II. PLANOWANIE

ROLA UCZNIÓW

- prowadzą pogłębioną diagnozę problemu
- określają cele szczegółowe/operacyjne
- formułują zadania i dzielą się nimi
- określają kryteria poziomu realizacji zadań
- pozyskują sojuszników

ROLA NAUCZYCIELA

Uczniowie pracują w zespołach i realizują zaplanowane działania, a nauczyciel konsultuje i akceptuje realizację kolejnych etapów zadania. Nauczyciel danego przedmiotu może również zachęcić innych nauczycieli do współpracy, np. nauczyciel poprosić o konsultacje z uczniami nauczyciela podstaw przedsiębiorczości, informatyki, przyrody itp. Uczniowie powinni móc liczyć na pomoc nauczyciela w opracowaniu planu działań i podziale zadań, a także w wyborze formy prezentacji końcowej, a przynajmniej określić jej zarys.

Co może być pomocne w sformułowaniu zadań i ich podziale pomiędzy członków grupy? Jak sformułować kryteria realizacji zadań (rezultaty)?

- Po określeniu obszarów tematycznych konieczne jest wyznaczenie harmonogramu projektu (np. według poniższego wzoru).

Co?	Kto?	Kiedy?	Gdzie?	Jaki będzie rezultat?	Zasoby niezbędne do realizacji projektu	
					Kto jest naszym sojusznikiem? Co posiadamy?	Kogo musimy zaprosić do współpracy? Co musimy pozyskać?
Opis konkretnych działań	Wskazanie odpowiedzialnych osób	Terminy realizacji	Miejsce spotkania	Konkretne rezultaty działania		

Potencjalni sojusznicy – jak ich zdobywać?

- W lokalnym działaniu na rzecz zmiany nigdy nie jesteśmy sami – warto rozejrzeć się za osobami, instytucjami, które mogą nam pomóc. W przypadku szkolnych działań „strażniczych” nie możemy spowodować, by nauczyciele, dyrektor szkoły itp. czuli się kontrolowani. Im, tak jak wam, zależy na poprawianiu funkcjonowania szkoły. Wszelkie działania monitorujące czy sprawdzające, jak działa szkoła, trzeba więc robić w porozumieniu z nimi oraz w zgodzie ze szkolnym prawem. Sojusznikami uczniowskich działań mogą (a nawet powinni) być rodzice, władze samorządowe. Stanowią oni wszystkie źródło informacji, które niezbędne będą do podjęcia kroków naprawczych. Ich poparcie uczniowskich rekomendacji jest gwarantem wdrożenia zmian.
- Współpracując z sojusznikami trzeba pamiętać o kilku zasadach. Oto kilka wskazówek, które mogą być pomocne w zachęcaniu ludzi do działania.

BĄDŹ WIARYGODNY	BĄDŹ ZROZUMIAŁY
Określ realny i konkretny cel, planowany rezultat działań. Prezentuj w czytelny i dostępny sposób efekty działań. Prezentuj „przeszły” sukces – pokaż, że nie jesteś „znikąd”, że posiadasz się doświadczenie. Nie ukrywaj możliwych trudności przed uczestnikami. Dokonaj jasnego podziału obowiązków. Staraj się zaangażować lokalnych liderów i autorytety.	W zrozumieli i dostosowany do grupy odbiorców sposób wyrażaj się i komunikuj istotne treści. Twórz łatwe do zrozumienia i czytelne „instrukcje uczestnictwa” – tak, by każdy potencjalny uczestnik wiedział co, kiedy i po co ma zrobić. Ograniczaj możliwie wszelkie inne bariery – np. dotyczące godziny lub miejsca spotkań.
BĄDŹ POINFORMOWANY	BĄDŹ REALISTĄ
Poznaj lokalne środowisko – daje to możliwość znalezienia wiarygodnych partnerów dla inicjatywy. Dokładnie zdiagnozuj sytuację wyjściową; poznanie interesów poszczególnych grup jest warunkiem powodzenia działania	Rozpocznij od „małego kroku”, który przyniesie realny i namacalny efekt, widoczny i doceniany przez uczestników. Oferuj „konkretne” korzyści – zwłaszcza uczestnikom najbardziej zaangażowanym w proces.

ETAP III. DZIAŁANIE

ROLA UCZNIÓW

- pozyskują informacje, przetwarzają je i krytycznie analizują
- wykonują zaplanowane zadania zgodnie z harmonogramem i podziałem odpowiedzialności
- konsultują z opiekunami, ekspertami, instytucjami realizowane zadania

ROLA NAUCZYCIELI

Nauczyciel jest stale dostępny uczniom podczas konsultacji. W razie wątpliwości lub trudności wspiera uczniów w ich rozwiązywaniu, np. pokazując nowy kierunek działań, wskazując brakujące źródła lub potencjalnych sojuszników, mediuje w konfliktach między członkami zespołu oraz motywując do systematycznej pracy.

Dlaczego w działaniach projektowych gromadzenie informacji jest takie ważne?

- Na tym etapie projektu uczniowie aktywnie gromadzą dane, opracowują uzyskane dane i porównują je ze standardami, ustalają powody zdiagnozowanego problemu/sytuacji i wskazują, co należy zmienić, aby poprawić sytuację w badanym obszarze, gromadzą materiały potrzebne do przyszłych działań na rzecz zmian. Dzięki tym działaniom zyskują informacje o skali zjawiska, co pozwala następnie określić, jakie zmiany są konieczne i czego powinny dotyczyć.
- Systematyczne zbieranie i analizowanie informacji umożliwiające określenie czy działania związane z obserwowanym zjawiskiem wykonywane są zgodnie z oczekiwaniami, planem, prawem lub potrzebami odbiorców oraz czy uzyskują požądane rezultaty to nic innego jak monitoring.

Jakich informacji potrzebujemy, by realizować nasze działania?

- Jeśli szukamy informacji, czy obserwowane przez nas zjawiska lub działania są zgodne z prawem musimy: zgrupować i opracować dane dotyczące rodzaju i zasięgu ewentualnych naruszeń prawa w wybranym obszarze; porównać je ze standardami określonymi przez konstytucję, ratyfikowane umowy międzynarodowe oraz ustawy (zgodnie z hierarchią aktów prawnych), ustalić przyczyny naruszeń prawa i wskazać, co należy zmienić, aby poprawić sytuację w badanym obszarze.
- Ważnym etapem tego procesu jest analiza prawa. Wskazówki dotyczące dobrej analizy prawa zamieściliśmy w poprzednich rozdziałach. o których należy pamiętać za każdym razem, analizując prawo (czy to na potrzeby monitoringu, czy też w innych celach).

ETAP IV. PREZENTACJA

ROLA UCZNIÓW

- opracowują rezultaty działań i przygotowują ich prezentację (graficzną, multimedialną, społecznościową) ■ upowszechniają rezultaty swoich działań

ROLA NAUCZYCIELA

W tej części pracy projektowej nauczyciel stwarza możliwość publicznej prezentacji efektów projektu oraz ocenia go, przy czym stosuje również samoocenę pracy dokonaną przez poszczególnych uczniów realizujących projekt oraz ocenę koleżeńską. Charakter publiczny prezentacji może zawęzić się do forum klasy, szkoły lub obejmować lokalną społeczność.

Prezentacja jako rzecznictwo.

Uczniowie, prezentując wyniki swoich działań tak naprawdę stają się rzecznikami zmiany. Rzecznictwo jest działaniem obliczonym na rozpowszechnienie wyników działania projektowego i zwrócenie uwagi na występujące problemy. Polega na prowadzeniu serii działań wpływających na decydentów politycznych bądź ekonomicznych i przekonaniu ich do racji tych, którzy mają mniejszą siłę przebicia.

Warto dużo uwagi poświęcić na przygotowanie prezentacji efektów działań projektowych, ponieważ:

- raport/prezentacja z działań uczniowskich to element prowadzonej strategii na rzecz zmiany: nie może w nim zabraknąć zaleceń wskazujących drogę, jaka ma do niej doprowadzić;
- sam raport/prezentacja jest elementem działań na rzecz zmiany: rozpowszechniając go w sposób przemyślany możemy wpływać na sytuację, którą chcemy poprawić;
- raport/prezentacja może zainteresować problemem wiele osób, organizacji i instytucji oraz pokazać im sens podejmowania wspólnych działań.

PROJEKT: PROPOZYCJE DZIAŁAŃ, DEBAT, AKCJI EDUKACYJNYCH

■ MIĘDZYNARODOWY DZIEŃ INFORMACJI PUBLICZNEJ W TWOJEJ SZKOLE

Pozarządowe Centrum Dostępu do Informacji Publicznej zachęca do włączenia się do akcji korzystania z tego prawa. Co roku przedstawia trzy prawdziwe historie. Ich bohaterowie wnioskowali o informację, która była im potrzebna do realizacji potrzeb dnia codziennego lub planowania przyszłości. Nie dostali jej, choć im się należała.

Centrum zachęca tego dnia do wysyłania wniosków do instytucji, których dotyczy dana sprawa, by im pokazać, że są obserwowani.

Uczniowie mogą włączyć się w obchody Międzynarodowego Dnia Prawa do Informacji lub spróbować napisać wnioski w przypadkach z ubiegłych lat i wysłać je pod wskazane adresy. Gdy dostaniecie na nie odpowiedzi, wspólnie je przeanalizujcie.

■ INTERNET BEZ CENZURY I INGERENCJI?

W 2010 r. świat emocjonował się sprawą Juliana Assange'a, założyciela portalu Wikileaks, na którym opublikowano m.in. tysiące informacji z tajnych dokumentów USA i innych krajów. Rządy oskarżały Assange'a o łamanie tajemnic państwowych, obrońcy nazwali go „męczennikiem za wolność słowa”.

Dyskusje budzi ciągle pytanie: *Czy jest możliwe i słuszne takie nieograniczone prawo do udzielania i rozpowszechniania informacji?* Co wy sądziecie na ten temat? Porozmawiajcie na forum klasy, zorganizujcie debatę lub napiszcie krótką pracę na ten temat.

■ DZIEŃ BEZPIECZNEGO INTERNETU W TWOJEJ SZKOLE

Dzień Bezpiecznego Internetu obchodzony jest z inicjatywy Komisji Europejskiej od 2004 roku. Główną ideą obchodów jest inicjowanie lokalnych działań, w ramach których dzieci, młodzież i nauczyciele aktywnie angażują się w prace nad projektami poświęconymi bezpieczeństwu w sieci. Organizowane są w całej Polsce zajęcia edukacyjne, happeningi, kampanie informacyjne, konkursy i inne akcje, które trwają przez cały luty.

Zobaczcie na stronie www.dbi.pl co robili wasi rówieśnicy w poprzednich latach, sprawdźcie, pod jakim hasłem obchodzony jest (lub był) tegoroczny DBI i wymyślcie własne szkolne obchody.

W Polsce Dzień Bezpiecznego Internetu od 2005 roku organizowany jest przez Fundację Dzieci Niczyje oraz Naukową i Akademicką Sieć Komputerową (NASK) – realizatorów unijnego programu „Safer Internet”.

MATERIAŁ: STRAŻNICTWO – JAK TO ROBIĄ PROFESJONALIŚCI?

Działania polityczne

Realizatorzy działań politycznych recenzują stanowienie prawa i uświadamiają potrzeby zmian. Sygnalizują zagrożenia w planowanych aktach prawnych i braki regulacji. Działania te wymagają specyficznych kompetencji. Organizacje prowadzące działania polityczne konsultują akty prawne, uczestniczą w spotkaniach eksperckich, goszczą na komisjach parlamentarnych, komentują raporty rządowe.

- Antykorupcyjna Koalicja Organizacji Pozarządowych: kontroluje obietnice komitetów wyborczych w zakresie zapobiegania korupcji.
- Fundacja Panoptykon: działa na rzecz wolności i ochrony praw człowieka w społeczeństwie nadzorowanym.

- Kampania Przeciw Homofobii: wprowadza do legislacji rozwiązania promujące równość wobec prawa osób LGBT (np. dotyczące związków partnerskich).

Działania prawne

Wymagają stałości, wiedzy eksperckiej i dużo cierpliwości od zaangażowanych organizacji. Polegają na korzystaniu z już istniejącego prawa procedur.

- Fundacja Court Watch Polska: prowadzi monitoring sądów, wprowadzając obserwatorów na sale sądowe i wywołuje debatę publiczną na temat ich funkcjonowania.
- Fundacja Rodzic po Ludzku: podnosi kwestie praw pacjentek w szpitalach i na oddziałach położniczych.
- Projekt Watchdog.edu.pl Fundacji Fundusz Pomocy Studentom: dzięki prowadzonemu monitoringowi funduszy stypendialnych przyczynia się do likwidacji nieprawidłowości w obszarze dystrybucji świadczeń pomocy materialnej na uczelniach.

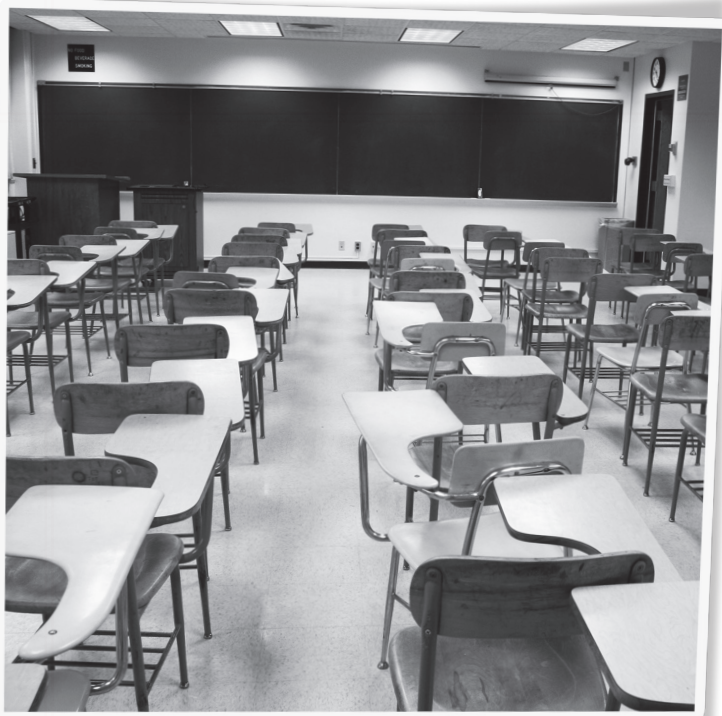
Działania społeczne i edukacyjne

Do przykładów działań społecznych i edukacyjnych należy zaliczyć materiały i akcje informacyjne, debaty publiczne i inne formy akcji obywatelskich.

- Stowarzyszenie Interwencji Prawnej: przygotowuje analizy, raporty i ekspertyzy dotyczące praw uchodźców, więźniów i rodzin adopcyjnych oraz prowadzi poradnictwo prawne w tych dziedzinach.
- Fundacja Feminoteka: prowadzi działania na rzecz likwidacji dyskryminacji ze względu na płeć we wszystkich sferach życia społecznego, publicznego i kulturalnego. Organizuje szkolenia, warsztaty, spotkania, promocje książek i dyskusje oraz wydaje książki.
- Fundacja Instytut Rozwoju Regionalnego: wspiera pełny udział osób niepełnosprawnych w społeczeństwie. Prowadzi czasopismo, portal i radio internetowe oraz wydaje publikacje.

PRAWO W DZIAŁANIU

W poprzednich rozdziałach mocno podkreślaliśmy, że prawo dotyczy każdego z nas. Także w szkole uczniowie i uczennice mają okazję niejednokrotnie doświadczać prawa w działaniu, czasem nawet nie zdając sobie z tego sprawy. Często też uczestniczą w sytuacjach edukacyjnych – projektach, akcjach, konkursach – podczas realizacji których do prawa sięgają lub się odwołują.

Oto kilka szkolnych doświadczeń, w których uczniowie formułowali szkolne prawo dotyczące aktywności uczniowskiej w sieci, jako samorząd uczniowski współtworzyli wewnętrzne szkolne prawo oraz współdecydowali o tym, jak ma wyglądać ich szkoła oraz powołali prawne organy we własnej szkole.

Autorami materiałów są: Janusz Żmijski, Sylwia Żmijewska-Kwirąg.

SZKOLNY KODEKS 2.0

Przykładem wewnątrzszkolnego prawa, którego tak twórcami, jak i użytkownikami są uczniowie, nauczyciele, dyrektorzy i rodzice jest szkolny Kodeks 2.0, opracowywany w ramach jednego z programów CEO „Szkoła z Klasą 2.0”. Jest on dokumentem określającym zasady korzystania przez wszystkich członków szkolnej społeczności z technologii komunikacyjno-informacyjnych w nauczaniu i uczeniu się. Każdy szkolny kodeks uwzględnia siedem istotnych obszarów – aż trzy z nich bezpośrednio dotyczą prawa, jego stosowania lub ochrony.

■ **Ucz i ucz się z TIK! Jak prowadzić lekcje w sieci – online i offline?**

Jakie narzędzia komputerowe mogą się przydać na różnych przedmiotach i do różnych zadań? Kiedy i jak używać sieci w sprawdzaniu wiedzy? Jaki użytek z Internetu, komputera i komórek można dopuścić na szkolnych sprawdzianach i egzaminach?

■ **Z informacji korzystaj samodzielnie i krytycznie.**

Jak nauczyciele i uczniowie mają korzystać z TIK w nauczaniu, by było to twórcze wykorzystanie zasobów sieci? Jak rozpoznawać wiarygodne strony i źródła? Jak nauczyć się dyskutować i precyzyjnie prezentować swoje poglądy w sieci? Czy i jak reagować na nieprawidłowości, oszustwa, błędy? Jak reagować na przejawy rasizmu, antysemityzmu, ksenofobii, nietolerancji?

■ **Nie kradnij i nie daj się okraść!**

Jak zgodnie z prawem korzystać z dostępnych w sieci materiałów – tekstów, zdjęć, filmów? Gdzie i jak szukać legalnych materiałów do wykorzystania w nauce? Jak podawać autorów i źródła? Jak „czytać” i respektować informacje o prawach autorskich? Jak zadbać o własne prawa? Jak podpisywać swoje teksty, zdjęcia itp.? Kiedy i jak korzystać z wolnych licencji?

■ **Komunikujmy się!**

Jakich informacji nie należy rozpowszechniać drogą internetową? Jak stworzyć system monitorowania postępów ucznia, by pomagał on się uczyć? Czy w kontaktach nauczycieli z uczniami używać sms-ów? Jaka powinna być szkolna strona? Co powinno być publiczne, a co prywatne?

■ **Komputery pod ręką!**

Jak zapewnić dostępność komputerów i sieci w szkole, zamiast zamykać je w pracowni komputerowej? Jak sprawiedliwie i sensownie dzielić dostęp do TIK między różne przedmioty, różnych uczniów? Czym się kierować, żeby optymalnie wykorzystać komputery i dostęp do sieci?

■ **Bądź bezpieczny w sieci.**

Na czym polega bezpieczne korzystanie z sieci? Jakiego śladu zostawiasz serfując po Internecie? Jak bez ryzyka korzystać z portali społecznościowych? Komputery szkolne – co uczniowie mogą na nich robić, a czego nie? Czy dane na szkolnych dyskach powinny być szyfrowane? Czy i jak szkoła może uczyć zasad bezpieczeństwa? Co powinno się znaleźć na liście zagrożeń? Jak się bronić przed internetowymi przestępcami?

■ **Nauczcie tego dorosłych!**

W jaki sposób uczniowie mogą wesprzeć nauczycieli we wprowadzaniu TIK do szkolnej komunikacji? Czy i jak uczniowie – ze wsparciem nauczycieli – mogą szkolić innych dorosłych, np. swoich rodziców, w dziedzinie TIK?

Uczniowie w naszej szkole nie kopiuje tekstów z internetu udając, że sami je napisali. Jeśli je wykorzystują, zawsze zaznaczają, jakie jest źródło materiału i kto jest jego autorem.

Telefony komórkowe uczniów i nauczyciela są podczas lekcji wyłączone.

Każdy uczeń naszej szkoły ma dostęp do swoich ocen i uwag w elektronicznym dzienniku.

Źródło: www.szkolazklasa.pl

Program „Szkoła z klasą 2.0” skupia się na mądrym wykorzystywaniu technologii informacyjno-komunikacyjnych w codziennej pracy szkoły. Rozwija u uczniów samodzielne i krytyczne myślenie, uczy odpowiedzialności i z poszanowaniem praw autorskich korzystać ze źródeł, czytania ze zrozumieniem, analizy i selekcji informacji, pomaga bezpiecznie korzystać z internetu.

SAMORZĄD UCZNIOWSKI SZKOŁĄ DEMOKRACJI

Szkoła to nie tylko budynek, w którym odbywają się lekcje, ale przede wszystkim ludzie spędzający w niej wspólnie czas – pracując lub ucząc się. Szkoła to także miejsce w którym cała szkolna społeczność (uczniowie, nauczyciele, rodzice) powinni mieć możliwość do rozmowy o sprawach ich dotyczących, prawo do współdecydowania o zmianach i współtworzenia prawa szkolnego. Od kilku lat w niektórych polskich szkołach – we współpracy z CEO – tworzy się takie środowisko współpracy. Poniższy przykład jest tego dowodem – uczniowie zostali włączeni w proces tworzenia szkolnego prawa: wewnątrzszkolnego systemu oceniania (WSO)

W Gdynskim Liceum Autorskim uczniowie zostali włączeni w proces współdecydowania o WSO. Podejmowane były – krok po kroku – kolejne działania.

- Za pomocą plakatów informacyjnych i rozmów z uczniami grupa składająca się z przedstawicieli uczniów, nauczycieli, dyrekcji i rodziców rozpoczęła proces informowania o planowanym działaniu.
- Po poznaniu założeń działania gospodarz każdej klasy odpowiedzialny był za zapoznanie uczniów z aktualnym WSO oraz za zebranie wstępnych propozycji zmian. Zgromadzone uwagi członkowie rady SU przeformułowali w kilkanaście konkretnych postulatów zmian.
- Na podstawie zebranych postulatów stworzony został formularz ankiety mający pomóc w wybraniu najistotniejszych oraz skonkretyzowaniu wniosków wynikających z poprzedniego etapu. Uczniowie dobrowolnie brali udział w ankiecie, a jednak większość z nich (70% społeczności uczniowskiej) zdecydowała się na odpowiedź, co stanowiło duże zaskoczenie dla nauczycieli.
- Debata była zwieńczeniem całej akcji – wzięła w niej udział cała społeczność szkolna: uczniowie, nauczyciele, dyrekcja. Każdy miał prawo wypowiedzi, a dyrekcja starała się odpowiadać na wątpliwości uczniów i przedstawiać jasne argumenty, dlaczego dane rozwiązanie ma szansę wprowadzenia w życie, a inne nie.
- Rada pedagogiczna wprowadziła zaproponowane podczas debaty zmiany w życie.

Według opiekuna uczniów w tej szkole największą wartością podjętego działania było to, że mimo różnicowania społeczności szkolnej udało się uczniom porozumieć i wypracować wspólne stanowisko.

Dobra praktyka pochodzi z publikacji „Szkoła demokracji. Praktyczny poradnik o współdecydowaniu w szkole” opracowanej w ramach programu „Szkoła demokracji”.

W projekcie „Szkoła demokracji” 25 szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych współdecydowało w następujących obszarach: zmiana systemu oceniania zachowania; zmiana zasad noszenia identyfikatorów (Zespół Szkół Budowlanych w Braniewie); modernizacja stołówki – remont i zmiana menu (Zespół Szkół nr 7 w Kaliszu); wdrożenie narzędzi ułatwiających przepływ informacji w szkole (Gimnazjum im. św. Wojciecha w Makowie); współdecydowanie o przeznaczeniu części środków Rady Rodziców (Zespół Szkół nr 2 w Nowym Dworze Gdańskim); ustalenie szkolnego systemu nagród i kar (Zespół Szkół nr 1 w Siedlcach); wybór zajęć pozalekcyjnych (Gimnazjum w Rogowie); zagospodarowanie, wygląd i poprawa bezpieczeństwa szatni szkolnych (VI LO w Radomiu); wprowadzenie instytucji Rzecznika Praw Uczniów (Gimnazjum w Seceminie).

Projekt „Szkoła demokracji” był realizowany w roku szkolnym 2013/14 w 25 szkołach w całej Polsce. Celem projektu było wzmocnienie mechanizmów demokratycznych w szkole poprzez przygotowanie i przeprowadzenie procesu wspólnego podejmowania decyzji, w który włączeni byli uczniowie, nauczyciele, dyrekcja oraz (o ile to uzasadnione) rodzice.

DOBRA PRAKTYKA: SĄD KOLEŻEŃSKI W XLIV LO W ŁODZI W LATACH 1994 – 2006²¹

XLIV LO w Łodzi rozpoczęło działalność w 1992 r. Jednym z jego firmowych znaków miały być, w zamyśle założycieli, silne struktury samorządowe budowane w sposób demokratyczny. Początkowo naruszeniami szkolnych norm i konfliktami zajmował się wiec wszystkich uczniów i nauczycieli, zwany Zgromadzeniem Społeczności. W miarę, jak szkoła wypełniała się nowymi uczniami, zebranie wszystkich zainteresowanych w jednym czasie i miejscu stawało się coraz trudniejsze. Jeszcze trudniejsze okazało się dyskusowanie w gronie kilkuset osób nad każdym indywidualnym przypadkiem złamania norm, by wspólne ustalić wyrok i ewentualne sankcje. Po dwóch latach zdecydowaliśmy się zatem na powołanie wyspecjalizowanej instytucji, zajmującej się szkolnym wymiarem sprawiedliwości: Sądu Koleżeńskiego.

Wypełnianie przez lat dziesięć obowiązków tzw. nauczycielskiego sędziego było jednym z moich niezapomnianych i najbardziej inspirujących zawodowych doświadczeń. W tej roli brałem udział w rozpatrywaniu kilkudziesięciu ludzkich problemów, od tych błahych po naprawdę poważne. Dodatkowo przez kilka jednorocznych kadencji z wyboru Rady Pedagogicznej opiekowałem się ogólnymi sądowymi kwestiami o charakterze organizacyjnym i merytorycznym.

Sąd ten, w okresie mojego z nim kontaktu (1994 – 2006), działał z godnym podziwu rozmachem, rozpatrując ponad 1000 przypadków łamania szkolnych norm i konfliktów. Był niezwykle popularną szkolną instytucją, wobec której tylko niewielu pozostawało obojętnymi. Działał sprawnie wyłącznie dzięki organizacyjnemu geniuszowi takich członków naszej społeczności, jak Sylwia, pani profesor od fizyki, wieloletnia jego opiekunka. Wyzwalała skrajne emocje: jednych niepokoił, innych fascynował. Byli też tacy, którzy łączyli z nim nierealistyczne nadzieje i oczekiwania, łatwo przerażające się w rozczarowanie:

DOKUMENTY REGULUJĄCE DZIAŁANIE SĄDU

DOKUMENT	ROK	Jakie postanowienia zawierał?
Zbiór norm społeczności licealnej	od 1992	Nakazy i zakazy ustalone przez zgromadzenia społeczności.
Konstytucja Społeczności Szkolnej XLIV LO	1994	Ogólne określenie kompetencji sądu koleżeńskiego (rozdział 4.6) Lista praw i wolności członków społeczności (rozdział 5).
Statut sądu koleżeńskiego XLIV LO	1994	Szczegółowa organizacja sądu (skład, sposób powoływania, właściwości, uprawnienia sędziów, tryb wnioskowania, apelacja itp.).
Procedura sądowa	1994	Szczegółowy opis przebiegu sesji sądu.
Statut XLIV LO	1999	Rozstrzygnięcia szczegółowe wiążące dla sądu: Potwierdzenie miejsca sądu w systemie szkoły (par. 16) Zobowiązanie do poddania się uczniów jurysdykcji sądu (par. 35) Tryb stosowania kar administracyjnych, w tym skreślenia z listy uczniów (par. 37)
Kodeks Karny Sądu Koleżeńskiego XLIV LO	2003	Określenie rodzajów naruszenia norm, kar i środków karnych oraz zasad ich wymiaru.

²¹ Autorem dobrej praktyki jest Janusz Żmijski; współtwórca, nauczyciel i dyrektor XLIV LO w Łodzi.

SĘDZIOWIE

W pracach Sądu Koleżeńskiego uczestniczyło stale 10 sędziów uczniowskich i tyluż nauczycielskich. Sędziowie wybierani byli początkowo na jednoroczną kadencję w powszechnych, równych i tajnych wyborach. Każda korporacja szkolna wybierała swoich sędziów. Czynne prawo wyborcze posiadali wszyscy uczniowie i nauczyciele. Podczas trwania kadencji sędziowie byli nieusuwalni. Jedynie ewentualne powody zmian składu sędziowskiego w ciągu trwania kadencji to:

- naruszenie przez członka składu sędziowskiego norm Społeczności,
- osobista rezygnacja z publicznym przedstawieniem powodów.

Po kilku latach przyjęliśmy zasadę, że pochodzący z wyboru sędziowie uczniowscy podani zostaną weryfikacji wewnętrznej sprawdzającej znajomość prawa szkolnego i obowiązujących procedur sądowych. Celem tego działania było lepsze przygotowanie uczniów do spełniania powierzonej im przez Społeczność funkcji. W oparciu o komplet dostarczonych dokumentów nowo wybrani sędziowie samodzielnie przygotowywali się do dwuetapowego egzaminu, w wyniku którego mogli uzyskać status Sędziego Dyplomowanego. Status ten dawał uczniom uprawnienia sędziowskie, w tym do przewodniczenia posiedzeniom sądowym oraz możliwość pełnienia tej funkcji nieprzerwanie, bez konieczności startowania w kolejnych wyborach do końca pobytu w szkole. Pierwszy etap egzaminu stanowiła część pisemna, drugi etap polegał na przewodniczeniu symulowanej rozprawie sądowej.

PROCEDURY SĄDOWE

Do zadań sądu należało:

- przyjmowanie wniosków o rozpatrzenie przypadków naruszenia norm lub rozstrzygnięcie konfliktów (do składania takich wniosków uprawniony był osobiście każdy uczeń i nauczyciel),
- rozpatrywanie zgłoszonych spraw tzn.: zbieranie informacji i wyjaśnień dotyczących rozpatrywanych przypadków, przeprowadzenie rozmów z osobami, przeciwko którym zgłoszono wniosek, przeprowadzanie sesji sądowych, podczas których zainteresowani, winni mieć pełną możliwość przedstawienia swoich racji,
- ogłaszanie orzeczeń w formie ogłoszeń publikowanych na sądowej gazetce ściennej,
- nakładanie sankcji,
- wnioskowanie do dyrektora szkoły o zastosowanie sankcji przewidzianych w trybie administracyjnym (wniosek o udzielenie ustnego upomnienia, pisemnego upomnienia lub wniosek o skreślenie z listy uczniów).

Posiedzenia sądu odbywały się w miarę potrzeb, zwykle raz na dwa tygodnie. Zdarzało się, że jednocześnie obradowały trzy zespoły sędziowskie. Powodem była duża ilość wniosków złożonych do rozpatrzenia. Zwykle takie napięte sytuacje miały miejsce w pierwszych dwóch miesiącach każdego roku szkolnego, kiedy to do szkoły przybywali nowi uczniowie. Na przykład, średni okres oczekiwania na rozprawę od chwili złożenia wniosku wynosił 15 dni w roku szkolnym 2000/2001. W najdłuższym odnotowanym przypadku wyniósł on 35 dni na skutek m.in. skumulowania się ustawowych przerw w nauce.

Złożony wniosek zawierał następujące informacje: imię i nazwisko osoby przeciwko której kierowano skargę, numer naruszonej normy, dokładny opis wydarzenia, imiona i nazwiska świadków (o ile istnieli), datę złożenia wniosku i podpis wnioskodawcy.

Osoba przeciwko której skierowano wniosek miała prawo do pełnej informacji odnośnie stawianych jej zarzutów. W przypadku, gdy z przyczyn nieuzasadnionych, nie przybyła na wyznaczoną rozprawę, przewod sądowy odbywał się bez jej obecności. Sąd mógł zdecydować o tym, że dana rozprawa będzie toczyć się przy drzwiach zamkniętych i kilkakrotnie tak uczynił.

Po dekadzie doświadczeń ustanowiono dodatkowo instytucję świadka incognito.

Od orzeczeń sądu można się odwoływać do wiecu Społeczności Licealnej. Społeczność wyłaniała wówczas spośród swoich członków, drogą losowania, siedmioosobową ławę przysięgłych. Rozpatrywała ona zgłoszoną apelację, ustalała jej zasadność i ogłaszała swój werdykt. Od ponownego wyroku nie było już odwołania.

SANKCJE

Szkolny kodeks karny określił je w sposób następujący:

Art. 5. Karami są:

1. Kary dyscyplinarne: a) upomnienie ustne dyrektora szkoły; b) upomnienie pisemne dyrektora szkoły; c) skreślenie z listy uczniów szkoły

2. Sankcje wewnętrzne:

2.1 Kary „śmieszne” i inne: a) wykonywanie i eksponowanie plakatów na zadany temat, zatwierdzanych przez Sąd Koleżeński; b) wykonywanie i eksponowanie plakatów z przeprosinami, zatwierdzanych przez Sąd Koleżeński; c) publiczne przeprosiny; d) usunięcie z sali sądowej; e) przeprowadzenie zajęć lub ich fragmentu na zlecony temat; f) drobny upominek (samodzielnie wykonany, zatwierdzany przez Sąd Koleżeński); g) publiczne wyeksponowanie podobizny sprawcy; h) usunięcie z pełnionej w Społeczności funkcji; i) okresowe przywdzianie stroju bohatera komiksowego lub bajkowego; j) okresowe przywdzianie śmiesznego nakrycia głowy; k) udekorowanie sali.

2.2 Kary „odrobkowe” – polegają na przymusowej pracy: a) w mniejszym wymiarze (0 – 5 godzin); b) w większym wymiarze (6 – 10 godzin).

Art. 6. Środkami karnymi są: 1) obowiązek naprawienia szkody, 2) obowiązek przeproszenia poszkodowanego, 3) zakaz sprawowania określonej funkcji w szkole, 4) podanie wyroku do publicznej wiadomości.

WSZYSCY JESTEŚMY RÓWNI WOBEC PRAWA

Aby w praktyce zastosować zasadę równości wobec zasad postępowania i norm moralnych, obowiązujących w prowadzonej przez siebie placówce, Janusz Korczak sam składał na siebie skargi do sądu koleżeńskiego:

W ciągu półroczia podałem się do sądu pięć razy. Raz, że chłopcu dałem w ucho, raz, że chłopca wyrzuciłem z sypialni, raz, że postawiłem w kącie, raz, że obraziłem sędziego [...] tych kilka spraw było kamieniem węgielnym mego wychowania jako uczciwego, konstytucyjnego wychowawcy, który nie dlatego nie krzywdzi dzieci, że je lubi, czy kocha, ale dlatego, że istnieje instytucja, która je przed bezprawiem, samowolą i despotyzmem wychowawcy broni²²

W XLIV r. tylko raz zdarzyło się samooskarżenie, ale jego autorem był jeden z uczniów²³. Deklarowana równość wobec prawa nauczycieli i uczniów znalazła swoje potwierdzenie w praktyce Sądu Koleżeńskiego bez odwoływania się do samooskarżeń. Do 2004 r. odbyło się 12 rozpraw, w których uczestnikami postępowania („oskarżonymi”) byli pedagodzy z wniosku składanego przez uczniów:

Ogółem spraw	1994/ 1995	1995/ 1996	1996/ 1997	1997/ 1998	1998/ 1999	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004
12	1	2	2	0	0	2	0	1	0	4

Na następnej stronie znajdziecie informacje o niektórych naruszanych przez pedagogów normach i zasądzonych sankcjach. Wszyscy nauczyciele, którym przyszło stanąć przed sądem, wypełnili określone wobec nich sankcje. To, że uczniowie zdecydowali się skierować wnioski przeciwko niektórym swoim nauczycielom, świadczy o zaufaniu do nich – najwidoczniej nie obawiali się przykrych konsekwencji.

²² Janusz Korczak *Wybór pism pedagogicznych*, t. 1, Warszawa 1957, s.259.

²³ Sąd wykazał się wówczas poczuciem humoru i na wniosek o ukaranie wnioskodawcy odpowiedział: „Skoro sam wnioskowałeś we własnej sprawie, bądź konsekwentny – skazujemy cię na samodzielnie określenie sankcji dla siebie i samodzielnie ich wyegzekwowanie”.

RODZAJ NARUSZONEJ NORMY	PRZYKŁADY ZASĄDZONYCH SANKCJI
Palenie papierosów w pokoju nauczycielskim	Wykonanie komiksu w języku angielskim, zawierającego co najmniej 4 obrazki, na temat szkodliwości palenia.
Palenie papierosów w pokoju nauczycielskim	Przychodzenie przez tydzień do szkoły w stroju galowym (biała koszula, smoking lub odświętny garnitur, mucha lub krawat).
Palenie papierosów w gabinecie pedagoga	Napisanie piosenki (co najmniej dwuzwrotkowej i z refrenem) na temat szkodliwości palenia tytoniu i wykonanie jej na koncercie szkolnym.
Wyproszenie z lekcji przeszkadzającej w zajęciach uczennicy	Bezpłatne dwugodzinne korepetycje z przedmiotu.
Słowne obrażenie ucznia	Publiczne przeprosiny ucznia na lekcji. Wykonanie plakatu opisującego wydarzenie i zasądzone sankcje.
Przetrzymywanie przez więcej niż miesiąc niesprawdzonych prac uczniów	Oddanie w ciągu dwóch dni sprawdzonych zaległych sprawdzianów. Obowiązek zaprezentowania uczniom wyników kolejnego sprawdzianu w ciągu jednego tygodnia.

Jesteśmy pełni uznania dla tych nauczycieli, którzy, mimo różnych koniunktur, okazują zaufanie Sądowi Koleżeńskiemu, respektując jego uniwersalny charakter. Ważne, że wciąż istnieje teoretyczna równość uprawnień: każdy uczeń posiada możliwość skierowania wniosku przeciwko nauczycielom akceptującym nasz Sąd, jeśli złamali oni którąś ze wspólnie ustalonych norm. Nawet jeśli uczniowie z niej niezbyt często korzystają, to ważna dla nich pozostaje świadomość, że mogą to zrobić.

Sąd jest również miejscem, w którym nauczyciele i uczniowie partnersko współpracują – w każdym składzie sędziowskim zasiada ich po dwoje. Procedura sądowa tworzy warunki równości: niejednokrotnie to uczniowie przewodzą składom sędziowskim. W trakcie trwania każdego procesu uczniowie i nauczyciele mają wyśmienitą okazję, by spierać się, podejmować wspólne decyzje, poznawać nawzajem²⁴.

DLACZEGO SĄD?

Szkolny sąd koleżeński, niezależnie od formuły, jaką mu nadamy, może stać się miejscem pasjonującej dyskusji pomiędzy uczniami i nauczycielami nad zdarzeniami zachodzącymi w szkole i ich interpretacją – a zatem niezwykle skutecznym narzędziem wychowawczym i edukacyjnym.

Powołaniu sądu koleżeńskiego w XLIV LO przyświecała idea, by w szkole stworzyć wydzieloną przestrzeń, w której uczeń doświadczałby praktycznego stosowania zasady równości wobec prawa – zarówno w jego tworzeniu jak i egzekwowaniu. Dla większości uczniów stanowiłoby to jedyne tego typu doświadczenie przed wejściem w życie dojrzałe i znalezieniem się w obliczu mechanizmów współczesnego państwa demokratycznego.

Szkoła stanowi pierwszy ważny obszar życia społecznego, jaki rozpoznaje młody człowiek – doświadczenia tu zdobyte często uogólnia na jego całokształt. Obecna sytuacja społeczności szkolnej przypomina tymczasem bardziej średniowieczne społeczeństwo stanowe, aniżeli demokratyczne państwo prawa. Każda szkolna grupa (korporacja): uczniowie, nauczyciele, dyrekcja, pozostaje na co dzień w kręgu działania odmiennych norm i jurysdykcji, co w praktyce uniemożliwia stworzenie podstaw spójnej społeczności.

²⁴ Trzy uwagi o Sądzie Koleżeńskim: materiał do dyskusji na posiedzeniu Rady Pedagogicznej, 2002.

Idea naszego sądu koleżeńskiego nawiązywała w sposób ogólny do doświadczenia wielkich reformatorów pedagogiki, Aleksandra Neilla, a zwłaszcza Janusza Korczaka. Założenia naszego i korczakowskiego sądu oraz przyjęte rozwiązania organizacyjne od początku różniły się jednak znacząco od siebie:

Sąd koleżeński w placówce Janusza Korczaka	Sąd Koleżeński XLIV LO w Łodzi
<p>Zadania wychowawcze:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ likwidacja zależności dziecka od dobrej czy złej woli wychowawcy, czy nastroju, jaki aktualnie dorosły przeżywał ■ wprowadzenie pojedynczego dziecka do świata społecznego przez umożliwienie opanowania „gramatyki współżycia zbiorowego” ■ nauczania się „alfabetu prawa” oraz umiejętności wdrażania norm społecznych, wspólnie ustanowionych 	<p>Zadania wychowawcze:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ rozstrzyganie, na zasadzie niezawisłości, przypadków łamania wewnętrznych norm ustanowionych przez Zgromadzenie Społeczności ■ rozwiązywanie konfliktów pomiędzy członkami Społeczności ■ rozwijanie i pogłębianie kultury prawnej uczniów
Funkcje sędziów pełniły wyłącznie dzieci.	W składzie rozpatrującym daną sprawę zasiadali dwaj uczniowie i dwaj nauczyciele.
Do sądu dzieci mogły zaskarżać siebie nawzajem oraz personel wychowawczy; wychowawca mógł oskarżyć samego siebie (Korczak faktycznie takie samooskarżenie pięciokrotnie złożył).	Do sądu uczniowie mogli składać wnioski przeciwko sobie nawzajem oraz nauczycielom; podobnie nauczyciele: mogli wnioskować przeciwko sobie oraz uczniom.
Sąd działał na mocy kodeksu ułożonego przez Janusza Korczaka i poprzedzonego wstępem do sędziów, zawierającego 1000 paragrafów.	Sąd działał na podstawie kilku zbiorów aktów prawnych, stworzonych wspólnie i stopniowo przez uczniów i nauczycieli.
Sąd zbierał się raz na tydzień, aby rozpoznać wszystkie sprawy zapisane przez podających do sądu na tablicy.	Sąd działał w kilku czteroosobowych składach zbierając się zwykle raz na dwa tygodnie, by rozpatrzeć pisemne wnioski.
Pięciu sędziów pochodziło z losowania, w którym brali udział te dzieci, które w ciągu ostatniego tygodnia nie miały ani jednej sprawy.	Sędziowie byli wybierani na jednoroczną kadencję; po dziesięciu sędziów wybierali nauczyciele i uczniowie.

Poszukując dla sądu koleżeńskiego wyodrębnionej przestrzeni, w której mógłby działać, odwoływaliśmy się do demokratycznej zasady samostanowienia. Została ona ujęta w preambule do szkolnej konstytucji XLIV LO (1994 r.) w sposób następujący:

Organizując swoje życie wewnętrzne opieramy się na niezbywalnym prawie każdego człowieka do dobrowolnego zrzeszania się i na fundamentalnej idei prawa, stanowiącej, że zakres spraw, które nie zostały przewidziane przez normy prawa ogólnego, stanowi przestrzeń wolności każdego człowieka.

Tworzenie przestrzeni działania dla sądu koleżeńskiego odbywało się za pomocą samoograniczenia. Część swoich uprawnień cedowały nań władze szkoły (np. zobowiązały się do stosowania kar regulaminowych, przewidzianych przez statut, jedynie na wniosek sądu). Również poszczególni nauczyciele zdecydowali się uwzględnić sąd i jego procedury w swoich suwerennych poczynaniach wychowawczych (np. określając uczniowską semestralną ocenę za zachowanie z uwzględnieniem wyroków sądowych, jakie na nim ewentualnie ciążyą).

Sąd koleżeński można zatem uznać za wdrażaną przez nauczycieli autorską metodę wychowawczą. Prawo oświatowe daje każdemu pedagogowi swobodę w stosowaniu tych uznanych przez współczesne nauki pedagogiczne metod nauczania i wychowania, które „uważa za najważniejsze, spośród uznanych przez współczesne nauki pedagogiczne [...]”²⁵. Także zespół wychowawców ma swobodę w określaniu stosowanych przez siebie sposobów działania. W praktyce nie jest jednak jasne, do jakiego stopnia może on narzucić swoją wolę tym członkom zespołu, którzy nie zgadzają się na ustalenia większości. Jest to kluczowy problem wielu rad pedagogicznych, w tym także naszej – wchodzili w jej skład nauczyciele, którzy dystansowali się wobec działalności sądu.

Sąd koleżeński to świetne uzupełnienie systemu szkolnych organów samorządowych. Musimy mieć jednak jasną świadomość, po co go chcemy założyć i jakie warunki muszą być spełnione, by ten cel osiągnąć. Szkoda zachodu, jeśli planujemy za pomocą sądu dodatkowo zdyscyplinować uczniów. Jest to bardzo czasochłonne i energochłonne narzędzie, zatem zdecydowanie skuteczniejsze będzie w takim wypadku sięgnięcie po tradycyjne metody i udoskonalenie ich. Trzeba mieć na uwadze, że eksponując dyscyplinujący aspekt sądu szkolnego, łatwo można przegiąć. Stałoby się coś bardzo złego, gdyby uczniowie utrwalili sobie obraz sądu jako instytucji usłużnej wobec władzy i ukierunkowanej głównie na karanie.

²⁵ *Karta Nauczyciela: Ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r.*, – Karta Nauczyciela, t.j. Dz.U. z 204 nr 256, poz.191 z późn. zm.

Sojusznicy edukacji prawnej

Prawo w działaniu

Monitoruję prawo

Współtworzę prawo

Rozumiem i stosuję prawo

Znam prawo

Prawo wokół nas

SOJUSZNICZY EDUKACJI PRAWNEJ

Dobre edukacja prawna – jak wspomnieliśmy we wstępie – nie może obyć się bez wsparcia instytucji, organizacji, indywidualnych osób, które na co dzień zajmują się różnymi aspektami prawa. Z ich pomocy można korzystać na różne sposoby: sięgając do opracowywanych materiałów edukacyjnych, śledząc strony internetowe, kontaktując się bezpośrednio z pracownikami, którzy zawsze są gotowi udzielić porady, wskazać zasoby a nawet...odwiedzić szkołę, by poprowadzić zajęcia edukacyjne dla młodzieży.

W rozdziale „Sojusznicy edukacji prawnej” prezentujemy wybrane instytucje, organizacje pozarządowe lub inicjatywy społeczne, które mogą pomocne przy organizacji edukacji prawnej w szkole. Większość z nich ma zasięg ogólnopolski. Zachęcamy też do kontaktowania się z lokalnymi instytucjami: policją, urzędami gmin, innymi szkołami, sądami, lokalnymi aktywistami itp. – może uda wam się stworzyć lokalną koalicję na rzecz budowania kultury prawnej w waszej miejscowości.

Autorami materiału są: Tadeusz Ronij i Sylwia Żmijewska-Kwiręg.

POTENCJALNI SOJUSZNICY

■ **Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich** www.rpo.gov.pl

Rzecznik Praw Obywatelskich to konstytucyjny organ ochrony prawa w Polsce, ustanowiony w 1987 roku Ustawą o Rzeczniku Praw Obywatelskich. Rzecznika powołuje Sejm za zgodą Senatu na okres pięciu lat. Jest on niezależny od innych organów państwowych, stoi na straży wolności i praw człowieka i obywatela określonych w konstytucji oraz w innych aktach prawnych.

■ **Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych** www.giodo.gov.pl

Główny Inspektor Ochrony Danych Osobowych (GIODO) to organ do spraw ochrony danych osobowych. Jego zadania i kompetencje wyznaczają przepisy ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych. GIODO jest uprawniony do kontroli zgodności przetwarzania danych z przepisami o ochronie danych osobowych, wydawania decyzji administracyjnych czy rozpatrywania skarg w sprawach wykonania przepisów o ochronie danych osobowych.

■ **Rzecznik Praw Dziecka** www.brpd.gov.pl

Rzecznik Praw Dziecka (RPD) jest konstytucyjnym organem władzy państwowej. Podejmuje działania na rzecz ochrony prawa do życia i ochrony zdrowia dzieci, prawa do wychowania w rodzinie, prawa do godziwych warunków socjalnych oraz prawa do nauki. Rzecznik szczególnie troską i pomocą otacza dzieci niepełnosprawne, upowszechnia prawa dziecka oraz metody ich ochrony.

■ **Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów** www.uokik.gov.pl

Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów to centralny organ administracji rządowej. Głównym zadaniem Urzędu jest przeciwdziałanie zawieraniu antykonkurencyjnych porozumień i nadużywaniu pozycji dominującej na rynku oraz kontrolę koncentracji przedsiębiorców. Jego kompetencje były wielokrotnie zwiększane m.in. o ochronę interesów konsumentów.

■ **Amnesty International** www.amnesty.org.pl

To międzynarodowa organizacja pozarządowa, działająca na rzecz praw człowieka. Podejmuje pokojowe akcje obywatelskie m. in. pisanie listów do rządów krajów łamiących prawa człowieka, publiczne rozgłaszanie informacji o takich naruszeniach oraz oferuje realną pomoc finansową i prawną poszkodowanym osobom.

■ **Helsińska Fundacja Praw Człowieka** www.hfhr.pl

Helsińska Fundacja Praw Człowieka to organizacja, która powstała w 1989 roku z inicjatywy Komitetu Helsińskiego. Fundacja prowadzi program w zakresie praw człowieka oraz monitoruje działalność instytucji publicznych pod kątem ich praworządności.

■ **Human Rights Watch** www.hrw.org/europecentral-asia/poland

Human Rights Watch jest pozarządową organizacją zajmującą się ochroną praw człowieka. Jej głównym zadaniem jest monitorowanie przestrzegania praw człowieka w różnych rejonach świata. Działania, które podejmuje, to obrona wolności słowa i przekonań, zapewnienie oskarżonym prawa do uczciwego procesu i azylu; zapobiega torturom i arbitralnemu pozbawianiu wolności, działa też na rzecz ochrony praw kobiet i praw dziecka.

■ **Centrum Pomocy prawnej im. Haliny Nieć** www.pomocprawna.org

Centrum Pomocy prawnej im. Haliny Nieć to pozarządowa organizacja, która powstała w 2002 roku z inicjatywy absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Organizacja działa na rzecz ochrony praw człowieka, udziela bezpłatnej pomocy prawnej, realizuje projekty z zakresu edukacji i demokratyzacji.

■ **Sieć Obywatelska – Watchdog Polska**

Sieć Obywatelska – Watchdog Polska podejmuje działania związane z zapewnieniem każdej osobie równego i pełnego dostępu do informacji publicznej i ze wzmocnieniem mieszkańców lokalnych społeczności w sprawowaniu nadzoru nad działaniami ich władz.

■ **Stowarzyszenie Interwencji Prawnej** www.interwencjaprawna.pl

Celem Stowarzyszenia Interwencji Prawnej są działania na rzecz osób dyskryminowanych i zagrożonych marginalizacją, m. in. udziela pomocy prawnej i społecznej.

■ Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej www.psep.pl

Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej PSEP działa na rzecz poszerzania wiedzy prawnej wśród obywateli. Członkami PSEP są m.in. prawnicy, filozofowie, dziennikarze, nauczyciele akademicki i szkolni. Realizuje swoje działania poprzez realizację działań typu Street Law, „Prawo na co dzień”; publikuje materiały edukacyjne czy prowadzi szkolenia z zakresu prawa dla różnorodnych grup zawodowych.

■ Fundacja Academia Iuris

Fundacja Academia Iuris jest pozarządową organizacją, która powstała w 2002 roku. Podstawowym celem Fundacji jest ochrona praw i wolności obywatelskich, umacnianie zaufania do państwa i prawa, a także upowszechnianie osobistego zaangażowania prawników w niesienie pomocy osobom potrzebującym.

■ Federacja Konsumentów www.federacja-konsumentow.org.pl

Federacja Konsumentów jest organizacją pozarządową, której głównym celem jest ochrona konsumentów w Polsce. Działania, które podejmuje to m. in.: opiniowanie w sprawie przepisów prawnych, które powinny regulować wszelkie działania w obszarze konsumenckim, współpraca z administracją rządową i instytucjami publicznymi.

■ Stowarzyszenie przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii „Otwarta Rzeczpospolita” www.otwarta.org

Podstawowe cele stowarzyszenia to: krzewienie postawy otwartości i szacunku dla osób i grup o odmiennej identyfikacji etnicznej, narodowej, religijnej, kulturowej lub społecznej oraz przeciwdziałanie wszelkim formom rasizmu, antysemityzmu, ksenofobii i innym postawom godzącym w godność człowieka.

■ Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej

Podstawowym celem Towarzystwa jest przeciwdziałanie dyskryminacji i przemocy, ze względu na: pochodzenie etniczne i narodowe, niepełnosprawność, wiek, płeć, orientację seksualną czy wyznanie, podniesienie poziomu wiedzy na temat edukacji antydyskryminacyjnej na rzecz równości i różnorodności oraz integracją osób zajmujących się edukacją antydyskryminacyjną.

■ Stowarzyszenie Homo Faber www.hf.org.pl

Stowarzyszenie Homo Faber jest lubelską organizacją pozarządową zajmującą się przeciwdziałaniem dyskryminacji grup mniejszościowych. Celem organizacji jest merytoryczne obserwowanie, czy władza publiczna skutecznie wywiązuje się ze swoich zobowiązań oraz czy przestrzega praw i wolności człowieka.

■ Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego www.ptpa.org.pl

Polskie Towarzystwo Prawa Antydyskryminacyjnego powstało w 2006 roku. Członkami stowarzyszenia są prawnicy, adwokaci, radcowie prawni, prawnicy organizacji pozarządowych, których zadania skupiają się wokół zagadnień ochrony praw człowieka, przeciwdziałania dyskryminacji, promowania zasady równego traktowania bez względu na płeć, wiek, rasę i pochodzenie etniczne, orientację seksualną oraz religię, przekonania i niepełnosprawność.

■ Uniwersytet Dzieci www.uniwersytetdzieci.pl

Tworzą scenariusze lekcji dla klas I – III i IV – VI, które są ogólnodostępne w internecie na stronie scenariuszelekcji.edu.pl. znajduje się tam kilka scenariuszy dot. edukacji prawnej, pomagających najmłodszym uczniom zrozumieć m.in. czym jest prawo i jak jest ustanawiane.

■ Ministerstwo Sprawiedliwości www.ms.gov.pl/pl/edukacja-prawna

Razem z MEN, Prokuraturą Generalną, Naczelną Radą Adwokacką, Krajową Radą Notarialną, Komorniczą i Sądami Apelacyjnymi realizują program edukacji prawnej (warsztaty) w szkołach ponadgimnazjalnych oraz wśród studentów. Za cel stawiają zapobieganie wykluczeniu prawnemu, poszerzanie świadomości prawnej, wyrobienie poczucia odpowiedzialności obywatelskiej

■ Stowarzyszenie Sędziów Polskich “Iustitia” www.iustitia.pl, www.iustitia.pl/wroclaw

Oddział we Wrocławiu prowadzi program edukacji prawnej młodzieży, w ramach którego sędziowie prowadzą w szkołach zajęcia dot. podstaw prawa i sądownictwa, udział w działaniach zapobiegających demoralizacji młodzieży i profilaktyce uzależnień oraz organizują wycieczki do sądów. Każda szkoła biorąca udział w programie otrzymała dla uczniów książki wydane przez Oddział Śląski Stowarzyszenia

“Apteczka prawna – Lex bez fez”. Jest to napisany przystępnym językiem poradnik prawny dla młodzieży. W edukację prawną zaangażowanie są też oddziały w Warszawie i Oddział Wielkopolski. Bardzo często w kancelariach radców prawnych sądach organizowane są cyklicznie dni bezpłatnych porad prawnych (raz w tygodniu/raz w miesiącu).

- **Ośrodek Rozwoju Edukacji** www.ore.edu.pl

Placówka publiczna przy Ministerstwie Edukacji Narodowej, zajmują się doskonaleniem nauczycieli. Wydział Rozwoju Kompetencji Społecznych i Obywatelskich prowadzi programy i projekty, które wspierają nauczycieli również w obszarze edukacji prawnej. Mają 16 regionalnych koordynatorów zajmujących się przekazywaniem wiedzy i umiejętności, przygotowują poradnik metodyczny dla nauczycieli wiedzy o społeczeństwie (“Edukacja prawna w szkole. Poradnik metodyczny dla nauczycieli”).

- **Centrum Edukacji Prawnej z siedzibą w Poznaniu** www.centrumedukacjiprawnej.pl

Działają w ramach Krajowej Rady Radców Prawnych w Warszawie. Swoje działania kierują do kadry pedagogicznej, uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych oraz studentów kierunków gdzie nie ma zajęć z prawa. Organizują kurs dla nauczycieli z powiatu poznańskiego doskonalący z wiedzy o państwie i prawie, przygotowali także „Scenariusze zajęć dydaktycznych i wychowawczych z zakresu edukacji prawnej i obywatelskiej”, które są dostępne do pobrania na ich stronie internetowej. Prowadzą zajęcia w szkołach i na uczelniach, opracowują z MEN podstawę programową dla przedmiotu prawo w gimnazjach i szkołach gimnazjalnych. Wiele biur radców prawnych oferuje bezpłatne porady. Udzielają pomocy w sprawach cywilnych i karnych. W największych polskich miastach znajdują się także Okręgowe Izby Radców Prawnych

- **Komenda Stołeczna Policji** www.wpewencji.policja.waw.pl/portal/wp/92/302/Edukacja_prawna_w_szkolach_z_udzialem_warszawskiej_Policji.html

Stołeczna Policja prowadzi w Warszawie specjalny program w szkołach, który ma za zadanie utrzymywać poczucie bezpieczeństwa w szkołach, ale też poszerzać świadomość odpowiedzialności prawnej, tego jak unikać zagrożenia i niebezpieczeństwa. W tym celu przygotowano specjalny elementarz dla dzieci „Z Borsukiem bezpieczniej”. Nie tylko w Warszawie, ale w wielu miastach policjanci chętnie przeprowadzają tematyczne spotkania z uczniami, np. pod koniec roku szkolnego o tym jak bezpiecznie spędzić wakacje.

W kompetencjach każdego dzielnicowego leżą zadania profilaktyki społecznej. Taki funkcjonariusz udzieli wsparcia ofiarom przestępstw, pomoże zorganizować doradztwo dla pokrzywdzonego, ale zaangażuje się też w spotkania profilaktyczne i prewencyjne w zakresie poprawy bezpieczeństwa i przeciwdziałania patologii. Natomiast funkcjonariusze straży miejskiej udzielą pomocy (a nawet zorganizują warsztaty) w zakresie bezpiecznego uczestnictwa w ruchu drogowym.

- **Podkarpacka Młodzieżowa Akademia Prawa i Bezpieczeństwa** www.wspia.eu

Jeśli na pobliskiej uczelni wyższej wykładane jest prawo, możliwe, że studenci lub wykładowcy prowadzą zajęcia/akademie dla uczniów, na których będzie można dowiedzieć się czegoś o odpowiedzialności prawnej za popełnione przestępstwa i wykroczenia, z jakimi zagrożeniami wiąże się korzystanie z nowych technologii i jak zapewnić sobie bezpieczeństwo w internecie, czy zgłębić problemy związane ze środkami odurzającymi.

- **Fundacja Panoptikon**

Ochroną prywatności, nie tylko w internecie, ale też w zakresie danych sieci komórkowych, nadzoru w przestrzeni publicznej i działalności służb, zajmuje się Fundacja Panoptikon. Na stronie internetowej <https://panoptikon.org/> można znaleźć najnowsze informacje skupione wokół problemu ochrony prywatności, artykuły dot. działań fundacji oraz liczne poradniki pokazujące w jaki sposób można chronić swoją prywatność w codziennym życiu.

- **Legalna Kultura** www.legalnakultura.pl/pl

Jeśli nie jesteś pewny kiedy dopuszczasz się plagiatu, a kiedy nie, lub masz wątpliwości przy wykorzystaniu materiałów z internetu dla własnych celów lub do zrobienia zadania na lekcję, w serwisie jest przewodnik po prawie autorskim. Są tam opisane najważniejsze zagadnienia dot. prawa autorskiego t.j. dozwolony użytek czy plagiat, ale również sekcję z odpowiedziami prawników na najpopularniejsze pytania (można także samemu zadać pytanie). Można również tutaj znaleźć bazę legalnych źródeł, z których można pobierać materiały (książek, filmów, muzyki, itp.), a także zakładkę z materiałami pomocnymi tak uczniom, jak i nauczycielom.

Autorzy: Krzysztof Izdebski, Agnieszka Jakobik, Urszula Małek, Tadeusz Ronij, Sylwia Żmijewska-Kwirąg, Janusz Żmijński

Redakcja językowa: Tomasz Kwirąg, Sylwia Żmijewska-Kwirąg

Okładka i skład: Agnieszka Siesicka

Zdjęcia: Tomasz Kwirąg, Tomasz Ratter

ISBN 978-83-64602-20-7

© Copyright by Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej

Warszawa 2015

**Publikacja powstała w ramach projektu
„STRAŻNICTWO - profesjonalnie i trwale w interesie publicznym”**

Projekt „Strażnictwo - profesjonalnie i trwale w interesie publicznym” realizowany jest przez Sieć Obywatelską Watchdog Polska oraz partnerów:

Projekt realizowany w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG

oraz ze środków Trust for Civil Society in Central and Eastern Europe.

Trust for Civil Society
in Central & Eastern Europe

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej (CEO) działa od 1994 roku. Jest organizacją pożytku publicznego. Opracowuje i wydaje podręczniki, scenariusze zajęć i materiały metodyczne dla nauczycieli. Prowadzi niepubliczną placówkę doskonalenia nauczycieli oferując kursy i szkolenia dla nauczycieli, dyrektorów i rad pedagogicznych. Realizuje programy edukacyjne wspierające codzienną pracę nauczycieli i uczenie się uczniów.

Misją CEO jest wspieranie wszystkich uczniów i uczennic w zdobywaniu wartościowych doświadczeń szkolnych. Zależy nam, aby w szkołach panowały relacje oparte na wzajemnym szacunku, a młodzi ludzie byli traktowani jako osoby, które mają naturalną chęć i zdolność uczenia się. Współpracujemy z dyrekcjami szkół, nauczycielkami i nauczycielami oraz z młodzieżą, aby rozwijać aktywność obywatelską oraz zachęcać do wspólnego działania i uczenia się. Ważne jest dla nas, aby młodzi ludzie w szkole uzyskiwali wsparcie w wyznaczaniu i realizacji celów życiowych w duchu szacunku dla innych i odpowiedzialności za otaczający ich świat.